

Univerzita Pardubice

**Fakulta ekonomicko-správní
Ústav správních a sociálních věd**

**Odraz hospodářského charakteru regionů ve volebních výsledcích
do zastupitelských orgánů**

Bc. Tomáš Papež

**Diplomová práce
2013**

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tomáš Papež**
Osobní číslo: **E11618**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Název tématu: **Odraz hospodářského charakteru regionů ve volebních výsledcích do zastupitelských orgánů**
Zadávací katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce vyhodnotí a porovná volební výsledky do zastupitelských orgánů v návaznosti na hospodářský charakter regionů, proměny volebních systémů, stanovování volebních obvodů atd.

V práci budou zpracovány tyto oblasti:

- analýza volebních systémů v Československé a České republice a jejich postupných změn
- analýza stanovování volebních obvodů a jejich změn
- porovnání a zhodnocení vlivu hospodářského a sociálního charakteru jednotlivých regionů na výsledky voleb

Rozsah grafických prací: –
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

GALLAGHER, Michael. MITCHELL, Paul (eds.). The Politics of Electoral Systems. Oxford: Oxford University Press. 2005.

KREJČÍ, Oskar. Nová kniha o volbách. Praha: Professional. 2006. 481 s.

NOHLEN, Dieter. Wahlrecht und Parteiensystem. Über die politischen Auswirkungen von Wahlsystemen. Opladen : Leske Verlag & Budrich GmbH. 1990.

SVOBODA, Emil. Demokracie a volby. Praha: Ministerstvo školství a osvěty. 1920. 29 s.

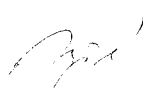
První volby do prozatímního Národního shromáždění, do okresních a zemských národních výborů. Praha: Ministerstvo vnitra. 1945. 63 s.

Volby do Národního shromáždění Československé republiky: historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935. Praha: Český statistický úřad. 2006. 60 s.

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Miloš Charbuský, CSc.
Ústav správních a sociálních věd

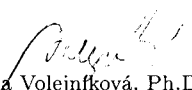
Datum zadání diplomové práce: 27. června 2012

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2013

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejnková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 16. října 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 4. 2013

Bc. Tomáš Papež

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce panu PhDr. Miloši Charbuskému, CSc., za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

Zvláštní poděkování patří paní Ing. Hedvice Fialové, vedoucí oddělení informačních služeb Krajské správy Českého statistického úřadu v Pardubicích, a paní Ing. Marii Kvízové z oddělení zpracování výsledků voleb Českého statistického úřadu v Praze za poskytnutí dat nezbytných k napsání této diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá problematikou vlivu hospodářského a sociálního charakteru regionů na volební výsledky ve volbách do nejvyšších zastupitelských orgánů. V první kapitole jsou vysvětleny základní pojmy a představeny různé metody volební geografie. Druhá kapitola popisuje vývoj volebních systémů a stanovování volebních krajů v Československé a České republice. Ve třetí kapitole je provedena samotná analýza vlivu hospodářského a sociálního charakteru regionů na volební výsledky. V poslední kapitole je provedeno shrnutí a vyhodnocení výsledků práce. V příloze na konci práce jsou uvedena data upravená pro potřeby vyhodnocení výsledků této práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

Volby, volební obvod, volební geografie, region, hospodářský charakter regionu

TITLE

The reflection of economic character of regions in the election results to representative bodies

ANNOTATION

This thesis deals with the issue of influence of economic and social character of the region on the election results in elections to the supreme representative bodies. In the first chapter the basic concepts are explained and various methods of election geography are presented. The second chapter describes the development of election systems and the setting of election regions in Czechoslovakia and the Czech Republic. In the third chapter the separate analysis of the influence of economic and social character of region on the election results is performed. In the last chapter the summary and evaluation of results of the thesis is performed. The data adapted for needs of evaluation are listed in the appendix at the end of this thesis.

KEYWORDS

Elections, electoral district, electoral geography, region, economic character of region

OBSAH

ÚVOD	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A METODIKA ZPRACOVÁNÍ	13
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	13
1.1.1 <i>Demokracie</i>	13
1.1.2 <i>Volby</i>	13
1.1.3 <i>Volební obvod</i>	14
1.1.4 <i>Volební systémy</i>	14
1.1.5 <i>Vztah volebního systému a volebních obvodů</i>	16
1.1.6 <i>Stranické systémy</i>	16
1.1.7 <i>Politická geografie</i>	17
1.1.8 <i>Geografie voleb</i>	17
1.1.9 <i>Geografické faktory ovlivňující hlasování</i>	18
1.2 METODY VOLEBNÍ GEOGRAFIE	19
1.2.1 <i>Podobnost chování voličů v určitých regionech</i>	19
1.2.2 <i>Vliv regionálních rozdílů na politickou orientaci voličů</i>	21
1.2.3 <i>Porovnání regionálních a celostátních výsledků voleb</i>	22
1.2.4 <i>Vliv politické kultury a politických tradic</i>	23
2 VÝVOJ VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH	24
2.1 POČÁTKY VOLEB A POLITICKÉHO SDRUŽOVÁNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	24
2.2 VOLEBNÍ SYSTÉM V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE	25
2.2.1 <i>Legislativa</i>	25
2.2.2 <i>Volební kraje ve volbách do Poslanecké sněmovny</i>	26
2.2.3 <i>Volební kraje ve volbách do Senátu</i>	30
2.2.4 <i>Politické strany v období první Československé republiky</i>	32
2.3 VOLEBNÍ SYSTÉM VE VOLBÁCH DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ V ROCE 1946	33
2.3.1 <i>Legislativa</i>	33
2.3.2 <i>Volební kraje</i>	34
2.3.3 <i>Politické strany</i>	35
2.4 VOLEBNÍ SYSTÉM VE VOLBÁCH DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ V LETECH 1948 AŽ 1989	36
2.4.1 <i>Legislativa</i>	36
2.4.2 <i>Volební obvody</i>	36
2.4.3 <i>Politické strany</i>	37
2.5 VOLEBNÍ SYSTÉM VE VOLBÁCH DO ČESKÉ NÁRODNÍ RADY	37
2.5.1 <i>Legislativa</i>	37
2.5.2 <i>Politické strany</i>	38
2.6 VOLEBNÍ SYSTÉM VE VOLBÁCH DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY	38
2.6.1 <i>Legislativa</i>	38
2.6.2 <i>Volební kraje</i>	39
2.6.3 <i>Politické strany</i>	41
2.7 VOLEBNÍ SYSTÉM VE VOLBÁCH DO SENÁTU PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY	42
2.7.1 <i>Legislativa</i>	42
2.7.2 <i>Volební obvody</i>	42
3 POROVNÁNÍ VLIVU HOSPODÁŘSKÉHO A SOCIÁLNÍHO CHARAKTERU JEDNOTLIVÝCH REGIONŮ NA VÝSLEDKY VOLEB	44
3.1 POROVNÁVANÉ ÚZEMÍ	44
3.2 HOSPODÁŘSKÝ CHARAKTER POROVNÁVANÝCH ÚZEMÍ	44
3.2.1 <i>Průmyslové oblasti</i>	45
3.2.2 <i>Zemědělské oblasti</i>	46
3.2.3 <i>Oblasti s převahou řemeslné a domácí výroby</i>	46
3.3 VÝVOJ VOLEBNÍCH PREFERENCÍ JEDNOTLIVÝCH POLITICKÝCH STRAN V OBDOBÍ PRVNÍ A TŘETÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	46
3.3.1 <i>Československá sociálně demokratická strana dělnická</i>	47
3.3.2 <i>Německá sociálnědemokratická strana dělnická</i>	48
3.3.3 <i>Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu</i>	50
3.3.4 <i>Svaz zemědělců</i>	51
3.3.5 <i>Československá strana lidová</i>	52

3.3.6	<i>Německá křesťansko-sociální lidová strana</i>	54
3.3.7	<i>Československá strana národně socialistická</i>	55
3.3.8	<i>Německá nacionálně socialistická strana dělnická</i>	56
3.3.9	<i>Sudetoněmecká strana</i>	57
3.3.10	<i>Komunistická strana Československa</i>	58
3.4	VÝVOJ VOLEBNÍCH PREFERENCÍ JEDNOTLIVÝCH POLITICKÝCH STRAN V OBDOBÍ ČESKOSLOVENSKÉ FEDERATIVNÍ REPUBLIKY A ČESKÉ REPUBLIKY	59
3.4.1	<i>Občanské fórum</i>	60
3.4.2	<i>Občanská demokratická strana</i>	61
3.4.3	<i>Česká strana sociálně demokratická</i>	63
3.4.4	<i>Komunistická strana Čech a Moravy</i>	65
3.4.5	<i>Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová</i>	67
3.4.6	<i>Československá strana socialistická (Česká strana národně sociální)</i>	69
3.5	VLIV HOSPODÁŘSKÉHO A SOCIÁLNÍHO CHARAKTERU OBCÍ NA VÝSLEDKY VOLEB PREZIDENTA ČESKÉ REPUBLIKY KONANÝCH V ROCE 2013	70
	ZÁVĚR	73
	POUŽITÁ LITERATURA	77
	SEZNAM PŘÍLOH	81

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Počet oprávněných voličů (občanů nad 21 let)	25
Tabulka 2: Vývoj počtu poslaneckých mandátů podle volebních krajů a zemí 1920 - 1935...	28
Tabulka 3: Počet voličů na jeden mandát	29
Tabulka 4: Vývoj počtu senátních mandátů podle volebních krajů a zemí 1920 - 1935	31
Tabulka 5: Počet politických stran a seskupení kandidujících v jednotlivých volbách	32
Tabulka 6: Volební kraje ve volbách v roce 1946	34
Tabulka 7: Volební účast a počty kandidujících a úspěšných stran ve volbách do FS, ČNR a SNR	38
Tabulka 8: Počty mandátů volených v jednotlivých volebních krajích ve volbách do ČNR 1990 - 1992 a PS PČR 1996 - 1998	39
Tabulka 9: Počty mandátů volených v jednotlivých volebních krajích ve volbách do PS PČR 2002 - 2010	40
Tabulka 10: Volební účast a počty kandidujících a úspěšných stran ve volbách do PS PČR..	42

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Většinové obyvatelstvo v soudních okresech (1930)	19
Obrázek 2: Oblasti vyznačující se podobným chováním voličů	20
Obrázek 3: Volební kraje ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1920	26
Obrázek 4: Volební kraje ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1925 - 1935	27
Obrázek 5: Volební kraje ve volbách do Senátu 1920	30
Obrázek 6: Volební kraje ve volbách do Senátu v letech 1925 - 1935	31
Obrázek 7: Volební kraje ve volbách do Národního shromáždění v roce 1946	35
Obrázek 8: Volební kraje ve volbách do ČNR a PS PČR v letech 1990 - 1998	39
Obrázek 9: Volební kraje ve volbách do PS PČR od roku 2002	41
Obrázek 10: Senátní volební obvody 1996 - 2012	43
Obrázek 11: Vývoj volebních preferencí ČSDSD v letech 1920 - 1946	47
Obrázek 12: Vývoj volebních preferencí DSDAP v letech 1920 - 1935	49
Obrázek 13: Vývoj volebních preferencí RSZML v letech 1920 - 1935	50
Obrázek 14: Vývoj volebních preferencí BdL (DW29) v letech 1920 - 1935	51
Obrázek 15: Vývoj volebních preferencí ČSL v letech 1920 - 1946	53
Obrázek 16: Vývoj volebních preferencí DCV v letech 1920 - 1935	54
Obrázek 17: Vývoj volebních preferencí ČSNS (ČSSaKT) v letech 1920 - 1946	55
Obrázek 18: Vývoj volebních preferencí DNSAP (DW20) a SdP v letech 1920 - 1935	57
Obrázek 19: Vývoj volebních preferencí KSČ v letech 1925 - 1946	58
Obrázek 20: Vývoj volebních preferencí OF a koalice ODS-KDS v letech 1990 - 1992	60
Obrázek 21: Vývoj volebních preferencí ODS v letech 1996 - 2010	62
Obrázek 22: Vývoj volebních preferencí ČSSD v letech 1990 - 1992	63
Obrázek 23: Vývoj volebních preferencí ČSSD v letech 1996 - 2010	64
Obrázek 24: Vývoj volebních preferencí KSČ a LB v letech 1990 - 1992	66
Obrázek 25: Vývoj volebních preferencí KSČM v letech 1996 - 2010	67
Obrázek 26: Vývoj volebních preferencí KDU - ČSL v letech 1990 - 1992	68
Obrázek 27: Vývoj volebních preferencí KDU - ČSL v letech 1996 - 2010	69
Obrázek 28: Vývoj volebních preferencí ČSS a NSS-ČSNS v letech 1990 - 1992	70
Obrázek 29: Výsledky druhého kola prezidentských voleb 2013 v obcích okresů Náchod a Trutnov	71

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

BdL	Svaz zemědělců – Bund der Landwirte
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně sociální
ČSS	Československá strana socialistická
ČSSaKT	Československá strana socialistická a Karpatoruská strana trudová
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
DCV	Německá křesťansko sociální lidová strana – Deutsche Christsoziale Volkspartei
DNP	Německá nacionální strana – Deutsche Nationalpartei
DNSAP	Německá nacionálně socialistická strana dělnická – Deutsche Nationalsozialistische Arbeitpartei
DSDAP	Německá sociálnědemokratická strana dělnická – Sozialdemokratische Arbeitpartei
DW20	Německá volební pospolitost – Deutsche Wahlgemeinschaft
DW29	Německé volební společenství – Deutsche Wahlgemeinschaft
FS	Federální shromáždění
KDS	Křesťanskodemokratická strana
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
NSS	Národně socialistická strana
ODS	Občanská demokratická strana

OF	Občanské fórum
PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu
Sb.	Sbírka zákonů
SdP	Sudetoněmecká strana – Sudetendeutsche Partei
SNR	Slovenská národní rada

ÚVOD

Problematika voleb, ať již parlamentních, regionálních či místních se přímo dotýká všech občanů ve většině států světa. Protože právě voliči ve volbách rozhodují o úspěchu nebo neúspěchu určité politické strany. Jejich rozhodování je ovlivňováno velkým množstvím faktorů, kterými mohou být jednak jejich vlastní soukromé postoje, životní zkušenosti či jejich profese, ale i mnoho faktorů vnějších. Mezi nejdůležitější takové faktory patří především ekonomická úroveň jednotlivých států či regionů, výše mezd obyvatel, míra nezaměstnanosti a prosperita jednotlivých průmyslových odvětví. Volební rozhodování ovlivňují i sociální, kulturní a historické prvky, jakými jsou míra urbanizace, vzdělání či náboženské vyznání.

Kvůli těmto mnoha faktorům vznikají v jednotlivých regionech a územích určité rozdíly ve volebních výsledcích. V současné době se těmito rozdíly a jejich vysvětlováním zabývá velké množství studií, článků a statí.

Problematikou meziregionálních rozdílů ve volebních výsledcích se bude zabývat i tato diplomová práce. Konkrétně se práce zaměří na vliv hospodářského a sociálního charakteru jednotlivých regionů na výsledky voleb do zastupitelských orgánů.

Tento vliv bude analyzován na území východních Čech, které bude přesněji vymezeno ve třetí kapitole. Analýza vlivu hospodářského a sociálního charakteru regionů bude provedena na volebních výsledcích vybraných politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé v letech 1920 až 1935, Ústavodárného Národního shromáždění Republiky československé v roce 1946, České národní rady v letech 1990 a 1992 a do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v letech 1996 až 2010. Následně budou výsledky analýzy shrnuty a vyhodnoceny.

Pro lepší pochopení problematiky budou ještě před provedením samotné analýzy vysvětleny základní pojmy týkající se této problematiky a představeny některé metody volební geografie. Součástí práce bude též stručný historický přehled vývoje volebních systémů, stanovování volebních obvodů a politických stran v českých zemích.

Jako základ pro zpracování analýzy volebních výsledků poslouží data poskytnutá Oddělením zpracování výsledků voleb Českého statistického úřadu v Praze, která jsou pro vytvoření této diplomové práce nezbytná.

Tato data budou následně přenesena do přehledných mapových ilustrací, které umožní lepší orientaci a představu o podpoře politických stran v jednotlivých porovnávaných územích na východě Čech.

V samotném textu analýzy bude odkazováno na kompletní výsledky jednotlivých stran uvedených v přílohách. Data v přílohách budou upravena pro potřeby této práce tak, aby čtenáři poskytovala ucelený přehled o úspěšnosti jednotlivých politických stran v porovnávaných územích.

Cílem práce je vyhodnocení a porovnání volební výsledků do zastupitelských orgánů v návaznosti na hospodářský charakter regionů, proměny volebních systémů, stanovování volebních obvodů atd.

Hypotéza: Hospodářský a sociální charakter regionů se odráží ve volebních výsledcích.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A METODIKA ZPRACOVÁNÍ

1.1 Základní pojmy

Dříve než začneme analyzovat samotný vliv hospodářského charakteru regionů na volební výsledky, bude užitečné definovat několik základních pojmů, které nám pomohou zmíněnou tematiku lépe chápat.

Jedná se zejména o pojmy demokracie, volby, volební systémy, politická geografie a geografie voleb.

1.1.1 Demokracie

Kromě obecně známé definice „vláda lidu“ můžeme demokracii chápat trojím způsobem. Podle antické tradice lze demokracii definovat jako „*přímé rozhodování lidu o hlavních otázkách.*“ [19, str. 7]

Druhé pojetí demokracie vzniklo v první polovině 20. století jako ohlas na názory ministra financí Rakouska, německy mluvícího moravského rodáka, Josefa Aloise Schumpetera. Ten demokracii definoval jako institucionální uspořádané přijímání politických rozhodnutí, prostřednictvím něhož mohou jednotlivci soupeřit o hlasy lidu. [19]

Třetí – moderní pojetí demokracie spojuje obě předchozí myšlenky a definuje demokracii jako „*proces, v němž jsou lidská práva přetvářena v politické instituce a normy (zpravidla ústava a vždy zákony) regulující jak chování těchto institucí, tak i chování jednotlivců. A nejen to: demokratický režim je spojen s takovou politickou kulturou, která činí z lidských práv i mravní imperativ chování.*“ [19, str. 12]

V současnosti je demokracie chápána také jako „*způsob harmonizace mezilidských vztahů, záruka blahobytu a míru.*“ [20, str. 17]

1.1.2 Volby

Podoba voleb prošla v průběhu dějin dlouhým vývojem od losování při obsazování důležitých funkcí v antice až po dnešní moderní volby a všelidová hlasování. [20] Pojem volby můžeme definovat několika možnými způsoby, nejlépe podstatu voleb vystihuje následující definice.

„Volby jsou svérázným sloučením svobody a rovnosti: v moderním pojetí dávají průchod vůli jednotlivce, a to při stejné hodnotě jejich hlasu. Volby tak získávají podobu kolektivního rozhodování založeného na individuálním výběru.“ [19, str. 8]

Z hlediska účelnosti voleb můžeme říci, že *„volby patří mezi nejdůležitější demokratický způsob výběru zástupců občanů do úřadů a funkcí, sloužící k reprezentaci lidí. Právo volit má každý občan daného státu, který dosáhl např. určitého věku (např. v ČR 18 let). Volební právo je všeobecné, rovné a přímé a volba je tajná.“ [21, str. 64]*

Následující kapitoly budou věnovány problematice volebních obvodů a volebních systémů.

1.1.3 Volební obvod

Volební obvody vznikají za účelem rozdělení území státu na menší celky, na jejichž území se volí určitý počet zastupitelů. Tento počet může být stanoven zákonem, jako tomu bylo ve volbách do Poslanecké sněmovny v období první Československé republiky nebo je tento počet určen množstvím voličů, který se v daném volebním obvodě k volbám dostaví.

Mezi největší problémy volebních obvodů patří problematika týkající se jejich samotného územního vymezení. Emil Svoboda k této problematice dodává, že *„pomocí rafinovaného určování volebních okresů nebo omezování volebního práva poskytovala se větší váha hlasů jistých skupin voličských, takže držitelé moci mohli bezpečně počítati s tím, že v hrubých rysech budou s výsledkem volby spokojeni.“ [28, str. 19]*

Samotným stanovováním volebních obvodů lze tedy významně ovlivnit volební výsledky a snížit či naopak zvýšit důležitost hlasů jistých skupin občanů, ať už národnostních, náboženských či ideových. Tímto problémem se budeme zabývat prakticky v části věnované stanovováním volebních krajů v období první Československé republiky.

S tímto problémem se potýkáme i dnes v souvislosti s neúměrnou velikostí volebních krajů a hlavně s velkými rozdíly jejich počtu obyvatel, kdy Hlavní město Praha má více než čtyřnásobný počet obyvatel než Karlovarský kraj.

1.1.4 Volební systémy

Aby bylo možné převést hlasy voličů na počet mandátů určitého zastupitelského orgánu, musí existovat určitá pravidla, podle kterých bude moci být tento převod uskutečněn. Takováto pravidla nazýváme volebními systémy.

„Volební systém je v „technické rovině“ definován jako konkrétní způsob organizace voleb a zjišťování volebních výsledků. Kromě toho lze volební systém chápat také jako souhrn všech právních, politických, organizačních a morálních pravidel a norem, které regulují společenské vztahy vznikající ve volbách. Při pokusech o klasifikaci volebních systémů se zpravidla uvádí, že existují dva protikladné základní typy - systém většinový a systém poměrného zastoupení.“ [21, str. 65]

1.1.4.1. Poměrné zastoupení kandidátních listin (stran)

Poměrný systém zastoupení je v současné době používán ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Tento typ volebního systému lze popsat následujícími charakteristikami:

- *„vede k parlamentu, jehož politické složení odráží procentuální složení voličů,*
- *podporuje však tvoření malých stran a usnadňuje štěpení velkých,*
- *činí nezbytnými velké koalice s nejistou podporou v parlamentu, a omezuje tak akceschopnost vlády,*
- *prakticky znemožňuje zvolení nezávislých osobností,*
- *podřizuje poslance stranickým aparátům a umožňuje dostat do parlamentu i lidi neschopné*
- *znesnadňuje volbu osob a nedává poslanci žádnou odpovědnost vůči jeho voličům*
- *usnadňuje tvoření a politický vliv extremistických stran.“ [15, str. 5]*

1.1.4.2. Většinová volba kandidátů (osob)

Většinový volební systém se používá v současnosti při volbách do Senátu Parlamentu České republiky. *„Tento systém je ve svých důsledcích v podstatě opakem poměrného zastoupení stran, takže:*

- *často vytváří parlament, který procentuálně neodráží složení voličů,*
- *potlačuje však štěpení stran a vede k utvoření dvou velkých stran, které se ve vládě střídají,*
- *umožňuje tak vládu solidnější a akceschopnou, poněvadž ta má stálou většinu v parlamentu,*
- *usnadňuje kandidaturu a zvolení nezávislých osobností,*

- *omezuje moc stranických aparátů, zvyšuje váhu parlamentu ve státě a přináší vyšší úroveň poslanců,*
- *umožňuje přímý výběr osob, osobní styk poslance s jeho voliči a přímou odpovědnost poslance jeho voličům a hlavně*
- *všeobecně tlumí extremistické tendence a jejich vliv na politický život.“ [15, str. 5]*

V současné době existuje velké množství variant těchto základních volebních systémů, které se snaží eliminovat nedostatky těchto systémů a naopak vyzdvihnout jejich přednosti. Existuje také mnoho druhů smíšených systémů, ve kterých se oba základní volební systémy a jejich varianty kombinují. [15]

1.1.5 Vztah volebního systému a volebních obvodů

Problematiku vzájemného vztahu velikosti volebních obvodů, počtu mandátů v nich volených a typu volebního systému zajímavě popisují Novák a Lebeda.

„Mandáty se zpravidla nerozdělují v jediném volebním obvodě, kterým je celá země, ale ve většině případů ve více volebních obvodech. Těch může být až tolik, kolik je voleno poslanců. Jestliže skutečně na každý volební obvod připadá pouze jediný mandát, pak můžeme s jistotou říci, že jde o většinový systém.“ [26, str. 20] Je totiž více než jasné, že jeden mandát nelze rozdělit mezi více kandidátů. Aby mohli volby fungovat na základě poměrného principu, musí být v jednom volebním obvodu rozděleno více mandátů. [26] *„Pochopitelně, že poměrný princip sám o sobě neříká, jak poměrný bude výsledek. Výsledná proporcionalita je v prvé řadě závislá na velikosti obvodu. Ve velkém volebním obvodě, který rozděluje velké množství mandátů, se bude podíl hlasů a podíl mandátů každé strany více méně blížit - hovoříme o vysokém stupni proporcionality. Naopak v obvodě s několika málo mandáty, v krajním případě pouze se dvěma, bude výsledná proporcionalita významně „znečištěna“ - hovoříme o nízkém stupni proporcionality. Přesto se stále jedná o poměrný volební systém.“ [26, str. 20]*

1.1.6 Stranické systémy

Politické strany se již od dob francouzské revoluce tradičně člení na strany levicové, středové a pravicové. Obdobou tohoto členění je systém používaný především v anglosaském prostředí, který rozlišuje strany na liberální a konzervativní. [20]

Postupně se však, hlavně z důvodu rozvoje lidské společnosti a stále složitějším vztahům v ní, utvořil systém stran dělící se podle základních čtyř idejí – sociální, občanské,

národnostní a náboženské. [20] Podle hodnot, s nimiž se strany ztotožňují, je lze rozdělit do následujících pěti tříd: [20, str. 125-126]

- *strany národnostně orientované*
- *strany usilující o změnu uspořádání*
- *strany usilující o řešení rozporu města a venkova z pozic zemědělců*
- *strany usilující o usměrnění vztahu státu a církve z náboženských pozic*
- *strany usilující o změnu vztahu jednotlivce a státu*

Pro potřeby této práce budeme politické strany v Československé a později v České republice rozlišovat právě podle této klasifikace.

1.1.7 Politická geografie

Politická geografie patří mezi sociogeografické disciplíny. Zabývá se především vztahy mezi státy nebo politickými regiony a regionálními či lokálními problémy. [5]

„Klíčovými oblastmi politické geografie jsou problémy spojené s lokalizačními konflikty (urban conflicts), rozdělováním bohatství (prerozdělovacími systémy, welfare system), územně správní organizací, státní správou a samosprávou a jejich financováním a geografii voleb.“ [5] Právě poslední ze zmíněných oblastí se budeme zabývat v následující kapitole.

Kromě výše uvedených stěžejních oblastí do politické geografie patří studium geopolitiky, mezinárodních a hraničních konfliktů, integračních procesů, demokracie a lidských práv, nacionalismu a separatismu, náboženství, bohatství a chudoby“ [5]

1.1.8 Geografie voleb

Geografie voleb neboli volební geografie patří v současné době k nejvýznamnějším disciplínám politické geografie. *„Základním předpokladem volební geografie je tvrzení, že odlišnost volebních výsledků v různých územních celcích (volebních obvodech, ale i v různých státech) není náhodná, ale závisí na mnoha faktorech, které obecně považujeme za vlastnosti (atributy) konkrétního volebního obvodu či jiného plošného celku.“* [5] Tyto vlastnosti, které budeme souhrnně nazývat charakterem regionu, lze rozdělit na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní atributy regionu patří finanční a ekonomická situace obyvatel a jejich psychotické rozpoložení. Vnější atributy vycházejí z obecné geografické situace v daném regionu. Patří mezi ně ekonomická a politická situace, kulturní a náboženské podmínky regionu a celková rozvinutost území. [5] *„Roli také hrají další sociologické faktory (kvalita předvolební agitace,*

autorita a oblíbenost kandidáta, zkušenost s politickou činností kandidátů, ale také působení bezprostředního okolí -rodina, přátelé, spolupracovníci voliče).“ [5]

„Jednou z nejbližších disciplín ke geografii voleb je sociologie, která například studuje volební prognózy, průzkumy veřejného mínění – obecně politickou socializaci jednice. Mezi další příbuzné obory patří politologie, sociální psychologie, ekonomie a samozřejmě geografie.“ [5]

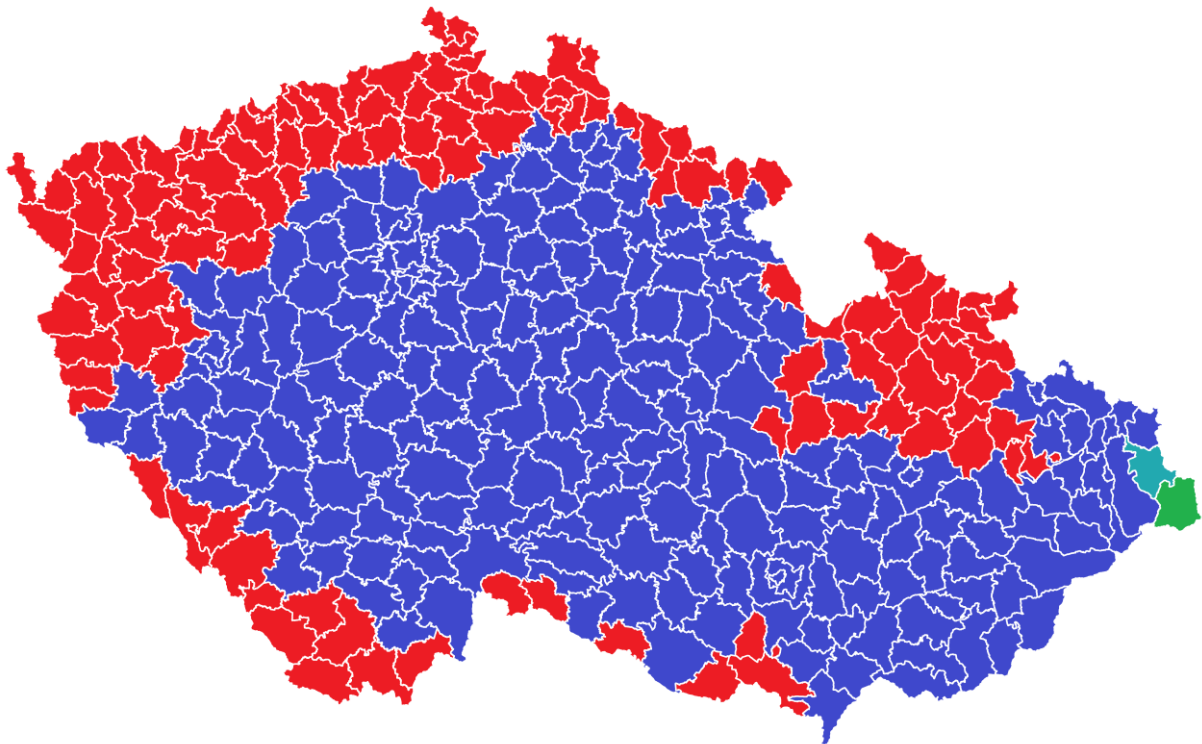
1.1.9 Geografické faktory ovlivňující hlasování

Chování voličů ve volbách je ovlivněno mnoha faktory, ať už ekonomickými, sociálními, národnostními, ekologickými nebo etickými.

Mezi nejzávažnější ekonomické faktory ovlivňující výsledky voleb by se dala zahrnout míra nezaměstnanosti, výše důchodů a mezd, chudoba části populace či celkový pokles ekonomické úrovně území. S ekonomickými faktory velmi těsně souvisí faktory sociální, zejména úroveň zdravotní a sociální péče a přístup ke vzdělání.

Otázka národnostní ovlivňovala volební výsledky v Československé republice v období mezi světovými válkami velmi významně. Největšími národnostními menšinami byli Němci, žijící hlavně v českých příhraničních horských oblastech, Maďaři, obývající jižní Slovensko a jih Podkarpatské Rusi, Rusíni tvořící většinu populace na Podkarpatské Rusi a Poláci obývající Těšínsko a části Oravy a Spiše.

Národnostní situaci v českých zemích ilustruje následující mapa, která zobrazuje převažující národnost v tehdejších soudních okresech. Soudní okresy s většinovým obyvatelstvem českým jsou značeny modře, s německým červeně a s polským zeleně. Soudní okres Český Těšín (modro-zelený) nevykazoval žádnou většinovou národnost.

Obrázek 1: Většinové obyvatelstvo v soudních okresech (1930)

Zdroj: vlastní zpracování dle [23] [24] (mapový podklad GIS)

V českých zemích se tedy jednalo zejména o německou národnost v pohraničí a okrajově i o polskou národnost na Těšínsku. Nový faktor ovlivňující výsledky voleb vznikl po odsunu většiny Němců a dosídlení pohraničních oblastí „novými“ obyvateli, kteří vykazují odlišné chování ve volbách než obyvatelé původního česky osídleného území.

1.2 Metody volební geografie

V této kapitole se zaměříme na několik možných postupů, kterými lze analyzovat odlišné chování voličů v různých regionech a určit regionální faktory, které nejvíce ovlivňují rozdíly ve volebních výsledcích jednotlivých politických stran mezi regiony.

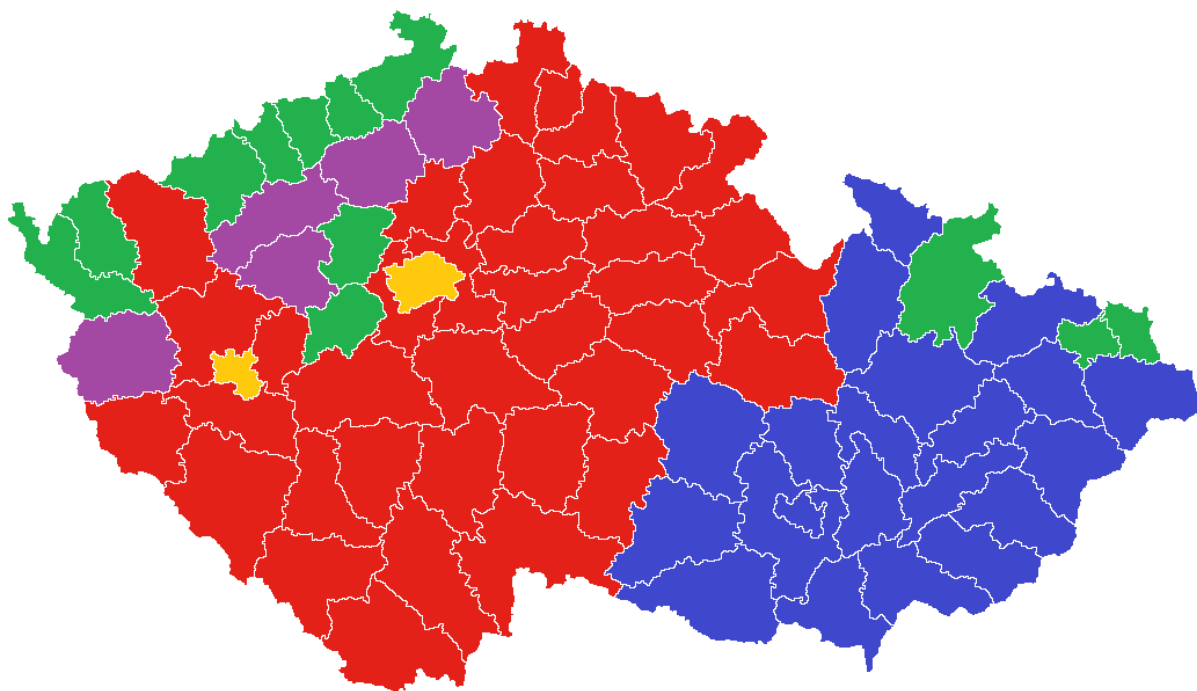
Konkrétně stručně popíšeme několik analýz této problematiky, které byly použity různými autory v českém prostředí.

1.2.1 Podobnost chování voličů v určitých regionech

V roce 1993 se problematikou rozdílů v postojích k politickým stranám mezi okresy a jejich souvislostmi s některými sociálními charakteristikami zabývali ve svém příspěvku Volby a okresy sociologové Miroslav Gregor a Libor Caha z Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Konkrétně se soustředili na klasifikaci jednotlivých okresů a jejich

rozdělení do shluků, v nichž soustředili regiony s podobnou preferencí jednotlivých politických stran. Pomocí této analýzy rozdělili území České republiky na základní tři oblasti a to Prahu, ostatní okresy Čech (včetně okresů Jihlava a Svitavy) a okresy Moravy. [13]

Podrobnějším rozdělením území republiky vzniklo pět celků, které se vyznačují podobným chováním voličů. Následující mapa zobrazuje jejich umístění v rámci České republiky.

Obrázek 2: Oblasti vyznačující se podobným chováním voličů

Zdroj: vlastní zpracování dle [13] (mapový podklad GIS)

Z obrázku je patrné, že první klastr¹ (žlutý) tvoří Hlavní město Praha a okres Plzeň – město, druhý klastr (červený) zaujímá většinu Čech mimo jejich severozápadní části, třetí klastr (fialový) tvoří okresy Tachov, Rakovník, Louny, Litoměřice a Česká Lípa. Čtvrtý klastr (zelený) je tvořen okresy Cheb, Sokolov, Chomutov, Most, Teplice, Ústí nad Labem, Děčín, Bruntál, Ostrava – město a Karviná. Pátý klastr (modrý) tvoří většina moravských okresů.

Autoři příspěvku k tomuto rozdělení dodávají, že „*Praha a Plzeň jsou charakterizovány především vysokou preferencí (OF), druhý klastr nemá dominantního vítěze, třetí klastr má vysoký podíl LB, SPR a sociálních demokratů, podobně jako klastr čtvrtý, v němž mají své nejsilnější pozice LSU a SČPŽR, a konečně pátá oblast je charakterizována silným podílem HSD a KDU.*“ [13, str. 510]

¹ Klastr v této souvislosti představuje souhrn území se společnými znaky.

Tato studie tedy potvrzuje, že území státu lze rozdělit na určité celky, které se vyznačují odlišným chováním voličů. Tyto rozdíly v chování voličů jsou ale způsobeny zvláště rozdílností ekonomických, sociálních a kulturních poměrů panujících v jednotlivých regionech.

1.2.2 Vliv regionálních rozdílů na politickou orientaci voličů

Sociolog Tomáš Kostecký se v roce 2001 zabýval ve svém textu „Vzestup nebo pád politického regionalismu? Změny na politické mapě v letech 1992 až 1998 – srovnání České a Slovenské republiky“ vlivem rozdílů mezi regiony na volební výsledky. Tyto rozdíly představovaly charakteristiky, jakými jsou, mimo jiné, ekonomická situace v okrese, příjmy, nezaměstnanost, věková struktura obyvatelstva, míra urbanizace, stav životního prostředí, kriminalita a politické tradice v okrese. Použitím regresní analýzy dospěl autor k závěrům, že *„regionální diference volebních výsledků je podstatným znakem u všech politických stran, v České republice i na Slovensku.“* [18, str. 66] Přičemž tyto rozdíly se více projeví na Slovensku.

Pro potřeby naší práce se ale zaměříme spíše na výsledky týkající se konkrétních stran. Ze studie vyplývá, že největších volebních úspěchů dosahovala Občanská demokratická strana ve sledovaných letech v okresech s dobrou ekonomickou situací. Přičemž tato tendence byla mírně rostoucí. Na rozdíl od Občanské demokratické strany, která vykazovala konstantní volební výsledky, úspěchy sociální demokracie mezi lety 1992 a 1996 byly velmi proměnlivé. *„Strana získala obrovské množství nových příznivců, obraz její regionální podpory se podstatně změnil, stejně jako faktory, které ji ovlivňovaly. Zatímco se volební mapa z roku 1992 nedala rozumně vysvětlit žádnými z ukazatelů charakterizujících okresy, které jsme použili, v roce 1996 byly meziokresní rozdíly v oblíbenosti ČSSD již jasně podmíněny ukazateli popisujícími ekonomickou situaci v okresech.“* [18, str. 66] Sociální demokracie zaznamenávala úspěchy zvláště v regionech s horší ekonomickou situací. Komunisté zase zaznamenali největší úspěchy v okresech, ve kterých měli velkou podporu ve volbách v období první a třetí Československé republiky a v oblastech s vysokou mírou nezaměstnanosti. Nejjasnější meziregionální rozdíly byly patrné u podpory Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové, jejichž úspěchy jsou závislé na podílu katolíků v regionu. [18]

Ze studie tedy vyplynulo, že na volební výsledky většiny stran nejvíce působí ekonomická situace regionu. Jen úspěchy lidovců jsou závislé spíše na struktuře obyvatel, tedy na jejich náboženském vyznání.

1.2.3 Porovnání regionálních a celostátních výsledků voleb

Problematikou odlišností volebních výsledků na severovýchodě Čech se v roce 2002 zabýval ve svém příspěvku Zdeněk Kárník. Příspěvek se zaměřoval na volební výsledky nejsilnějších českých a německých stran ve třetím volebním kraji – Hradec Králové ve volbách do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění konaných v roce 1935.

Autor se zaměřil zejména na porovnání výsledků v severovýchodních Čechách s výsledky v Českých zemích a okresními zvláštnostmi ve výsledcích, ať už sociálního, ekonomického, národnostního či náboženského původu. V neposlední řadě je v příspěvku popsána i míra úspěšnosti pravicových i levicových extrémistických stran na severovýchodě Čech.

Jak již bylo řečeno, v příspěvku jsou zdůrazněny regiony s významnou podporou jednotlivých stran – tzv. kádrové regiony. Mezi ně patřilo v souvislosti s agrární stranou Nechanicko, kde strana získala 54,57 procent hlasů. Autor poznamenává, že „s takovou převahou (tj. nad 50 %) neztvítězila tato strana nikde jinde v celých Českých zemích a dokonce ani na Slovensku, kde pod vedením Hodžových mužů slavila větší úspěch než v Českých zemích.“ [17, str. 190] Velké úspěchy zaznamenala strana i na Chlumecku, Novobydžovsku a Opočensku. „Prakticky bez výjimky to byly okresy, kde se rozkládala za dob monarchie obrovská panství, z velké části náležející nikoli české aristokracii. Ta byla ve 20. letech zabrána pro účely švehlovské pozemkové reformy a z podstatné části rozdělena mezi tzv. malopřídělce, malé a střední rolníky i sedláky.“ [17, str. 190] Právě v jejich řadách získala agrární strana největší příznivce.

Naopak o přízeň dělnictva se ucházely socialistické strany, tedy národní socialisté a sociální demokraté. Obě strany měly silnou podporu na Náchodsku, kde získaly shodně přes 19 procent hlasů. Národní socialisté získali nejvíce hlasů na Úpicku (31,70 procent). „Druhým neúspěšnějším byl pro národní socialisty z českých stran bezkonkurenčně Dvůr Králové nad Labem s německou menšinou, kde národnostní hranice sahala prakticky do městské aglomerace.“ [17, str. 190] Silných pozic dosáhla strana i na Hořicku. Naopak sociální demokraté, opírající se o podporu odborů dominovali v Hradci Králové.

Lidovci získali v rámci Hradeckého kraje silnějších pozic jen na Opočensku a Novoměstsku tedy na podhorském venkově. [17]

V příspěvku se autor pozastavuje nad úbytkem hlasů všech německých aktivistických stran, zvláště tedy německých sociálních demokratů, agrárníků a lidovců způsobené příklonem jejich původních voličů k Sudetoněmecké straně.

Příspěvek také zmiňuje úspěchy extremistických stran, tedy Komunistické strany Československa, Národní obce fašistické a Sudetoněmecké strany v severovýchodních Čechách v porovnání s celorepublikovou podporou těchto stran.

Právě toto porovnání výsledků stran v určitém regionu s výsledky celostátními patří mezi další možné přístupy, jak lze analyzovat vliv charakteru regionů na volební výsledky.

1.2.4 Vliv politické kultury a politických tradic

Mezi významné faktory ovlivňující výsledky voleb v jednotlivých regionech patří také politická kultura, etika a tradice. Tyto faktory byly zkoumány ve stati Lubomíra Brokla, která vyšla v Sociologickém časopise. Stať analyzuje volební úspěchy politických stran v parlamentních volbách v roce 1996. Autor se zaměřuje mimo jiné na problematiku vlivu volebních úspěchů sledovaných stran v minulých volbách či na subjektivní hodnocení stran občany. Dále se zaměřuje na vliv umístění jednotlivých stran v rámci politického spektra a na vliv ideologie, ke které se politické strany hlásí. [4]

Tato stať tak nabízí další možný typ analyzování volebních výsledků.

Poté, co jsme si představili několik možných přístupů k problematice volební geografie, provedeme stručný přehled vývoje volebních systémů v českých zemích.

2 VÝVOJ VOLEBNÍCH SYSTÉMŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Tato kapitola se bude zabývat vývojem volebních systému na území dnešní České republiky od vzniku prvních politických seskupení do současnosti v jednotlivých etapách. U každé etapy se zaměříme na legislativu upravující volby a volební systémy, na stanovování volebních krajů a obvodů a stručně si popíšeme nejdůležitější politické strany. Vzhledem k rozsahu této práce se stanovováním volebních krajů a politickými stranami na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v období společného státu budeme zabývat jen okrajově.

2.1 Počátky voleb a politického sdružování v českých zemích

Počátek politického sdružování v Rakousku – Uhersku lze datovat do roku 1867, kdy vešla v platnost takzvaná prosincová ústava a zákony liberalizující shromažďování a spolčování občanů. Díky tomu vzniklo i v Českých zemích několik politických stran, z nichž každá z nich se více či méně orientovala na jeden z výše uvedených ideových proudů.

Ze stran vzniklých v druhé polovině 19. století zastupovala strany národně se orientující Národní strana, později známá jako Staročeši. Strana usilovala o „*dovršení národního obrození jako o hlavní politický cíl, ale s důrazem na ekonomické otázky.*“ [19, str. 108] V roce 1874 vznikla odštěpením od Národní strany Národní strana svobodomyšlných, známá také jako Mladočeši, která upřednostňovala dosahování svých politických cílů aktivní formou na rozdíl od strategie Staročešů, kteří prosazovali pasivní politiku a bojkot. Národní strana svobodomyšlných bývá označována jako první moderní strana v Českých zemích. [19]

V roce 1899 vznikla odtržením Sdružení zemědělců od lidové strany nová politická strana orientující se na zemědělce a venkov, která se v roce 1930 přejmenovala na Českou stranu agrární.

„Agrárníci byli a jsou anticentralističtí, zdůrazňují význam místní samosprávy. Dovolávají se stavovského principu, neboť právě souhrn stavů prý tvoří národ. Bez politických stran by národ zůstal národem, ne tak bez stavu zemědělského. V rámci agrárního politického hnutí nemá být brán ohled na majetkové rozdíly na venkově.“ [19, str. 110]

Československá sociálně demokratická strana dělnická začala svoji činnost v roce 1878. Od celorakouské sociální demokracie se oddělila v roce 1893.

„Sociální demokraté byli od počátku důslednými bojovníky za všeobecné volební právo. Při hledání řešení obtížné situace pracujících v českých zemích byli natolik internacionalističtí, že podcenili význam národnostní otázky. Vytvořili tak prostor pro vznik

dalších sociálních stran, které byly citlivější k národnostní problematice, jež byla pro politicky aktivní část národa přece jen tehdy prioritní.“ [19, str. 111]

Právě takovou stranou byla Česká strana národně sociální, která vznikla v roce 1897.

Jako strana usilující o změnu vztahu jednotlivce a státu vznikla roku 1900 odštěpením realistů od mladočechů Česká strana lidová vedená T. G. Masarykem. V roce 1906 došlo k jejímu přejmenování na Českou stranu pokrokovou.

„Zdůrazňovala odbornost, věcnost, kritičnost, rozumnost. Její program kladl též důraz na kulturní a politické otázky a také odluku církve od státu, zrovnoprávnění žen, reformované bezplatné školství, vzájemnost s ostatními slovanskými národy a posílení českého vlivu na zahraniční politiku monarchie.“ [19, str. 112]

2.2 Volební systém v první Československé republice

2.2.1 Legislativa

Základní pravidla o právu volit a být zvolen a o složení obou komor Národního shromáždění byla obsažena v druhé hlavě zákona ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.

Tento zákon stanovuje, že *„Sněmovna poslanecká má 300 členů, kteří se volí podle všeobecného, rovného, přímého, tajného práva hlasovacího podle zásady poměrného zastoupení. Volby konají se v neděli.“ [33, str. 5]*

Právo volit poslance do dolní komory upravuje ústavní zákon v § 9. *„Právo voliti do sněmovny poslanecké mají všichni státní občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří překročili 21. rok věku svého a vyhovují ostatním podmínkám řádu volení do poslanecké sněmovny.“ [33, str. 5]*

Počet oprávněných voličů ve volbách do poslanecké sněmovny v první Československé republice ukazuje následující tabulka.

Tabulka 1: Počet oprávněných voličů (občanů nad 21 let)

Země	1920	1925	1929	1935
ČSR celkem	6 917 956	7 885 822	8 183 462	8 957 572
Čechy	3 786 055	4 058 741	4 251 922	4 624 994
Morava a Slezsko	1 626 893	1 896 123	1 999 578	2 192 303
Slovensko	1 505 008	1 607 994	1 621 329	1 790 730
Podkarpatská Rus	- ²	292 964	310 633	345 545

Zdroj: upraveno podle [12]

² Poznámka: V roce 1920 se kvůli politické nestabilitě nekonaly volby na Podkarpatské Rusi

Paragrafy 10 a 11 dále stanovují, že poslancem může být volen občan Československé republiky starší 30 let a že volební období Poslanecké sněmovny trvá 6 let.

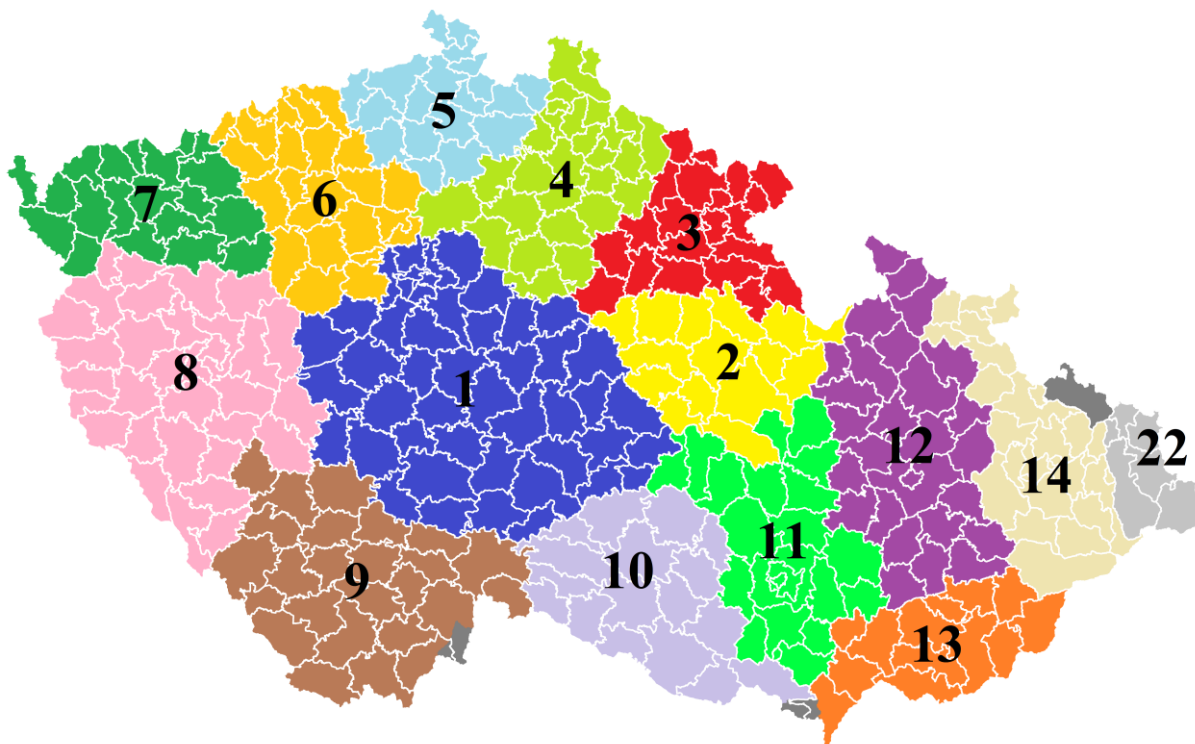
Volební pravidla týkající se voleb do senátu obsahují § 13 – 17. Podle nich může senátory volit občan Československé republiky starší 26 let. Kandidát do senátu musí při volbě dosahovat věku nejméně 45 let. Senát se skládá ze 150 členů a jeho volební období trvá 8 let.

2.2.2 Volební kraje ve volbách do Poslanecké sněmovny

2.2.2.1. Volební kraje v roce 1920

Území Československé republiky bylo pro potřeby voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění rozděleno na 23 volebních krajů podle článku I. Zákona ze dne 29. února 1920, č. 123 Sb.

První volby do Národního shromáždění uskutečněné 18. a 25. dubna 1920 vykazovaly, zejména kvůli hraničním sporům a politické nestabilitě v některých částech nově vzniklé Československé republiky, několik zvláštností. Tyto volby se nekonaly na území Podkarpatské Rusi, Těšínska, Hlučínska, Vitorazska, Valticka a v částech Oravy a Spiše. [7]

Obrázek 3: Volební kraje ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1920

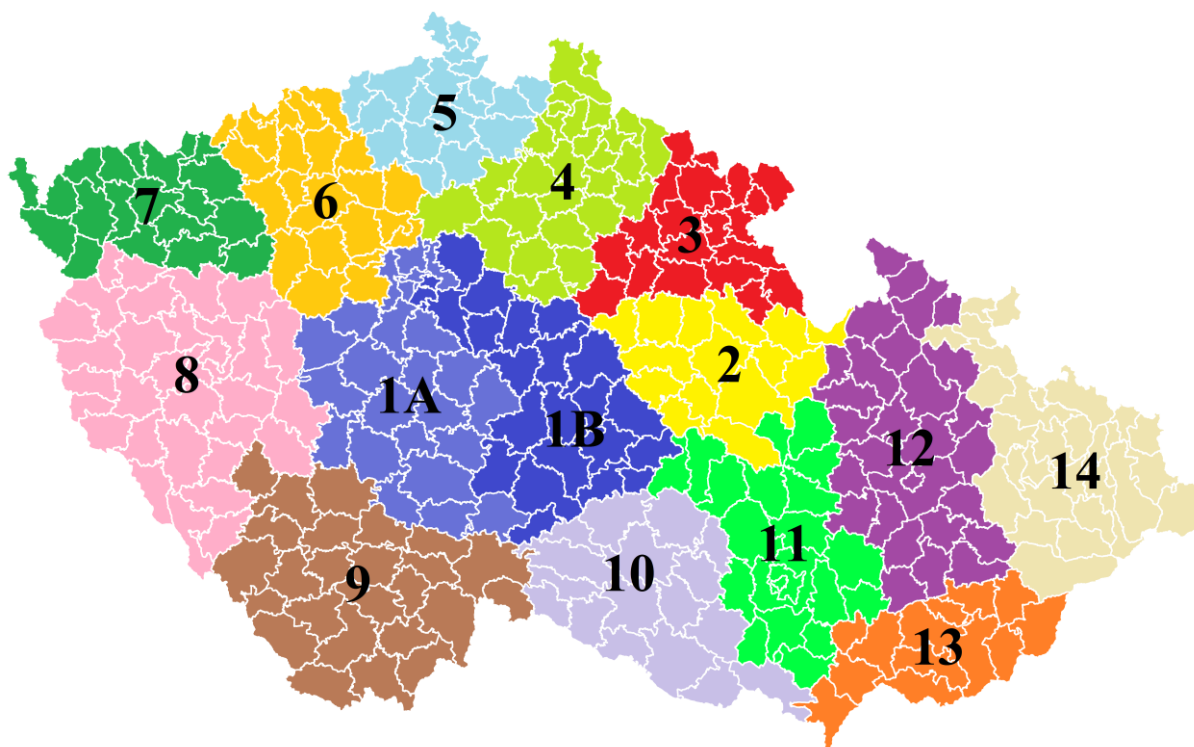
Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Jak je patrné z předchozí ilustrace, volební kraje byly na rozdíl od dnešních krajů stanoveny odlišně. Jednak byly respektovány česko-moravské zemské hranice a také byly v krajích záměrně spojovány česky a německy osídlené oblasti (např. Mladoboleslavsko a Liberecko), aby se tak snížil počet krajů osídlených čistě německým obyvatelstvem. Ve dvacátém druhém volebním kraji (Těšínsko³) a na územích označených tmavě šedou barvou (Vitorazsko, Valticko a Hlučínsko) se volby nekonaly.

2.2.2.2. Volební kraje v období 1925 - 1935

Pro potřeby voleb konaných v roce 1925 byl volební zákon novelizován zákonem č. 205 Sb. ze dne 15. října 1925. Tímto zákonem byl zrušen dvacátý druhý volební kraj se sídlem krajské volební komise v Těšíně, z důvodu odstoupení části Těšínska Polské republice. Zbylá část Těšínska byla začleněna do čtrnáctého volebního kraje se sídlem krajské volební komise v Moravské Ostravě. Další změnou bylo rozdělení prvního volebního kraje na část A a část B.

Územní změny jednotlivých volebních krajů ilustruje následující mapa.

Obrázek 4: Volební kraje ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1925 - 1935

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

³ Součástí tohoto kraje byla i dnešní polská část Těšínska

Počty poslanců volených v jednotlivých volebních krajích a jejich změny v průběhu let 1920 a 1935 jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 2: Vývoj počtu poslaneckých mandátů podle volebních krajů a zemí 1920 - 1935

Volební kraj		Počet mandátů		Země	Počet mandátů	
		1920	1925 - 1935		1920	1925 - 1935
1.	Praha A (1920 - Praha)	45	24	Čechy	157	160
	Praha B (1920 - Praha)		24			
2.	Pardubice	11	11			
3.	Hradec Králové	12	12			
4.	Mladá Boleslav	17	17			
5.	Česká Lípa	13	13			
6.	Louny	17	17			
7.	Karlovy Vary	12	12			
8.	Plzeň	17	17			
9.	České Budějovice	13	13			
10.	Jihlava	9	9	Morava a Slezsko	73	70
11.	Brno	16	17			
12.	Olomouc	17	17			
13.	Uherské Hradiště	8	8			
14.	Moravská Ostrava	14	19			
22.	Těšín	9	Zrušen			
15.	Trnava	9	9	Slovensko	61	61
16.	Nové Zámky	11	11			
17.	Turčiansky Sv. Martin	11	11			
18.	Baňská Bystrica	7	7			
19.	Liptovský Sv. Mikuláš	6	6			
20.	Košice	7	7			
21.	Prešov	10	10			
23. (22.)	Užhorod	9	9	Podk. Rus	9	9
Celkem		300	300		300	300

Zdroj: upraveno podle [26]

Počet mandátů volených v jednotlivých volebních krajích byl stanoven ústavou. Z hlediska rovnosti počtu voličů na jeden mandát však existovaly mezi volebními kraji znatelné rozdíly. Počet voličů na jeden mandát v jednotlivých volebních krajích a rozdíly mezi nimi zobrazuje následující tabulka.

Tabulka 3: Počet voličů na jeden mandát

Volební kraj		Oprávněn. voličů	Počet mand.	Voličů na 1 mandát	Země	Počet voličů	Počet mand.	Voličů na 1 mandát
1.	Praha A	549 517	24	22 896,54	Čechy	4 251 922	160	26 574,51
	Praha B	587 887	24	24 495,29				
2.	Pardubice	290 004	11	26 364,00				
3.	Hradec Králové	323 605	12	26 967,08				
4.	Mladá Boleslav	490 884	17	28 875,53				
5.	Česká Lípa	387 936	13	29 841,23				
6.	Louny	511 825	17	30 107,35				
7.	Karlovy Vary	342 984	12	28 582,00				
8.	Plzeň	448 412	17	26 377,18				
9.	České Budějovice	318 868	13	24 528,31	Morava a Slezsko	1 999 579	70	28 565,41
10.	Jihlava	253 949	9	28 216,56				
11.	Brno	471 459	17	27 732,88				
12.	Olomouc	480 559	17	28 268,18				
13.	Uherské Hradiště	224 474	8	28 059,25				
14.	Moravská Ostrava	569 138	19	29 954,63	Slov.	1 621 329	61	26 579,16
15.	Trnava	241 286	9	26 809,56				
16.	Nové Zámky	362 835	11	32 985,00				
17.	Turč. Sv. Martin	283 348	11	25 758,91				
18.	Baňská Bystrica	182 365	7	26 052,14				
19.	Lipt. Sv. Mikuláš	129 558	6	21 593,00				
20.	Košice	210 129	7	30 018,43				
21.	Prešov	211 808	10	21 180,80	P.Rus	310 633	9	34 514,78
22.	Užhorod	310 633	9	34 514,78				
Celkem		8 183 463	300	27 278,21		8 183 463	300	27 278,21

Zdroj: upraveno podle [1]

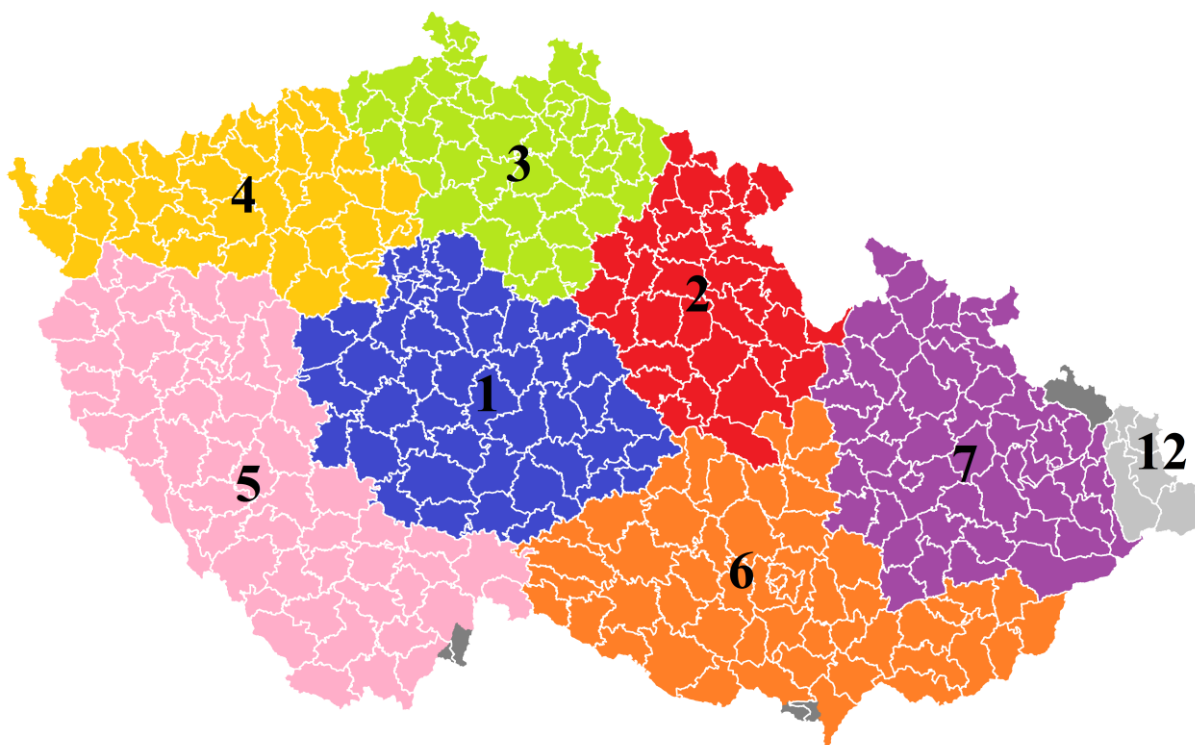
Z tabulky je patrné, že nejméně obyvatel na jeden mandát připadalo hlavně v krajích ve středních Čechách a na severním Slovensku, konkrétně ve volebních krajích Praha A (22 896 obyvatel na jeden mandát), Praha B (24 495 obyvatel na jeden mandát) a Liptovský Svätý Mikuláš (21 593 obyvatel na jeden mandát). Na druhé straně v německy obydlených volebních krajích byl tento poměr o mnoho vyšší, například ve volebním kraji Louny připadalo 30 107 obyvatel na jeden mandát a ve volebním kraji Česká Lípa 29 841 obyvatel na jeden mandát. Podobná situace panovala i na jižním Slovensku a Podkarpatské Rusi se silnou maďarskou menšinou.

Takovéto stanovení volebních krajů a počtů mandátů v nich rozdělovaných významným způsobem snížilo volební sílu národnostních menšin žijících v Československé republice.

2.2.3 Volební kraje ve volbách do Senátu

Pro potřeby voleb do Senátu v roce 1920 sloužilo třináct volebních krajů. Ty byly vytvořeny sloučením území většinou dvou nebo tří volebních krajů používaných při volbách do Poslanecké sněmovny.

V českých zemích takto vzniklo osm krajů. Jejich územní rozsah ilustruje následující mapa.

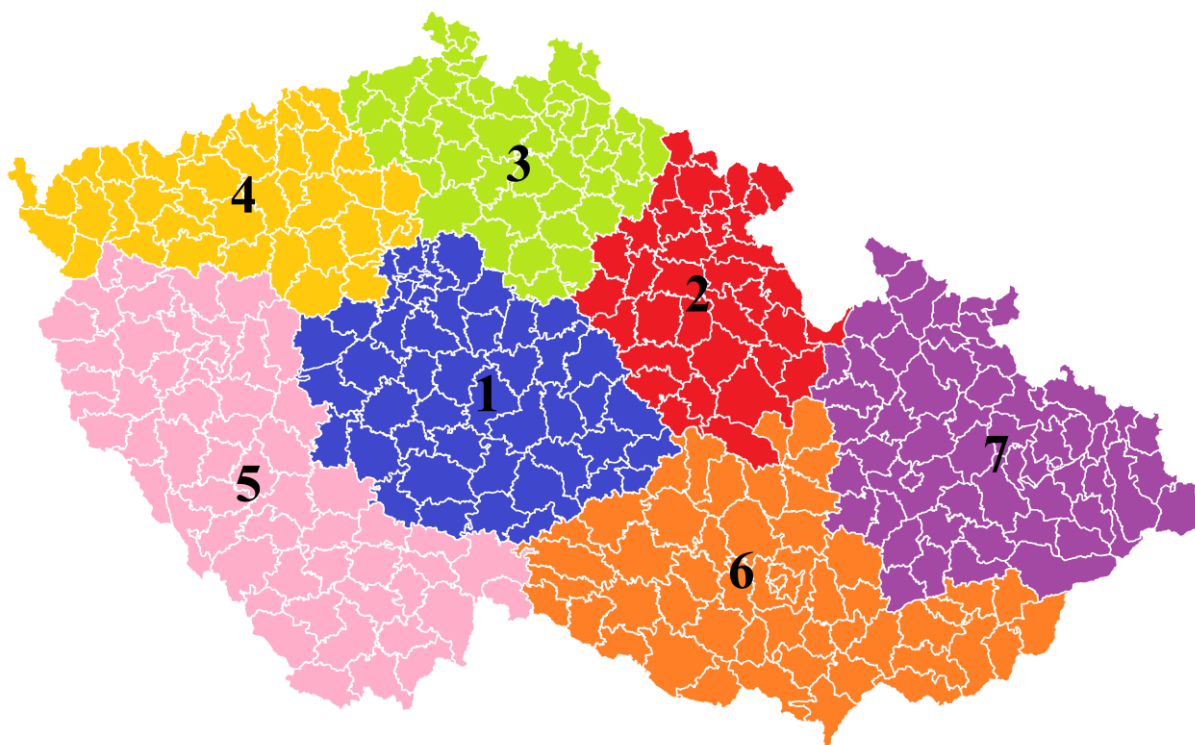
Obrázek 5: Volební kraje ve volbách do Senátu 1920

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Stejně tak jako volby do Poslanecké sněmovny se volby do Senátu v roce 1920 nekonaly ve volebním kraji dvanáctém – Těšín a na území Vitorazska, Valticka a Hlučínska.

V následujících volbách byl dvanáctý volební kraj – Těšín z důvodu odstoupení části Těšínska Polské republice zrušen. Jeho československá část byla přičleněna spolu s Hlučínskem k sedmému volebnímu kraji se sídlem krajské volební komise v Moravské Ostravě. Území Vitorazska se stalo součástí pátého volebního kraje se sídlem v Plzni a Valticko bylo přičleněno k šestému volebnímu kraji se sídlem v Brně.

Územní změny zobrazuje následující mapa.

Obrázek 6: Volební kraje ve volbách do Senátu v letech 1925 - 1935

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Následující tabulka ukazuje vývoj počtu senátorských mandátů podle volebních krajů mezi roky 1920 a 1935.

Tabulka 4: Vývoj počtu senátních mandátů podle volebních krajů a zemí 1920 - 1935

Volební kraj		Počet mandátů		Země	Počet mandátů	
		1920	1925 - 1935		1920	1925 - 1935
1.	Praha	23	24	Čechy	78	79
2.	Hradec Králové	11	11			
3.	Mladá Boleslav	15	15			
4.	Louny	14	14			
5.	Plzeň	15	15			
6.	Brno	17	17	Morava a Slezsko	37	36
7.	Moravská Ostrava	16	19			
12.	Těšín	4	Zrušen	Slovensko	31	30
8.	Turčiansky Sv. Martin	10	10			
9.	Liptovský Sv. Mikuláš	7	7			
10.	Prešov	5	4			
11.	Nové Zámky	9	9			
13. (12.)	Užhorod	4	5	Podk. Rus	4	5
Celkem		150	150		150	150

Zdroj: upraveno podle [26]

2.2.4 Politické strany v období první Československé republiky

V období mezi světovými válkami existovalo v Československu mnoho politických stran, většina z nich navázala na svoji činnost v období monarchie. Následující tabulka ukazuje počty kandidujících stran v jednotlivých volbách do obou komor Národního shromáždění a jejich mandátní zastoupení.

Tabulka 5: Počet politických stran a seskupení kandidujících v jednotlivých volbách

Rok voleb	Poslanecká sněmovna		Senát	
	Kandidovalo stran	Mandát získalo stran	Kandidovalo stran	Mandát získalo stran
1920	22	16	17	14
1925	29	16	23	14
1929	19	16	18	14
1935	16	14	15	12

Zdroj: upraveno podle [12]

Dle ústavy sice měli poslanci volné mandáty, avšak již před volbami podepisovali stranám, za které kandidovali revers o stranické věrnosti. Rozhodovací moc tedy přecházela od jednotlivých poslanců k předsedům jednotlivých stran. O Československé republice se proto říkalo, že je to „*stát stran*.“ [20, str. 215]

Od 14. listopadu 1918 až do prvních voleb do Poslanecké sněmovny konaných dne 18. dubna 1920 vykonávalo funkci nejvyššího zastupitelského a zákonodárního orgánu republiky Národní shromáždění československé, ve kterém bylo 269 mandátů rozděleno podle úpravy tzv. Švehlova klíče na základě voleb do říšské rady konaných v roce 1911 mezi pět československých stran, slovenské a nezařazené poslance. Poslanci německé a maďarské menšiny v Národním shromáždění tehdy ještě zastoupení nebyli.

Národní shromáždění československé a jeho složení podrobněji popisuje ročenka Národního shromáždění z let 1918 a 1919: „*Národní shromáždění*“ *svým vývojem navazuje na Národní výbor československý v Praze, který existoval až do ustavení Národního shromáždění československého dne 14. listopadu r. 1918. „Národní shromáždění“ není nežli rozšířeným Národním výborem a organickým a přímým pokračovatelem a nástupcem jeho v pravomoci zákonodárné. Nevyšlo sice z přímých voleb lidových, ale vyšlo přece z voleb, a to z voleb výkonných výborů jednotlivých politických stran československých.*“ [25, str. 61]

Ročenka se zmiňuje i o počtu členů Národního shromáždění a o poslaneckých klubech, stranách, které je utvořily a o jejich předsedech. „*Členů mělo původně 256, tento počet mandátů byl rozdělen mezi strany podle klíče, podle něhož vznikl Národní výbor. Zástupci stran utvořili v Národním shromáždění 7 klubů: Klub české strany agrární, později zvaný*

republikánský klub československého venkova (předseda Ant. Švehla), klub české strany socialistické (předseda dr. B. Vrbenský), klub české sociálně demokratické strany dělnické, klub československé sociálně demokratické strany dělnické (předseda Rud. Bechyně), československý demokratický klub, později zvaný klub národně demokratický (předseda dr. Fr. Lukavský), klub československé strany lidové (předseda prof. Jan Šrámek), klub české strany pokrokové (předseda dr. Frant. Veselý) a slovenský klub (předseda Fedor Houdek). Kluby české sociálně demokratické strany dělnické a československé sociálně demokratické strany dělnické postupují jako jedna organizace stejně jako kluby české strany socialistické a české strany pokrokové. Od 18. listopadu r. 1918 až do 11. května r. 1919 pracovali poslanci v 85 výborech, od 28. května, kdy nastalo zredukování výborů, v 22 výborech.“ [25, str. 61-62]

2.3 Volební systém ve volbách do Národního shromáždění v roce 1946

2.3.1 Legislativa

Po skončení druhé světové války v roce 1945 proběhly volby do Prozatímního Národního shromáždění. Tyto volby ale proběhly nepřímou formou. Voleb se účastnili pouze delegáti národních výborů, kteří se shromáždili v sídlech zemských národních výborů a zvolili poslance a jejich náhradníky. Prozatímní Národní shromáždění zaniklo po zvolení poslanců ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946. [27]

Volby do ústavodárného Národního shromáždění konané v roce 1946 se řídily ustanoveními zákona č. 67/1946 Sb. Podle paragrafu 7 tohoto zákona měli právo volit všechny osoby, „*kteří splňují podmínky pro zápis do stálých seznamů voličských podle § 2, odst. 1 zák. č. 28/1946 Sb.*“ [35, § 7] Podle tohoto paragrafu byli do voličských seznamů zapsáni „*všichni občané Československé republiky, kteří v den vyložení voličských seznamů (§ 8) dosáhli věku 18 let, mají - bez újmy ustanovení § 4 a 5 - bydliště v obci a nejsou podle § 3 výslovně vyloučeni ze zápisu.*“ [36, § 2] Vyloučení ze zápisu se podle paragrafu 3 týkalo osob zbavených svéprávnosti, intervenovaných v pracovních táborech a těch, kterým bylo volební právo odejmuto trestním soudem.

Podle paragrafu 11 mohli být poslancem voleni „*občané Československé republiky české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, bez rozdílu pohlaví, kteří v den volby dokonali 21. rok věku svého a nejsou podle § 7, odst. 2 vyloučeni z práva voliti.*“ [35, § 11]

Stejně jako v meziválečném Československu existovala v těchto volbách volební povinnosti. Od ní byli podle paragrafu 11 osvobozeni jen osoby starší 70 let, pro nemoc

nemohoucí se k volbám dostavit a lidé, kteří se nacházeli v čas voleb nejméně sto kilometrů od místa volby. Volby v roce 1946 se konaly pouze do Poslanecké sněmovny, protože Senát po válce již obnoven nebyl.

2.3.2 Volební kraje

Podle zákona o volbě ústavodárného Národního shromáždění bylo pro potřeby voleb do ústavodárného Národního shromáždění Republiky československé vytvořeno 28 volebních krajů. Jako základ pro jejich vytvoření sloužily správní okresy, ze kterých se volební kraje skládaly. Nové rozdělení západní části Československé republiky zobrazují následující tabulka a mapa. Čísla v tabulce korespondují s čísly krajů v mapě.

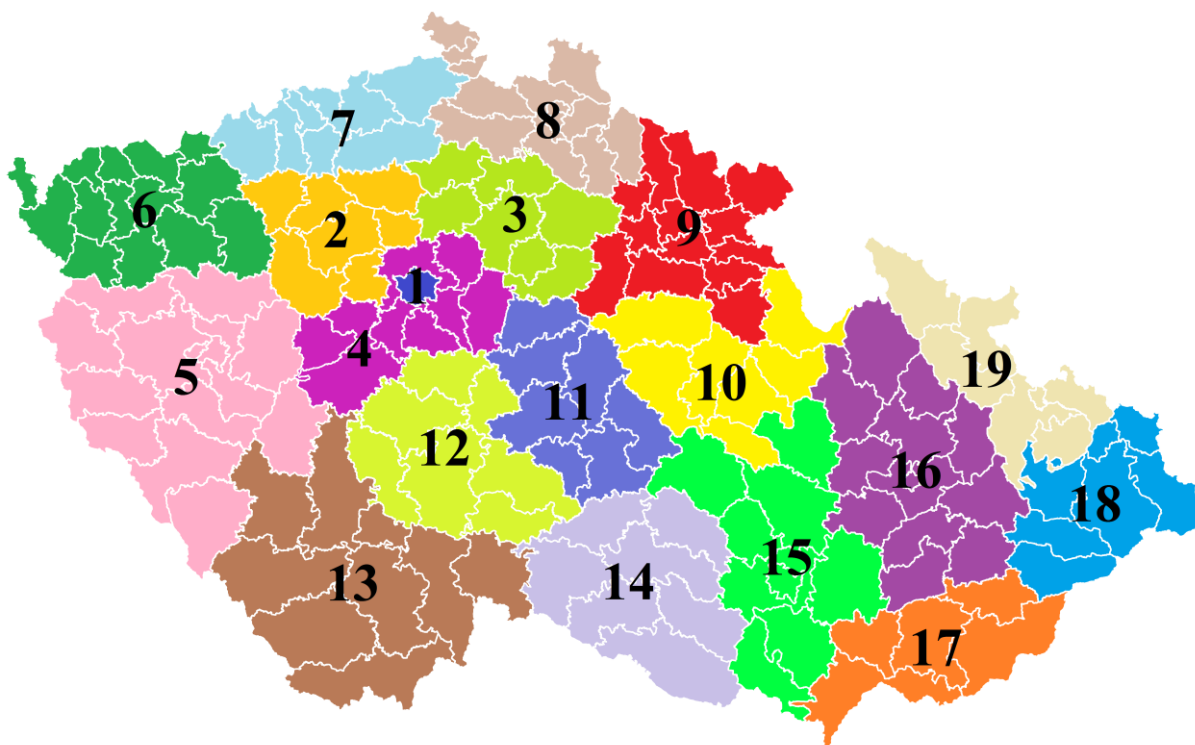
Tabulka 6: Volební kraje ve volbách v roce 1946

Pořadí	Volební kraj	Pořadí	Volební kraj
1	Praha	11	Havlíčkův Brod
2	Kladno	12	Tábor
3	Mladá Boleslav	13	České Budějovice
4	Praha - venkov - jih	14	Jihlava
5	Plzeň	15	Brno
6	Karlovy Vary	16	Olomouc
7	Ústí nad Labem	17	Zlín
8	Liberec	18	Moravská Ostrava
9	Hradec Králové	19	Opava
10	Pardubice		

Zdroj: vlastní zpracování

Jak je patrné na následující ilustraci, v českých zemích došlo od předválečného stavu k několika změnám. „Novými volebními kraji byly (v závorce sídlo krajského volebního výboru): č. 2 (Kladno), č. 4 (Praha – venkov – jih), č. 11 (Havlíčkův Brod), č. 12 (Tábor) a č. 19 (Opava). Některé volební kraje zanikly, resp. jejich sídlo se přesunulo do jiného města (např. Česká Lípa ⇒ Liberec, Louny ⇒ Ústí nad Labem, Uherské Hradiště ⇒ Zlín).“ [9, str. 83]

Na rozdíl od prvorepublikového volebního krajského zřízení již nebylo zákonem přesně vymezeno, kolik mandátů k jednotlivým volebním krajům náleží. Tyto počty byly stanoveny až výpočtem podle počtu oprávněných voličů v jednotlivých zemích a volebních krajích.

Obrázek 7: Volební kraje ve volbách do Národního shromáždění v roce 1946

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

2.3.3 Politické strany

Poválečné politické spektrum bylo mnohem menší než za první Československé republiky. Mezi hlavními důvody tohoto stavu byl fakt, že početné německé a maďarské národnostní menšiny bylo dekretem prezidenta republiky odebráno československé občanství a zakázána politická spolková činnost. Dalším důvodem byla existence Národní fronty Čechů a Slováků, která vznikla v březnu 1945 při jednání o Košickém vládním programu.

V poválečném období bylo povoleno obnovení pouze čtyřem politickým stranám v českých zemích a čtyřem politickým stranám na Slovensku. Z těch českých se jednalo o Komunistickou stranu Československa, Československou stranu národně socialistickou, Československou stranu lidovou a Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou.

2.4 Volební systém ve volbách do Národního shromáždění v letech 1948 až 1989

2.4.1 Legislativa

Volby konané v květnu 1948 se řídily zákonem č. 75/1948 Sb. o volbách do Národního shromáždění. Pro potřeby voleb bylo území Československé republiky rozděleno stejně jako ve volbách konaných v roce 1946 na 28 volebních krajů, v nichž se hlasovalo podle systému poměrného zastoupení. Počet poslanců volených v jednotlivých volebních krajích byl určen ústředním volebním výborem podle počtu osob zapsaných ve stálých seznamech voličských.

Právo volit poslance měl podle paragrafu 10 každý, kdo splňoval podmínky zápisu do stálých seznamů voličských, které byly stanoveny zákonem č. 28/1946 Sb. Právo být zvoleni měli všichni občané s volebním právem s výjimkou osob, „*u jejíhož zápisu byla do dne předložení kandidátní listiny (§ 19) ve voličském seznamu vyznačena poznámka překážky výkonu práva volebního (§ 55).*“ [34, § 15] Volební povinnost byla podle paragrafu 16 zákona č. 75/1948 Sb. upravena podmínkami stejnými jako ve volbách v roce 1946.

Volby konané v letech 1954, 1960 a 1964 se řídily zákonem č. 27/1954 Sb., kterým byl zaveden většinový volební systém. Volby, které se měly konat v roce 1968, byly ústavním zákonem odloženy do roku 1971.

„Ústavní zákon 143/1968 Sb. o československé federaci, přijatý v říjnu 1968, měnil strukturu vrcholných zastupitelských sborů. Z jednokomorového Národního shromáždění bylo vytvořeno dvoukomorové Federální shromáždění složené ze Sněmovny lidu a Sněmovny národů při rovnoprávnosti obou sněmoven. K platnému usnesení federálního shromáždění byl nutný souhlas obou sněmoven – nešlo-li ovšem o vnitřní záležitost jedné ze sněmoven.“ [19, str. 170]

Volby do obou komor Federálního shromáždění počínaje volbami v roce 1971 se řídily ustanoveními zákona č. 44/1971 Sb. o volbách do Federálního shromáždění.

2.4.2 Volební obvody

Pro volby konané v roce 1948 se používalo rozdělení na 28 volebních krajů stejných jako při volbách v roce 1946. Počínaje volbami v roce 1954 se změnil volební systém ze systému poměrného zastoupení, který se používal po celou dobu trvání Československé republiky v období 1920 až 1948, na systém většinový. Kvůli této změně bylo vytvořeno 368 jednomandátových volebních obvodů, z nichž každý měl přibližně 35 tisíc obyvatel. V dalších

volbách byl počet těchto obvodů snížen na 300. Pro zvolení musel kandidát ve volebním obvodu získat nadpoloviční většinu hlasů. [14]

Další změnu ve stanovování volebních obvodů přinesl rok 1967. „*Volební zákony z roku 1967 zavedly pro volbu všech zastupitelských sborů vícemandátové obvody. V každém volebním obvodu pro volby do Národního shromáždění mělo být voleno 4 až 8 poslanců.*“ [29, str. 52] Tento volební model ale nebyl z důvodu srpnových událostí roku 1968 a odkladu voleb, které se měly konat téhož roku, nikdy uskutečněn.

Počínaje volbami do Federálního shromáždění byly opět zavedeny jednomandátové volební obvody. Na území Československé socialistické republiky vzniklo podle paragrafu 11 zákona č. 44/1971 Sb. o volbách do Federálního shromáždění 200 volebních obvodů pro volby do Sněmovny lidu a 150 volebních obvodů pro volby do Sněmovny národů, z toho 75 volebních obvodů v České socialistické republice a 75 volebních obvodů ve Slovenské socialistické republice.

2.4.3 Politické strany

Již od voleb konaných v roce 1948 existovala pouze jediná kandidátní listina Národní fronty Čechů a Slováků, která vznikla v březnu 1945 při jednání o Košickém vládním programu. Národní fronta sdružovala povolené politické strany a veřejně působící společenské organizace. Z politických stran to byly vedle Komunistické strany Československa také Československá strana lidová a Československá strana socialistická. [37]

Status Národní fronty byl zakotven také v článku 6 Ústavy Československé socialistické republiky ze dne 11. července 1960. „*Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa.*“ [31, čl. 6]

2.5 Volební systém ve volbách do České národní rady

2.5.1 Legislativa

Volby v porevoluční československé federaci se řídily Listinou základních práv a svobod, přijatou Federálním shromážděním jako ústavní zákon č. 23/1991 Sb. V roce 1990 byl většinový volební systém změněn zpět na systém poměrného zastoupení federálním zákonem č. 47/1990 Sb.

Právo volit měli všichni občané Československé federativní republiky, kteří dosáhli 18 let a právo být voleni všichni občané Československé federativní republiky, kteří dosáhli 21 let.

2.5.2 Politické strany

Po sametové revoluci obnovily v České republice činnost jednak politické strany působící již v dobách první Československé republiky, vzniklo ale i množství stran zcela nových. Mezi politické strany, které navázaly na svoji předchozí činnost, patřila Československá sociální demokracie, která se hlásila k odkazu československé a německé sociální demokracie z období první republiky. Dalšími obnovenými stranami, byť za dob totality existovaly v rámci Národní fronty, byly Československá strana lidová, později nazývána Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, a Československá strana socialistická. Nejúspěšnějšími nově vzniklými stranami byly Občanská demokratická strana, která vznikla po rozpadu Občanského fóra, a Občanská demokratická aliance. Ve své činnosti pokračovala také Komunistická strana Československa.

Následující tabulka zobrazuje volební účast a počty kandidujících a úspěšných stran ve volbách do Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady konaných v letech 1990 a 1992.

Tabulka 7: Volební účast a počty kandidujících a úspěšných stran ve volbách do FS, ČNR a SNR

Rok voleb	Federální shromáždění			Česká národní rada			Slovenská národní rada		
	Kandidovalo stran	Mandát získalo stran	Volební účast (v %)	Kandidovalo stran	Mandát získalo stran	Volební účast (v %)	Kandidovalo stran	Mandát získalo stran	Volební účast (v %)
1990	22	8	96,3	13	4	96,8	16	7	95,4
1992	35	12	84,8	19	8	85,1	23	5	84,2

Zdroj: úprava dat ČSÚ

2.6 Volební systém ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

2.6.1 Legislativa

Podle článku 16 Ústavy České republiky má Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 200 poslanců, jejichž mandát trvá čtyři roky. „*Volby do Poslanecké sněmovny se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení.*“ [32, čl. 18]

Volit do Poslanecké sněmovny mohou všichni občané České republiky starší 18 let. Poslancem mohou být zvoleni občané České republiky starší 21 let.

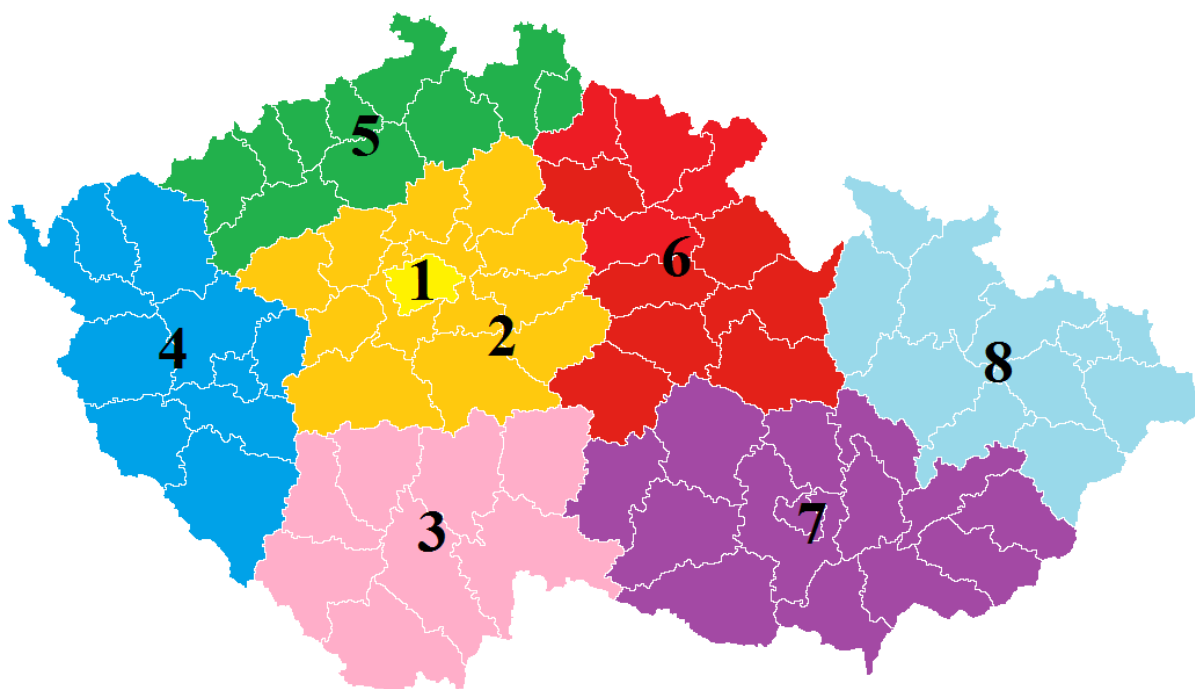
2.6.2 Volební kraje

Volební kraje pro volby do Poslanecké sněmovny konané v letech 1996 a 1998 byly stanoveny paragrafem 26 zákona č. 247/1995 Sb. Byly totožné s vyššími samosprávnými celky – tedy kraji s výjimkou Hlavního města Prahy, které tvořilo samostatný volební kraj. Následující tabulka zobrazuje počty mandátů volených v jednotlivých volebních krajích ve volbách do České národní rady v letech 1990 a 1992 a do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v letech 1996 a 1998.

Tabulka 8: Počty mandátů volených v jednotlivých volebních krajích ve volbách do ČNR 1990 - 1992 a PS PČR 1996 - 1998

Volební kraj		Počet mandátů			
		1990	1992	1996	1998
1.	Hlavní město Praha	24	24	23	24
2.	Středočeský	22	22	22	22
3.	Jihočeský	14	14	14	14
4.	Západočeský	17	17	17	16
5.	Severočeský	22	21	21	21
6.	Východočeský	24	25	25	25
7.	Jihomoravský	40	41	41	41
8.	Severomoravský	37	36	37	37
Celkem		200	200	200	200

Zdroj: úprava dat ČSÚ

Obrázek 8: Volební kraje ve volbách do ČNR a PS PČR v letech 1990 - 1998

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Výše uvedená ilustrace zobrazuje územní rozsah volebních krajů v rámci České republiky v letech 1990 až 1998. Číslování krajů odpovídá pořadí uvedené v předchozí tabulce.

Reforma volebního systému provedená v roce 2000 znamenala i změnu vymezení volebních krajů. Podle zákona č. 204/2000 Sb. byl zvýšen jejich počet na 35, při volbách do Poslanecké sněmovny jich ale nebylo nikdy využito. Toto uspořádání bylo změněno novelou zákona 37/2002, podle které se volebními kraji stalo 13 nově vzniklých samosprávných krajů a Hlavní město Praha.

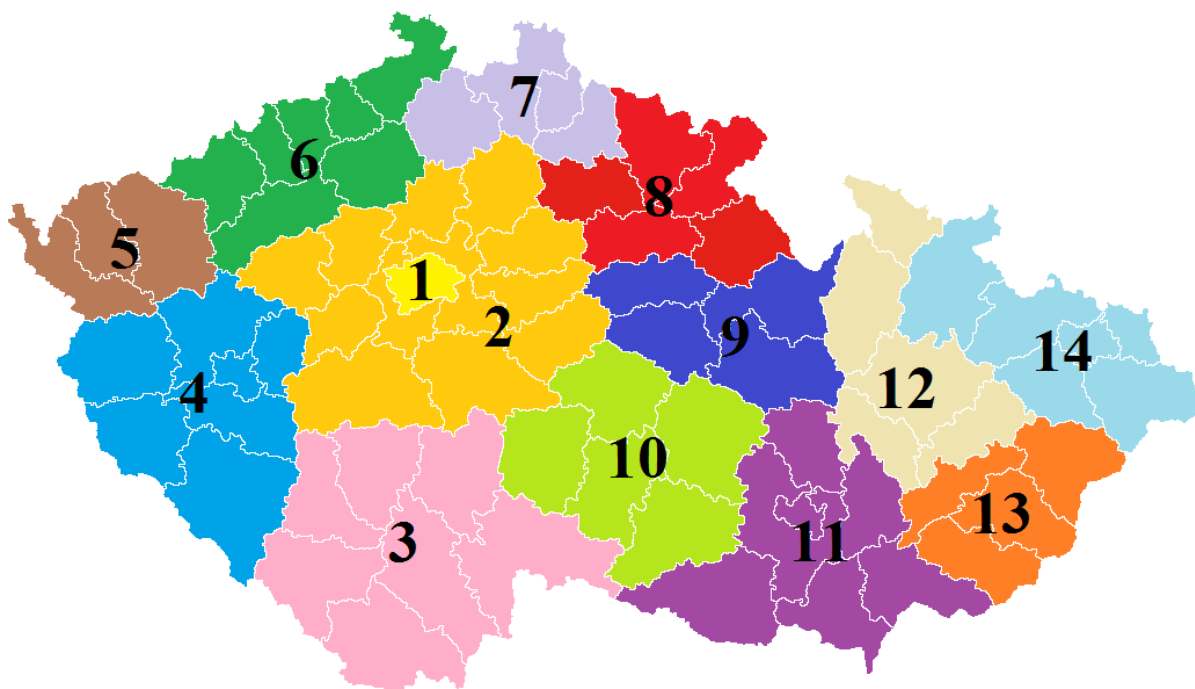
Následující tabulka zobrazuje počty mandátů volených v jednotlivých volebních krajích ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných v letech 2002, 2006 a 2010.

Tabulka 9: Počty mandátů volených v jednotlivých volebních krajích ve volbách do PS PČR 2002 - 2010

Volební kraj		Počet mandátů		
		2002	2006	2010
1.	Hlavní město Praha	25	25	25
2.	Středočeský	23	23	24
3.	Jihočeský	12	13	13
4.	Plzeňský	11	11	11
5.	Karlovarský	5	5	5
6.	Ústecký	14	14	14
7.	Liberecký	8	8	8
8.	Královéhradecký	11	11	11
9.	Pardubický	10	10	10
10.	Vysočina	11	10	10
11.	Jihomoravský	23	23	23
12.	Olomoucký	12	12	12
13.	Zlínský	12	12	12
14.	Moravskoslezský	23	23	22
Celkem		200	200	200

Zdroj: úprava dat ČSU

Územní rozsah volebních krajů v rámci České republiky platný od roku 2002 zobrazuje následující ilustrace. Číslování krajů opět odpovídá pořadí uvedené v předchozí tabulce.

Obrázek 9: Volební kraje ve volbách do PS PČR od roku 2002

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Stanovení volebních krajů podle vyšších administrativních celků sebou nese několik výhod, například jednodušší rozčlenění území na již stávající celky a posílení kompaktnosti těchto celků.

„Nevýhodou jsou naproti tomu výrazné rozdíly ve velikosti jednotlivých krajů: zatímco v Praze se ve volbách v letech 2002 i 2006 rozdělovalo 25 mandátů, v nejmenším, Karlovarském kraji šlo pouze o 5 mandátů.“ [2, str. 87] S tím úzce souvisí i různě vysoký práh pro zvolení do sněmovny v jednotlivých krajích.

2.6.3 Politické strany

Po rozdělení československé federace zůstalo v České republice téměř totožné portfolio politických stran, které na území českých zemích působily před rozdělením. Některé strany pouze změnily svůj název, například z Československé sociální demokracie se stala Česká strana sociálně demokratická a Komunistické strany Československa Komunistická strana Čech a Moravy. Naopak jiné strany jako Občanská demokratická strana nebo Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová pokračovaly ve své činnosti pod stejnými názvy.

Následující tabulka zobrazuje volební účast a počty kandidujících a úspěšných stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných v letech 1996 až 2010.

Tabulka 10: Volební účast a počty kandidujících a úspěšných stran ve volbách do PS PČR

Rok voleb	Poslanecká sněmovna		
	Kandidovalo stran	Mandát získalo stran	Volební účast (v %)
1996	16	6	76,4
1998	13	5	74,0
2002	28	4	58,0
2006	26	5	64,5
2010	26	5	62,6

Zdroj: úprava dat ČSÚ

2.7 Volební systém ve volbách do Senátu Parlamentu České republiky

2.7.1 Legislativa

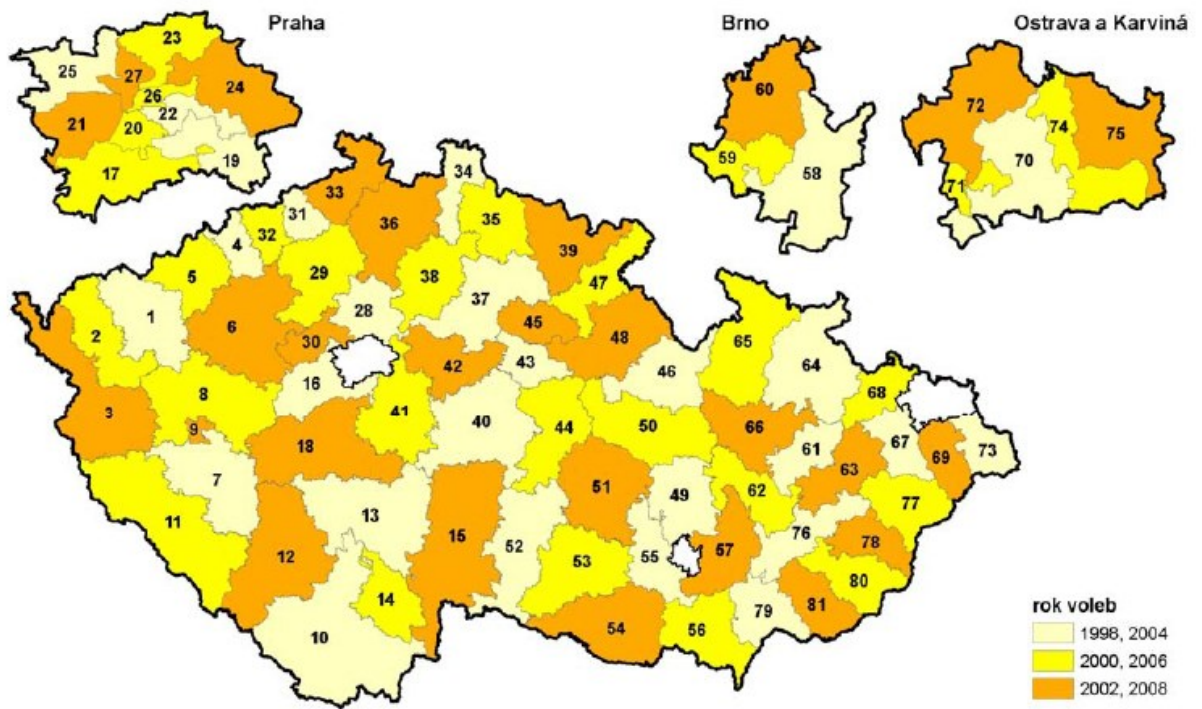
Existence Senátu Parlamentu České republiky byla již zakotvena v Ústavě České republiky z roku 1993. Vznikl však až po prvních senátních volbách v roce 1996, při nichž bylo voleno všech 81 senátorů, z nichž třetina byla volena na standardní dobu šesti let, třetina na zkrácenou dobu čtyři roky a poslední třetina senátorů pouze na dobu dvou let.

Od roku 1998 se podle článku 16 Ústavy České republiky volí každé dva roky třetina senátorů. Délka jejich mandátů je šest let. Volit může do Senátu každý občan České republiky starší osmnáct let. Pasivní volební právo stanovuje článek 19 takto: „*Do Senátu může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 40 let.*“ [32, čl. 39]

2.7.2 Volební obvody

Území České republiky bylo v roce 1996 rozděleno pro účely voleb do Senátu na 81 volebních obvodů, které měly průměrně 127 tisíc obyvatel. Kvůli migraci obyvatelstva a změnám počtu obyvatel v jednotlivých obvodech jsou před každými volbami jejich území aktualizována, aby bylo dosaženo co největší rovnosti všech hlasů.

Následující ilustrace zobrazuje územní rozsah jednotlivých senátních obvodů a jejich rozdělení podle let, ve kterých se v nich uskutečnily volby.

Obrázek 10: Senátní volební obvody 1996 - 2012

Zdroj: převzato z [8]

3 POROVNÁNÍ VLIVU HOSPODÁŘSKÉHO A SOCIÁLNÍHO

CHARAKTERU JEDNOTLIVÝCH REGIONŮ NA VÝSLEDKY VOLEB

Poté, co jsme si popsali vývoj volebních systémů, stanovování volebních krajů a nejdůležitějších stran v jednotlivých vývojových etapách Československé a České republiky, provedeme samotnou analýzu vlivu působení hospodářských a sociálních faktorů v jednotlivých územních celcích na výsledky voleb.

3.1 Porovnávané území

Vliv hospodářského a sociálního charakteru regionů na výsledky voleb budeme porovnávat na území východních Čech. Toto území jsme po potřeby této diplomové práce stanovili jako území druhého a třetího volebního kraje z let 1920 – 1935. Navíc bylo přidáno území soudních okresů Jičín, Libáň, Sobotka, Nová Paka a Vrchlabí z důvodu soudobé spádovosti těchto území ke Královéhradeckému kraji a území soudních okresů Jilemnice, Vysoké nad Jizerou a Rokytnice nad Jizerou kvůli jejich národnostním rozdílům a také z důvodu celistvosti německy obydlené enklávy v Krkonoších. Porovnávané soudní okresy ve volbách v letech 1920 – 1935 zobrazuje Příloha A. Národnostní situaci v jednotlivých porovnávaných soudních okresech v roce 1930 zobrazuje Příloha D.

Změny územní spádovosti po druhé světové válce na sledovaném území východních Čech zobrazuje Příloha B.

Pro potřeby porovnávání vlivu hospodářského a sociálního charakteru regionů na volební výsledky po roce 1990 bylo nutné toto území částečně upravit. Hlavním důvodem této úpravy je skutečnost, že mnoho obcí, které v období první Československé republiky existovalo, bylo v poválečném období sloučeno ve větší celky, které v současné době nerespektují původní hranice soudních okresů. Dále bylo nutné zvážit dnešní pojetí územní správy, aby byla analýza přehledná a lépe se v ní současný čtenář orientoval. Z těchto důvodů byla pro volby po roce 1990 využita úprava obvodů přebíracích míst Českého statistického úřadu. Některé tyto obvody byly sloučeny a tím vznikly celky srovnatelné s územím soudních okresů.

Územní celky vytvořené pro potřeby analýzy voleb po roce 1990 zobrazuje Příloha C.

3.2 Hospodářský charakter porovnávaných území

Hospodářský charakter východních Čech lze velmi zjednodušeně popsat následující větou. Severovýchodní a východní Čechy *„jsou převážně zemědělské v rovině a spíše průmyslové*

(tkalcovské) ve zbylém Podkrkonoší,“ [22, str. 71] Podorlicku a severním předhůří Českomoravské vrchoviny.

3.2.1 Průmyslové oblasti

Nejrozsáhlejší souvislou průmyslovou oblastí na území východních Čech byla až do poloviny devadesátých let 20. století východočeská textilní oblast táhnoucí se v pohraničním oblouku od Jilemnice až po Lanškroun. Tuto textilní oblast je možné rozčlenit podle převládajícího textilního odvětví.

„Většinu území východočeské textilní oblasti lze tedy charakterizovat jako textilní oblast převážně bavlnářskou nebo spíše jako oblast s výraznou převahou bavlnářského průmyslu. Jejím jádrem jsou nesporně p. o. Dvůr Králové nad Labem, Broumov a Náchod, na jejichž území se zformovaly relativně autonomní podoblasti královédvorská (s. o. Dvůr Králové nad Labem, část s. o. Jaroměř), broumovsko-polická (s. o. Broumov a Police nad Metují) a náchodská (s. o. Náchod a část s. o. Česká Skalice).“ [16, str. 150]

Dalšími soudními okresy, v nichž převládalo bavlnářství, byly Nová Paka (Nová Paka a Lázně Bělohrad), Hořice (Hořice a Miletín), Nové Město nad Metují, Opočno, Rychnov nad Kněžnou, Kostelec nad Orlicí, Žamberk, Králíky, Lanškroun a Ústí nad Orlicí.

Naopak mezi oblastmi s převládajícím lnářským průmyslem patřilo území soudních okresů Trutnov, Vrchlabí, Hostinné, Maršov a Žaclěř. V západních Krkonoších tedy v soudních okresech Jilemnice, Vysoké nad Jizerou a Rokytnice nad Jizerou převažovala především textilní výroba domácího charakteru.

Na Žacléřsku, Úpicku (Malé Svatoňovice a Rтынě v Podkrkonoší) a částečně také na Trutnovsku (Radvanice) měl zásadní postavení těžební průmysl. Žacléřsko-svatoňovická pánev patřila mezi čtyři uhelné pánve s největším objemem vytěženého kamenného uhlí v Československu. Pro ilustraci zde bylo v roce 1928 vytěženo 448 000 tun černého uhlí. [1]

Významným výrobním odvětvím ve východních Čechách bylo také obuvnictví, koželužství a jirchařství. Významné zastoupení měly tyto odvětví v soudních okresech Chrudim, Pardubice, Litomyšl a Hradec Králové (Třebechovice pod Orebem).

Jedním z největších center průmyslu ve východních Čechách se díky chemickému a petrochemickému průmyslu staly Pardubice. V Hradci Králové převládal průmysl nábytkářský a výroba hudebních nástrojů.

V České Třebové a Ústí nad Orlicí se díky zdejšímu významnému železničnímu uzlu rozvinul průmysl strojírenský.

V Podkrkonoší, zvláště v soudních okresech Trutnov, Maršov a Hostinné existoval díky četným lesům v okolí také průmysl papírenský.

3.2.2 Zemědělské oblasti

Mezi tradičně zemědělské oblasti na východě Čech patří území soudních okresů Nový Bydžov, Chlumeck nad Cidlinou, Jičín, Libáň, Sobotka, Nechanice, Přelouč, Holice. Mezi částečně zemědělské regiony lze zařadit také soudní okresy Jaroměř, Česká Skalice, Opočno, Rychnov nad Kněžnou a venkovské oblasti soudních okresů Hradec Králové, Pardubice a Chrudim.

V úrodných oblastech východního Polabí převládalo pěstování zelí, kapusty a zeleniny (soudní okresy Hradec Králové, Nechanice, Chlumeck nad Cidlinou a Nový Bydžov). V podhorských oblastech Podkrkonoší, Podorlicka a na Hlinecku a Poličsku vynikaly pěstováním brambor. [3]

3.2.3 Oblasti s převahou řemeslné a domácí výroby

V podhorských oblastech s nepříliš úrodnou půdou se obyvatelstvo orientovalo spíše na řemeslnou a domácí výrobu. Vyrábělo se zde „*hlavně zboží, určené pro výroční trhy „jarmarky“: boty, laciné prádlo a obleky, dřevěné nádoby, hračky aj.*“ [30, str. 41] Ve východních Čechách převažoval tento druh výroby zvláště v soudních okresech Chrudim, Skuteč, Nasavrky, Hlinsko a Rokytnice v Orlických horách.

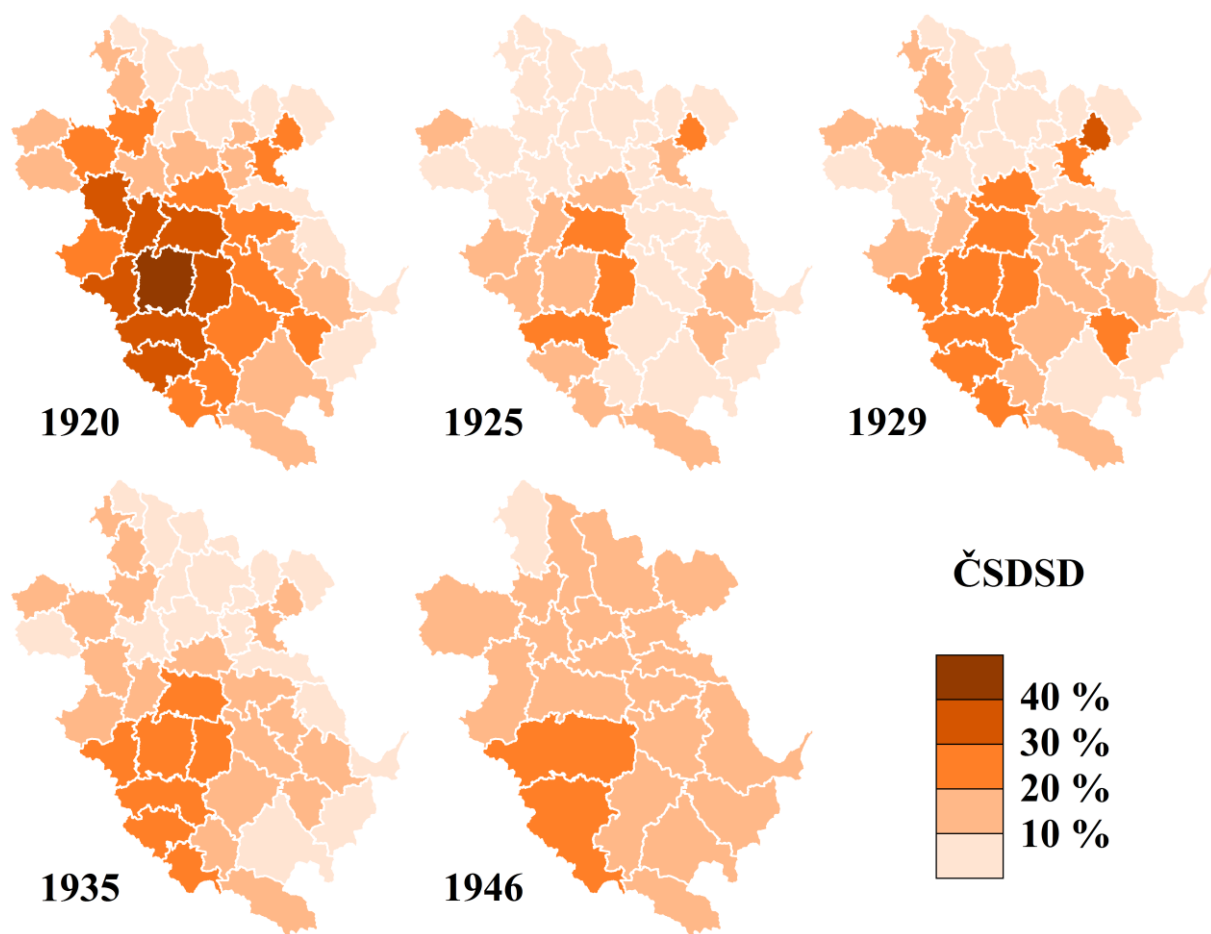
3.3 Vývoj volebních preferencí jednotlivých politických stran v období první a třetí Československé republiky

Následující kapitola se bude zabývat územními diferencemi volebních preferencí jednotlivých politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Československé republiky konaných v letech 1920, 1925, 1929 a 1935 a ve volbách do Národního shromáždění v roce 1946. Ve volbách konaných v období první Československé republiky budeme analyzovat volební zisky celkem deseti politických stran, pěti československých a pěti německých. Z důvodu možnosti porovnání volebního chování Čechů a Němců uvádíme vždy dvě strany podobného ideologického zaměření. Výjimku tvoří pouze Komunistická strana Československa, která se pokládala za internacionální a Sudetoněmecká strana, kterou uvádíme pouze kvůli jejím vysokým výsledkům u německého obyvatelstva ve

volbách v roce 1935. U voleb konaných v roce 1946 bude provedena analýza všech čtyř stran, které se těchto voleb v českých zemích zúčastnily.

3.3.1 Československá sociálně demokratická strana dělnická

Československá sociálně demokratická strana dělnická se v období první Československé republiky zaměřovala na voliče zaměstnáváné v průmyslových podnicích a dělnictvo české a slovenské národnosti. Tento fakt se také odrazil na rozložení preferenčních hlasů této strany v jednotlivých soudních okresech na východě Čech.

Obrázek 11: Vývoj volebních preferencí ČSDSD v letech 1920 - 1946

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Jak je patrné z uvedené ilustrace nejvyšší počet hlasů získávala strana v období první Československé republiky v soudních okresech Hradec Králové, Chrudim a Pardubice, tedy v soudních okresech s dominantním centrem průmyslového charakteru. V těchto oblastech průměrně dosahovala kolem 26 až 30 procent hlasů. Naopak nejslabší pozice vykazovala Československá sociálně demokratická strana dělnická, když opomeneme oblasti osídlené německým obyvatelstvem a soudní okresy, v nichž dominovali národní socialisté, v soudních

okresech Litomyšl, Libáň, Česká Skalice a Opočno, tedy ve venkovských oblastech s převahou zemědělství. Zde se podpora sociální demokracie pohybovala průměrně mezi 6 až 12 procenty hlasů.

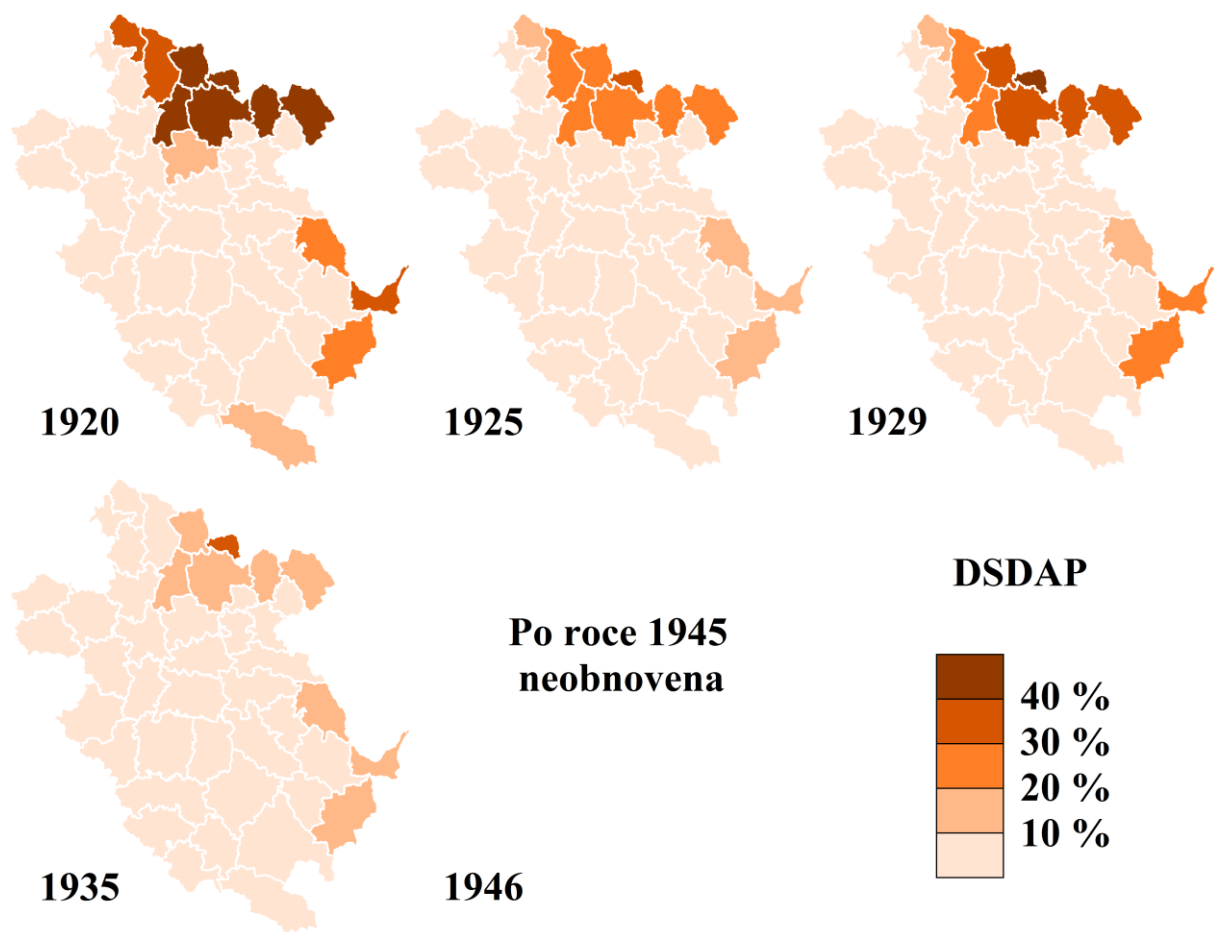
Z výsledků v jednotlivých volbách je patrný celorepublikový trend, kdy česká i německá sociální demokracie, po volbách v roce 1920 nejsilnější politický směr v zemi, ve volbách v roce 1925 čelila znatelnému odlivu voličů.

Kompletní přehled volebních úspěchů Československé sociálně demokratické strany dělnické ve volbách v letech 1920 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha E.

Ve volbách v roce 1946 získala strana v českých zemích i přes redukci počtu politických stran jen o 2,6 procent hlasů více než ve volbách v roce 1935. Územní struktura podpory se na východě Čech téměř nezměnila. Československá sociálně demokratická strana dělnická získala nové hlasy jen v nově osidlovaném pohraničí. Kompletní výsledky strany v roce 1946 v jednotlivých správních okresech zobrazuje Příloha N.

3.3.2 Německá sociálnědemokratická strana dělnická

Německá sociálnědemokratická strana dělnická - Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik byla v období první Československé republiky obdoba Československé sociálně demokratické strany dělnické působící v oblastech osídlených německým obyvatelstvem. Ve volbách konaných v roce 1920 se DSDAP umístila s počtem 689 589 hlasů [10] v českých zemích na druhém místě, což odrážel průmyslový charakter oblastí obydlých německým obyvatelstvem zvláště pak oblasti důlních revírů na Mostecku a Sokolovsku, chemického průmyslu na Ústecku, sklářského průmyslu na Českolipsku a Jablonecku a textilního průmyslu na Liberecku a Trutnovsku. [30]

Obrázek 12: Vývoj volebních preferencí DSDAP v letech 1920 - 1935

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

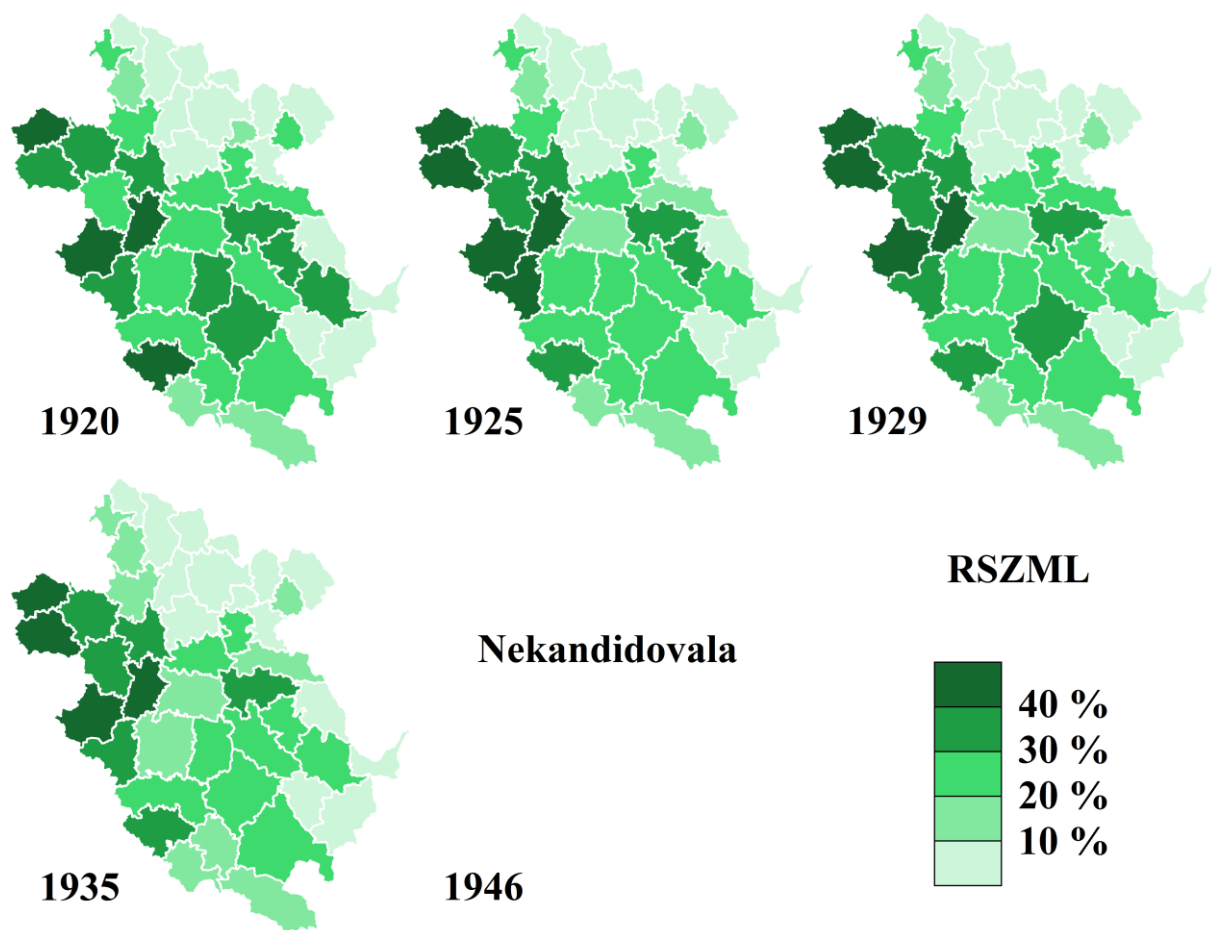
Z německy osídlených území měla německá sociální demokracie největší podporu tradičně na Žacléřsku, kde dosahovala průměrně kolem 45 procent hlasů. Ve volbách konaných v roce 1920 zde strana získala dokonce 65,6 procent hlasů. Silná podpora zde souvisela s těžbou v uhelných dolech, která zaměstnávala většinu zdejšího obyvatelstva. Tento fakt se projevil i ve volbách v roce 1935, kdy němečtí sociální demokraté získali v soudním okrese Žacléř 32,1 procent hlasů, tedy jen o 8 procent méně než Sudetoněmecká strana, která tehdy ve většině německy osídlených soudních okresů dosahovala výsledků nad 60 procent.

Naopak nejméně hlasů získala strana v zemědělských oblastech v Orlických horách a na Českomoravské vrchovině (soudní okres Rokytnice v Orlických horách 17,7 procent hlasů).

Kompletní přehled volebních úspěchů Německé sociálnědemokratické strany dělnické ve volbách v letech 1920 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha F.

3.3.3 Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu

Jak již napovídá název strany, agrární strana se zaměřovala hlavně na venkov, zemědělce a drobné rolníky. Tento fakt se také promítl do volebních výsledků na východě Čech.

Obrázek 13: Vývoj volebních preferencí RSZML v letech 1920 - 1935

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Na výše uvedené ilustraci je možno vidět, že preference agrární strany se z územního hlediska v jednotlivých volbách v období první Československé republiky příliš neměnily. Republikánská strana dosahovala největších volebních úspěchů převážně v zemědělsky rozvinutých oblastech na západě sledovaného území, tedy na území dnešního okresu Jičín a v západních částech okresů Hradec Králové, Pardubice a Chrudim.

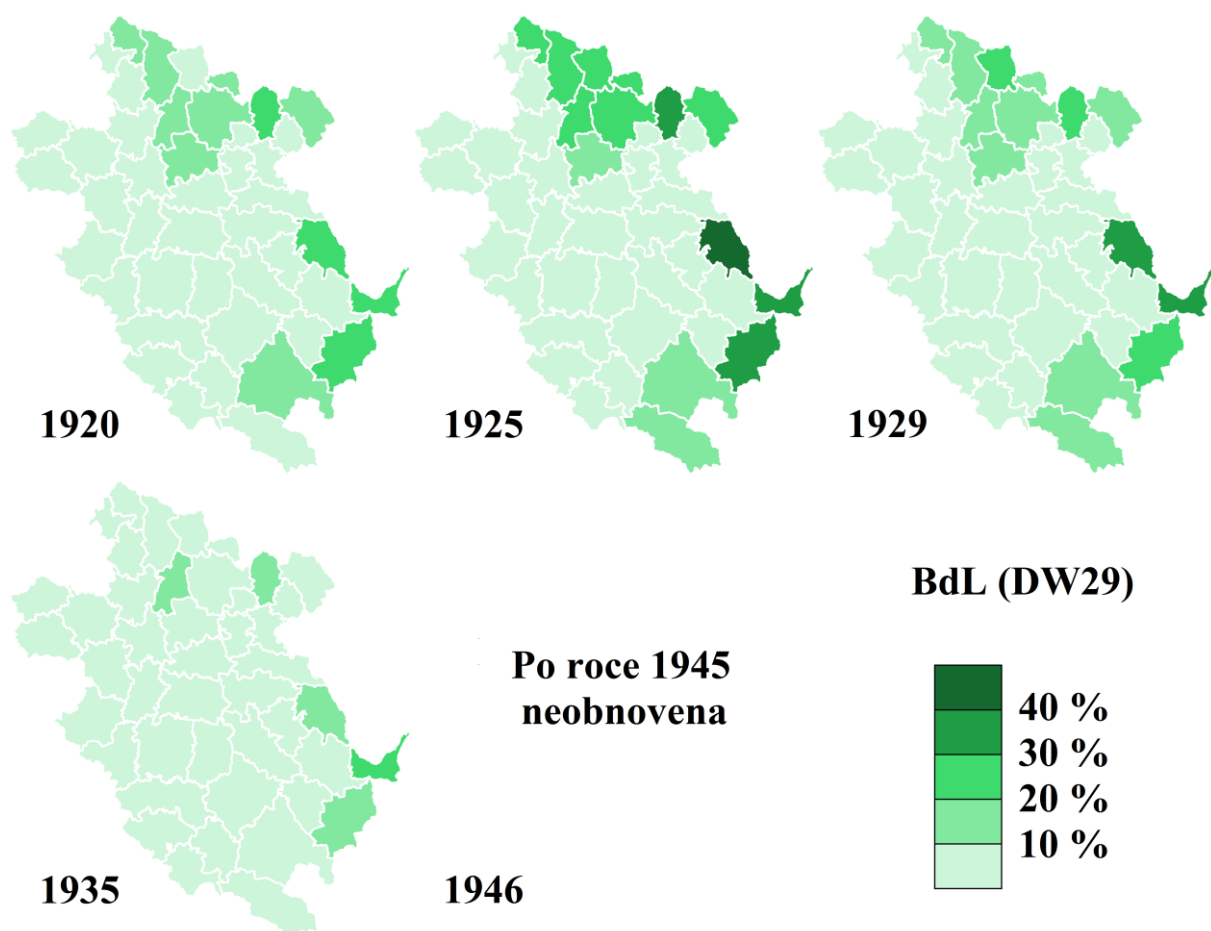
V soudním okrese Nechanice dokonce získala v letech 1925 – 1935 třikrát po sobě více než 50 procent hlasů. Silnou pozici a zisky nad 40 procent hlasů měla agrární strana po dobu trvání první Československé republiky v soudních okresech Chlumeck nad Cidlinou, Sobotka a Libáň, tedy v oblastech převážně venkovských s menším centrem soudního okresu.

Na druhé straně agrárníci nezískali důvěru obyvatel v soudních okresech Náchod, Dvůr Králové nad Labem, Ústí nad Orlicí a Úpice, tedy v oblastech se silným zastoupením průmyslové výroby (textilní průmysl – všechny zmíněné, těžba uhlí – Úpice, strojírenství – Ústí nad Orlicí). [30] Volební zisk strany v těchto soudních okresech byl nižší než 8 procent hlasů. Ještě slabší preference získala strana v oblastech s německým obyvatelstvem, v těchto oblastech totiž působila obdobně orientovaná strana – Svaz zemědělců – Bund der Landwirte.

Kompletní přehled volebních úspěchů Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu ve volbách v letech 1920 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha G.

3.3.4 Svaz zemědělců

Po nevelkém úspěchu v roce 1920 se Bund der Landwirte ve volbách v roce 1925 stal nejsilnější německou stranou v Československu. V roce 1929 kandidoval Svaz zemědělců s Německým pracovním a volebním společenstvím a Karpatoněmeckou stranou na společné kandidátní listině pod názvem Německé volební společenství – Deutsche Wahlgemeinschaft.

Obrázek 14: Vývoj volebních preferencí BdL (DW29) v letech 1920 - 1935

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Strana zaznamenávala největší úspěchy ve venkovských oblastech osídlených německými obyvateli, jakými byly zejména soudní okresy Rokytnice v Orlických horách a Králíky, v nichž získávala v období první republiky průměrně kolem 30 procent hlasů.

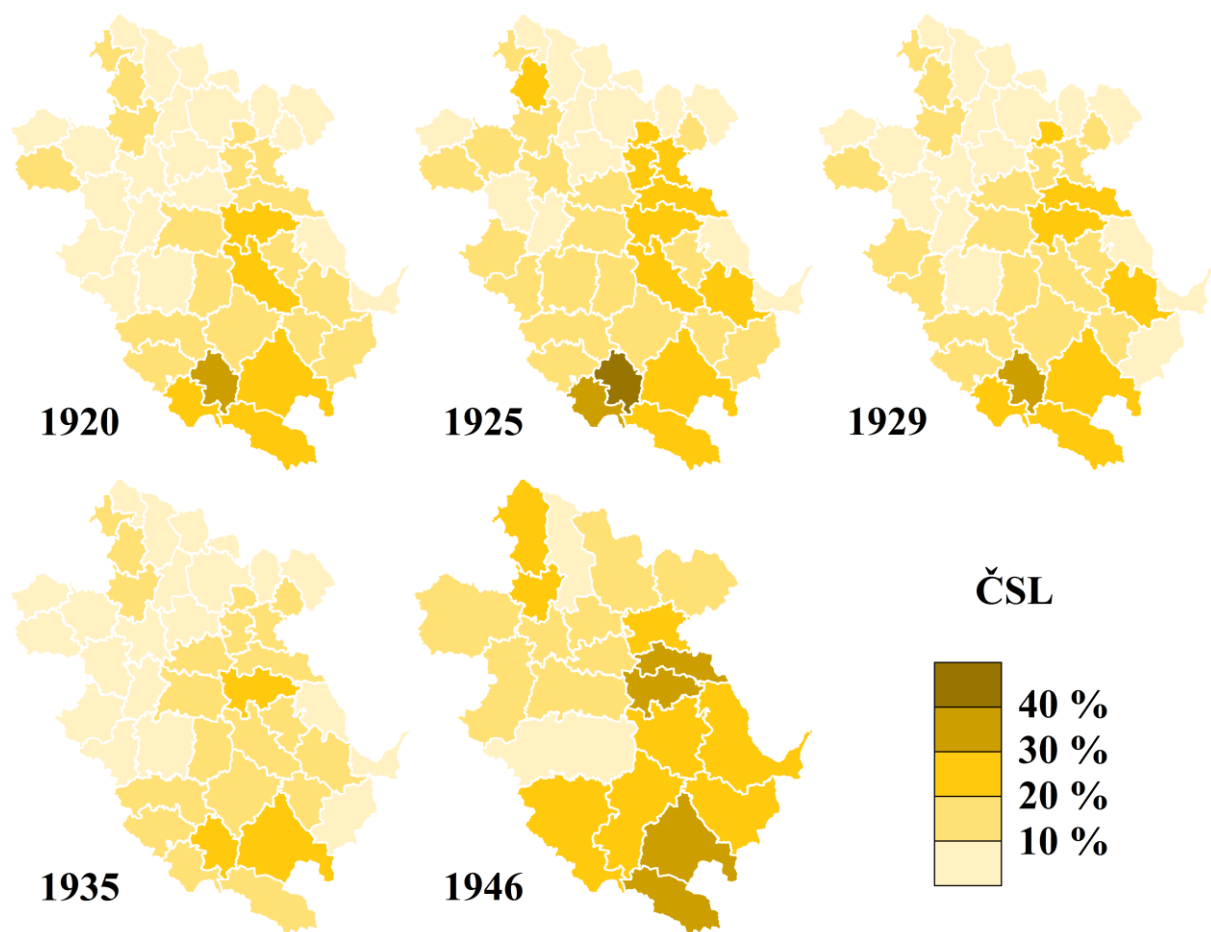
Německý svaz zemědělců získával nezanedbatelný počet hlasů i v soudních okresech s českou většinou obyvatelstva. Například v soudním okrese Dvůr Králové nad Labem, kde Němci tvořily 34,7 procent obyvatel, [23] získával Svaz zemědělců průměrně 12 procent hlasů, tedy více než třetinu německých hlasů. Podobná situace byla i v soudních okresech Litomyšl a Polička. Nejmenší podporu na německy obydleném území měla strana v soudním okrese Žacléř, kde, jak již bylo výše uvedeno, dominovala sociální demokracie.

Ve volbách konaných v roce 1935 utrpěl Svaz zemědělců ve většině soudních okresů odlivem více než poloviny hlasů získaných v předchozích volbách z důvodu silné podpory Sudetoněmecké strany.

Kompletní přehled volebních úspěchů Svazu zemědělců ve volbách v letech 1920 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha H.

3.3.5 Československá strana lidová

Československá strana lidová se v období první Československé republiky, stejně jako dnes, tradičně orientovala na věřící voliče především katolické víry. Tento fakt se také projevoval v úspěšnosti této strany v jednotlivých regionech.

Obrázek 15: Vývoj volebních preferencí ČSL v letech 1920 - 1946

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Jak je vidět z uvedených map, nejvyšší preference získávala lidová strana na severních úbočích Českomoravské vrchoviny a Podorlicku. Největší „baštou“ lidovců byl soudní okres Skuteč, ve kterém strana mezi světovými válkami získávala průměrně 32 procent hlasů. V soudních okresech Opočno, Litomyšl, Hlinsko, Polička, Žamberk a Nové Město nad Metují získávali lidovci průměrně nad 20 procent hlasů.

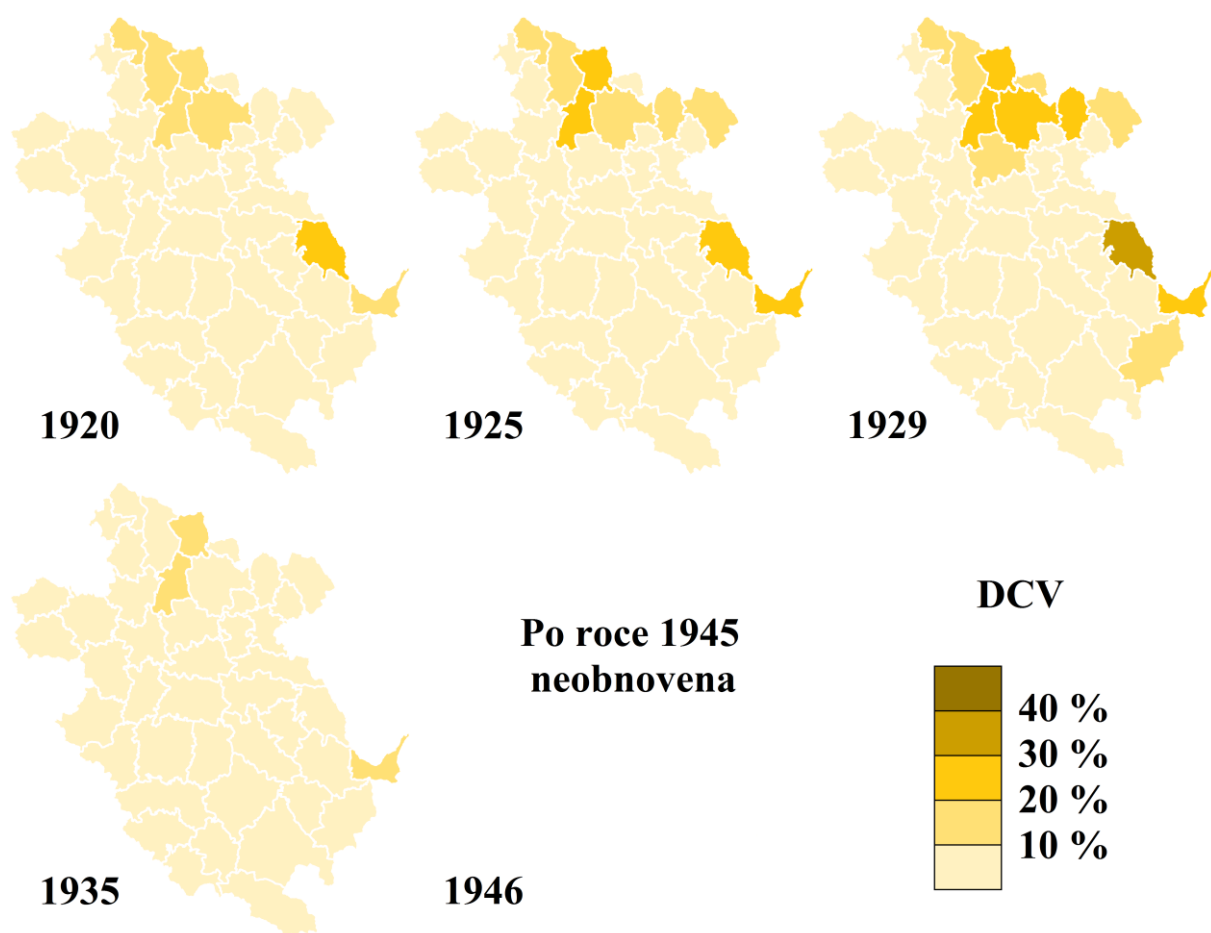
Naopak ve velkých městech (Hradec Králové, Pardubice) a v zemědělských oblastech na západě sledovaného území (Sobotka, Jičín, Nový Bydžov a Hořice) činily volební preference lidové strany v průměru méně než 12 procent.

Když tyto výsledky porovnáme s procentem věřící v jednotlivých soudních okresech, dojdeme k závěrům, že lidová strana byla neúspěšná v okresech s vysokým podílem obyvatel bez vyznání. Například v soudních okresech Pardubice a Nový Bydžov byl tento podíl 11,8 procent, v soudním okrese Hradec Králové dokonce přesahoval počet obyvatel bez vyznání 16 procent. Naopak v soudních okresech Skuteč a Opočno se míra obyvatel bez vyznání pohybovala okolo 4 procent. [23]

Kompletní přehled volebních úspěchů Československé strany lidové ve volbách v letech 1920 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha I. Výsledky strany ve volbách v roce 1946 zobrazuje Příloha N

3.3.6 Německá křesťansko-sociální lidová strana

Deutsche Christlichsoziale Volkspartei byla obdobou Československé strany lidové specializující se na německé katolické voliče. Preference německé lidové strany mezi lety 1920 a 1929 postupně stoupaly, v roce 1935 ale stranu postihl, jako většinu německých stran v Československu, propad přízně voličů, kteří dali své hlasy Sudetoněmecké straně.

Obrázek 16: Vývoj volebních preferencí DCV v letech 1920 - 1935

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

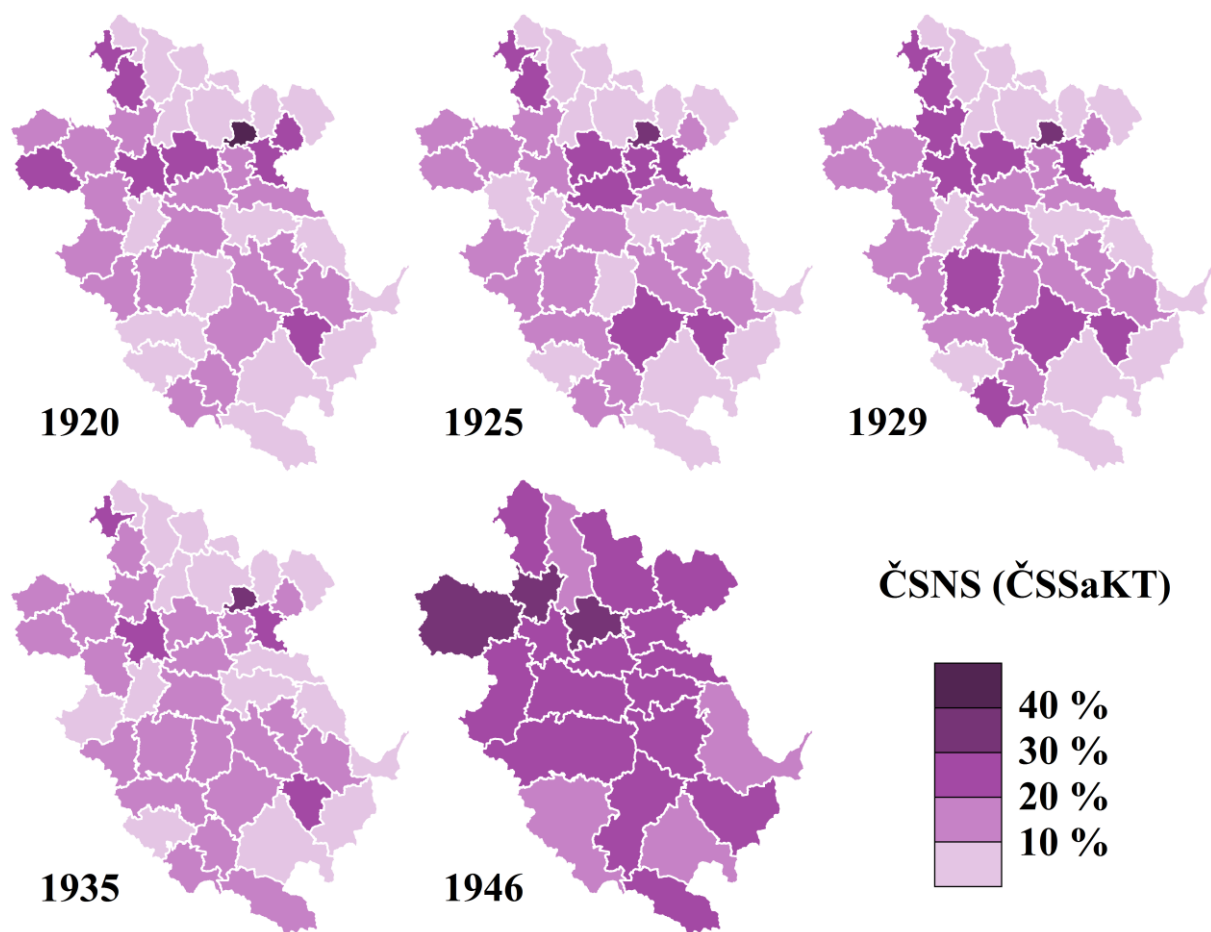
Obdobně jako u Československé strany lidové hrála důležitou roli v přízni voličů k této straně jejich náboženská orientace. Němečtí lidovci získávali nejvíce hlasů v horských oblastech Orlických hor a východních Krkonoš. V soudním okrese Rokytnice v Orlických Horách získávala strana s výjimkou roku 1935 více než 20 procent hlasů, podobných výsledků dosahovala i v soudních okresech Maršov, Hostinné a Králíky. Naopak nejnižších

výsledků z německy obydlených území dospěla v soudním okrese Žaclěř, průměrně kolem 7 procent hlasů. Z hlediska podílu obyvatel bez vyznání výše zmíněné soudní okresy disponovaly těmito daty: Rokytnice v Orlických Horách - 0,6 procent, Maršov – 1,2 procent, Hostinné - 2,2 procent, Králíky – 3,3 procent, Žaclěř – 7 procent. Opět lze tedy konstatovat, že v okresech s vysokou mírou obyvatel bez vyznání dosahovala německá lidová strana horších výsledků.

Kompletní přehled volebních úspěchů strany ve volbách v letech 1920 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha J.

3.3.7 Československá strana národně socialistická

Československá strana národně socialistická měla zpočátku velmi blízké vztahy i volební program jako Československá sociálně demokratická strana dělnická, ovšem kladla větší důraz na národní uvědomění. To se také projevilo na volebních výsledcích v jednotlivých regionech Československa. Následující ilustrace ukazuje určitá územní specifika volební podpory národně socialistické strany.

Obrázek 17: Vývoj volebních preferencí ČSNS (ČSSaKT) v letech 1920 - 1946

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Z ilustrace je patrné, že oblasti s významnou podporou národních socialistů tvoří pruh česky obydlených soudních okresů hraničících s německy osídlenými oblastmi. Tento úkaz si lze vysvětlit jednak průmyslovým charakterem těchto oblastí (zvláště textilní průmysl – Jilemnice, Hořice, Dvůr Králové nad Labem a Náchod, uhelné doly – Úpice a strojírenství – Ústí nad Orlicí) a jednak také větší národnostní vyhraněností Čechů žijících blízko národnostní hranice.

Nejvíce hlasů získávala v období první Československé republiky strana v soudním okrese Úpice (průměrně 37,8 procent hlasů), Ústí nad Orlicí (26,3 procent hlasů), Vysoké nad Jizerou (25,1 procent hlasů) a Náchod (23,8 procent hlasů). Naopak nejslabších pozic, když opomeneme oblasti s německým obyvatelstvem, dosahovala v soudních okresech Litomyšl (průměrně 5,1 procent hlasů), Nasavrky (5,9 procent hlasů), Opočno a Nechanice (shodně 7,3 procent hlasů), tedy v soudních okresech s převažující zemědělskou výrobou.

Kompletní přehled volebních úspěchů Československé strany národně socialistické ve volbách v letech 1920 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha K.

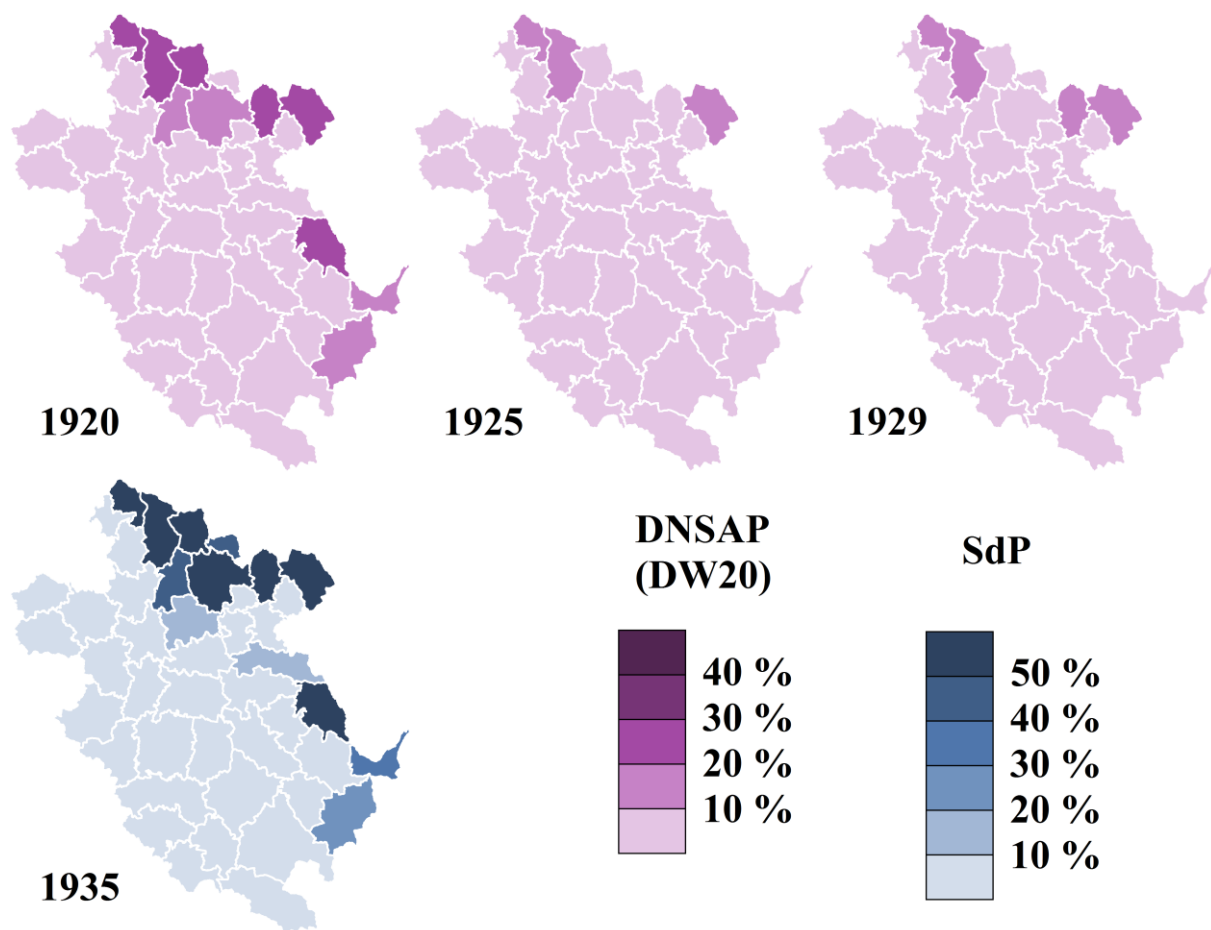
Ve volbách do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 sice došlo v důsledku zredukování počtu politických stran k nárůstu hlasů odevzdaných ve prospěch národních socialistů, avšak rozdíly mezi územní podporou zůstaly na východě Čech na téměř stejné úrovni. Strana tak opět získala největší podporu v pásu táhnoucím se od Jilemnice po Náchod. Kompletní výsledky strany ve volbách v roce 1946 zobrazuje Příloha N.

3.3.8 Německá nacionálně socialistická strana dělnická

Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei prosazovala po celou dobu své existence odtržení německy osídlených území od Československa. Do voleb konaných v roce 1920 vstoupila strana v koalici Německá volební pospolitost (Deutsche Wahlgemeinschaft) společně s Německou nacionální stranou (Deutsche Nationalpartei). Ve volbách v letech 1925 a 1929 kandidovala samostatně. Po jejím zákazu v roce 1933 její členové společně se členy Německé nacionální strany založili Sudetoněmeckou stranu. [20]

Němečtí nacionální socialisté měli tradičně největší podporu v oblasti západních Krkonoš a na Broumovsku. Nejsilnějších pozic dosahovali v soudních okresech Rokytnice nad Jizerou (průměrně 18,9 procent hlasů), Vrchlabí (18,1 procent hlasů) a Broumov (16,5 procent hlasů).

V soudních okresech Králíky, Lanškroun a Žacléř nepřekročily preference strany 10 procent hlasů.

Obrázek 18: Vývoj volebních preferencí DNSAP (DW20) a SdP v letech 1920 - 1935

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

3.3.9 Sudetoněmecká strana

Sudetendeutsche Partei vznikla v roce 1933 po zákazu a následném zrušení Německé nacionálně socialistické strany dělnické, z jejichž členské základny vzešla. [20] Ve volbách v roce 1935 se před potencionálními voliči profilovala jako strana usilující o zrovnoprávnění německého obyvatelstva v Československé republice, o zachování její územní celistvosti a o zlepšení vztahů mezi Čechy a Němci. Díky tomuto slibovanému volebnímu programu zaznamenala nebývalý úspěch u více než poloviny německého obyvatelstva v Československu a stala se nejsilnější stranou v zemi. Avšak již v roce 1937 začala svoje zájmy směřovat k politice Hitlerovy Národně socialistické německé dělnické strany a následně k rozbití územní celistvosti Československa a připojení německy osídlených oblastí k Německé říši.

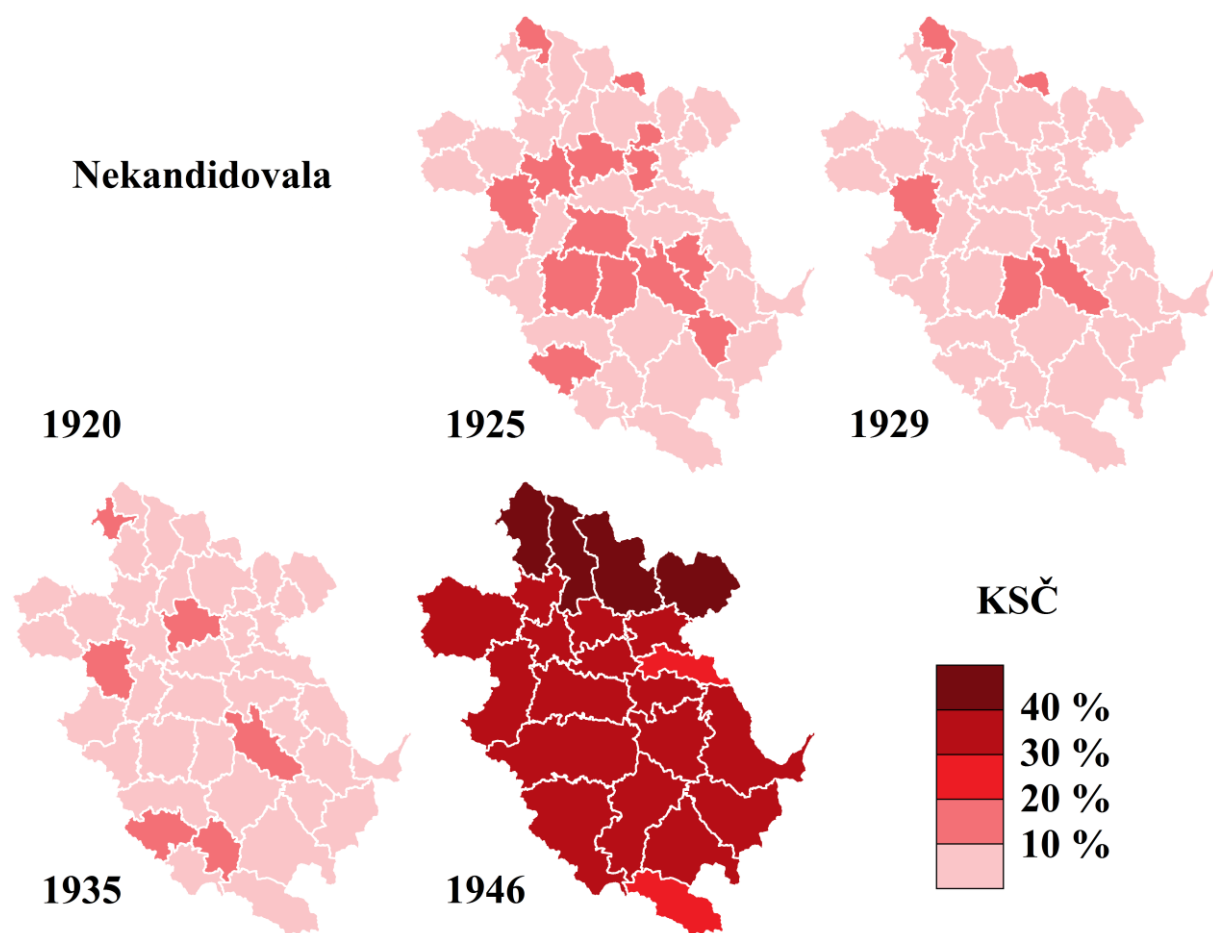
Nejsilnější pozice získala strana v horských oblastech Krkonoš (soudní okresy Maršov, Rokytnice nad Jizerou a Vrchlabí) a v soudním okrese Teplice nad Metují. Ve všech zmíněných soudních okresech přesahovaly preference strany 60 procent hlasů. Nejméně hlasů

z německy osídlených oblastí získala strana v soudních okresech Lanškroun (29 procent hlasů), Králíky (34 procent hlasů), Žacléř (40,7 procent hlasů) a Hostinné (49,6 procent hlasů).

Kompletní přehled volebních úspěchů Německé národně socialistické strany dělnické ve volbách v letech 1920 až 1929 a Sudetoněmecké strany ve volbách v roce 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha L.

3.3.10 Komunistická strana Československa

Komunistická strana Československa vznikla roku 1921 odštěpením od Československé sociálně demokratické strany dělnické. [20] Strana se tradičně orientovala na dělníky a rovnostářskou společnost. To se projevilo i ve výsledcích voleb v jednotlivých regionech. Vznik komunistické strany také přispěl ke zmatelnému úbytku podpory Československé sociálně demokratické strany dělnické ve volbách v roce 1925.

Obrázek 19: Vývoj volebních preferencí KSČ v letech 1925 - 1946

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Komunisté nezaznamenávali na východě Čech v období první Československé republiky příliš velkou podporu. V porovnání s celkovými výsledky v českých zemích získávali komunisté nadprůměrný počet hlasů pouze v soudních okresech Nový Bydžov, Kostelec nad Orlicí (v obou průměrně okolo 14 procent hlasů), Rokytnice nad Jizerou, Úpice, Holice, Nasavrky a Pardubice (ve výše zmíněných okresech průměrně více než 10 procent hlasů). V ostatních soudních okresech měli komunisté podprůměrnou podporu. Tento stav se změnil až po druhé světové válce, kdy jejich podpora v rámci celého Československa výrazně vzrostla.

Ve volbách do Ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 získala Komunistická strana Československa v českých zemích 40,2 procent hlasů. Na východě Čech dosáhla strana nadprůměrných výsledků pouze ve správních okresech Vrchlabí (60,1 procent hlasů), Broumov (49,2 procent hlasů), Trutnov (47,9 procent hlasů) a Jilemnice (44,9 procent hlasů), tedy pouze na území osídleném před druhou světovou válkou německým obyvatelstvem. Komunistickou stranu tedy volili především do pohraničí nově příšlí dosídlenci.

Nejnižší počet hlasů získala Komunistická strana Československa ve správních okresech Nové Město nad Metují (27,6 procent hlasů) a Polička (26,7 procent hlasů), v nichž měli tradičně vysokou podporu lidovci.

Kompletní přehled volebních úspěchů Komunistické strany Československa ve volbách v letech 1925 až 1935 v jednotlivých porovnávaných soudních okresech zobrazuje Příloha M. Volební úspěchy strany ve volbách v roce 1946 v jednotlivých správních okresech zobrazuje Příloha N.

3.4 Vývoj volebních preferencí jednotlivých politických stran v období Československé federativní republiky a České republiky

Tato kapitola se bude zabývat vlivem hospodářského a sociálního charakteru porovnávaných celků na volební výsledky jednotlivých politických stran ve volbách do České národní rady konaných v letech 1990 a 1992 a Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných v letech 1996, 1998, 2002, 2006 a 2010. Z důvodu funkční i personální návaznosti České národní rady a Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky bude analýza provedena komplexně v rozmezí let 1990 až 2010.

Volební úspěšnost bude v této kapitole zkoumána u šesti politických stran, z nichž čtyři strany kontinuálně navázaly na politické strany z období první Československé republiky. Jedná se o Československou sociální demokracii (od roku 1993 Českou stranu sociálně

demokratickou), Komunistickou stranu Československa (od roku 1993 Komunistickou stranu Čech a Moravy), Křesťanskou a demokratickou unii – Československou strana lidovou a Československou stranu socialistickou (od roku 1993 Liberální stranu národně sociální, dnes Českou stranu národně sociální). K těmto stranám bude ve volbách do České národní rady v roce 1990 přidáno Občanské fórum a ve volbách následujících Občanská demokratická strana, pro jejich významnou podporu v těchto volbách.

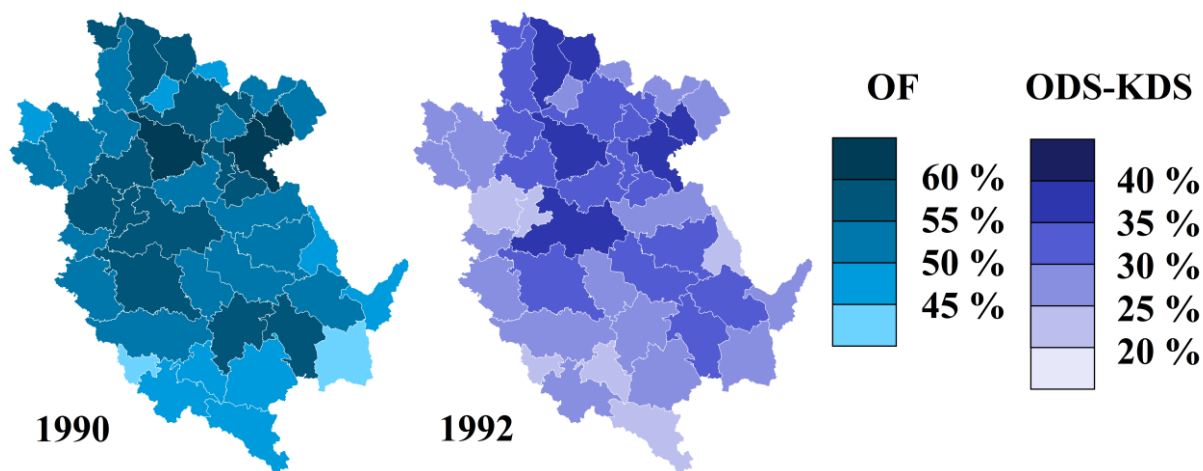
3.4.1 Občanské fórum

Občanské fórum představovalo počátkem devadesátých let hlavní proud spojený se sametovou revolucí a znovuoobnovením svobody a demokracie v českých zemích. Ve volbách do České národní rady v roce 1990 získalo na území České republiky 49,5 procent hlasů.

Na pozorovaném území východních Čech zaznamenalo Občanské fórum nejlepší výsledky na Policku, Náchodsku a Královédvorskú, kde získalo více než 60 procent hlasů. Ze všech 43 porovnávaných celků dosáhlo Občanské fórum ve 32 územích lepších výsledků než výsledků dosažených v celé České republice.

Nejslabších výsledků dosáhla strana na územích s tradičně silnou podporou komunistů (Nasavrky – 41,55 procent, Hostinné – 46,7 procent) a lidovců (Lanškroun – 43,22 procent, Skuteč – 46,32 procent).

Z následující ilustrace je patrné, že na územích, ve kterých ve volbách v roce 1990 dominovalo Občanské fórum, zaznamenala po jeho rozpadu v následujících volbách silné pozice nově vzniklá Občanská demokratická strana. Získala ovšem celoplošně více než o dvacet procent méně hlasů než Občanské fórum.

Obrázek 20: Vývoj volebních preferencí OF a koalice ODS-KDS v letech 1990 - 1992

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Kompletní přehled volebních úspěchů Občanského fóra ve volbách v roce 1990 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje Příloha S.

3.4.2 Občanská demokratická strana

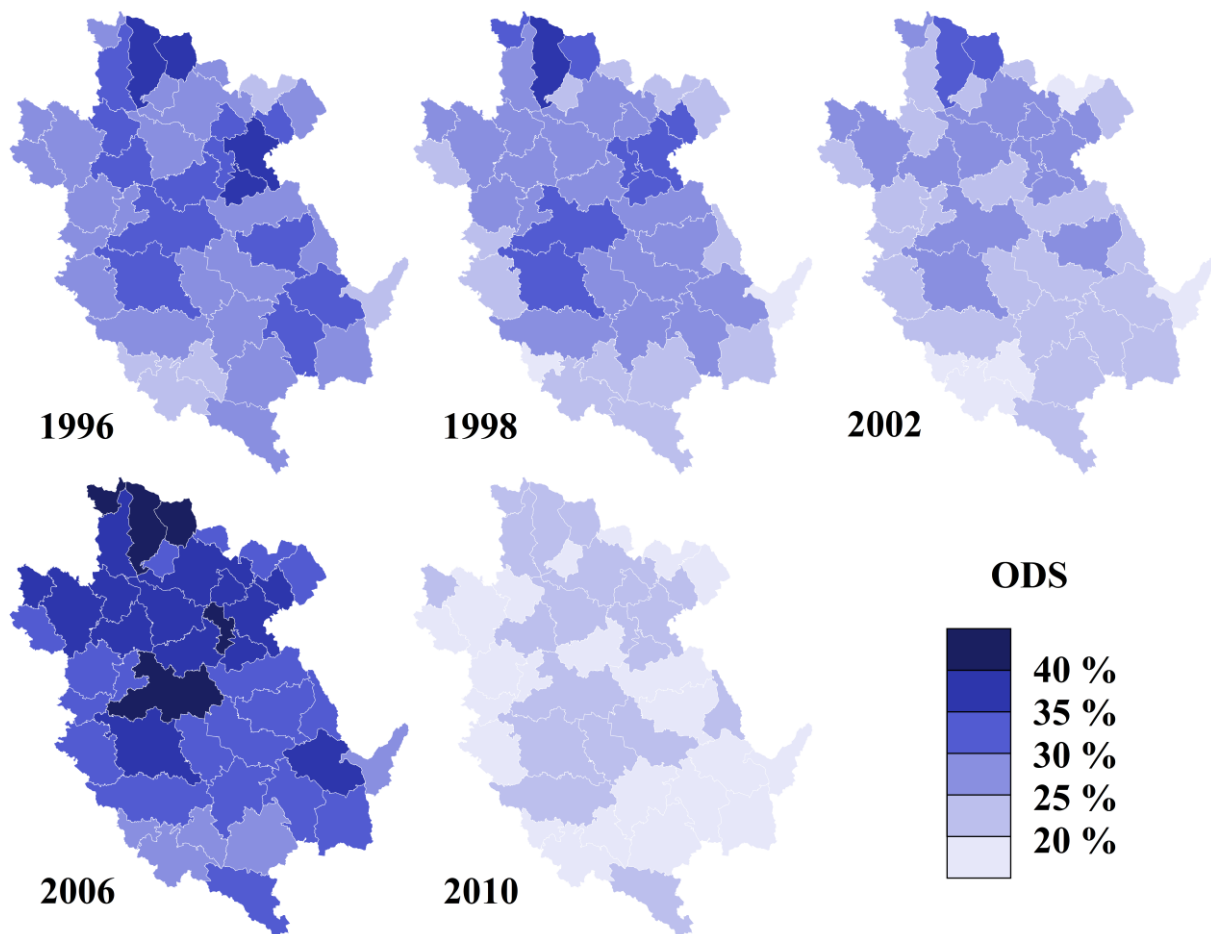
Občanská demokratická strana vznikla po rozpadu Občanského fóra v roce 1991. Na území České republiky získala společně s Křesťanskou demokratickou stranou ve volbách do České národní rady konaných v roce 1992 29,73 procent hlasů, což byly tři pětiny celorepublikových výsledků, kterých dosáhlo Občanské fórum ve volbách do České národní rady v roce 1990.

Dlouhodobě dosahovala Občanská demokratická strana celorepublikových výsledků voleb do Poslanecké sněmovny v rozmezí 24 a 30 procent hlasů. Pouze v roce 2006 dosáhl počet jejich příznivců 35,38 procent a naopak v roce 2010 pouhých 20,22 procent hlasů, což bylo způsobeno zejména přelitím hlasů od tradičních politických stran k nově vzniklým stranám, jakými byly TOP 09 a Věci veřejné.

V rámci východních Čech získává Občanská demokratická strana nadprůměrný počet hlasů zejména na severu sledovaného území, tedy hlavně v oblasti Krkonoš a na Náchodsku, a ve velkých městech, tedy v Hradci Králové, Pardubicích a v Trutnově.

Na území Pardubického kraje má strana tradičně slabší pozice, s výjimkou již zmíněných Pardubic a Žamberska, ve kterých dosahuje dlouhodobě lepších pozic než je její celorepublikový průměr.

Následující ilustrace zobrazuje vývoj volebních výsledků Občanské demokratické strany v jednotlivých porovnávaných územích ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných v letech 1996, 1998, 2002, 2006 a 2010.

Obrázek 21: Vývoj volebních preferencí ODS v letech 1996 - 2010

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Z porovnávaných území dosahovala Občanská demokratická strana mimořádných výsledků na Vrchlabsku a Svobodsku tedy ve východních Krkonoších. Tyto úspěchy lze přičítat velkému množství podnikatelů zvláště pražského původu, kteří zprivatizovali většinu horských hotelů, chalup a bud a provozují v nich podnikatelskou činnost v oblasti cestovního ruchu a sportu. Původně se jednalo o podniková rekreační zařízení zřízená v objektech, které byly po druhé světové válce zkonfiskovány původnímu německému obyvatelstvu. Ve východních Krkonoších získává Občanská demokratická strana tradičně téměř o deset procent více hlasů, než je celorepublikový průměr.

Další „baštou“ Občanské demokratické strany se stalo Náchodsko, Policko, Českoskalicko a Novoměstsko, tedy střední část okresu Náchod. Zde získává občanská demokracie průměrně kolem 32 procent hlasů, tedy o pět procent více než je celorepublikový průměr.

Na druhé straně velkou podporu nezaznamenávají občanští demokraté v jižních partiích Pardubického kraje a na územích s vysokou nezaměstnaností. Vůbec nejhorší výsledky mívá

strana v okolí Nasavrku na Skutečsku, Kralicku a Hlinecku, kde průměrně získává jen málo přes 20 procent hlasů.

Podobná situace panuje v oblastech, které se dodnes hospodářsky zcela nevzpamatovaly z poválečných výměn obyvatelstva a které v devadesátých letech zasáhl úpadek textilního průmyslu. Takovými oblastmi jsou Teplicko, Hostinnsko a Broumovsko.

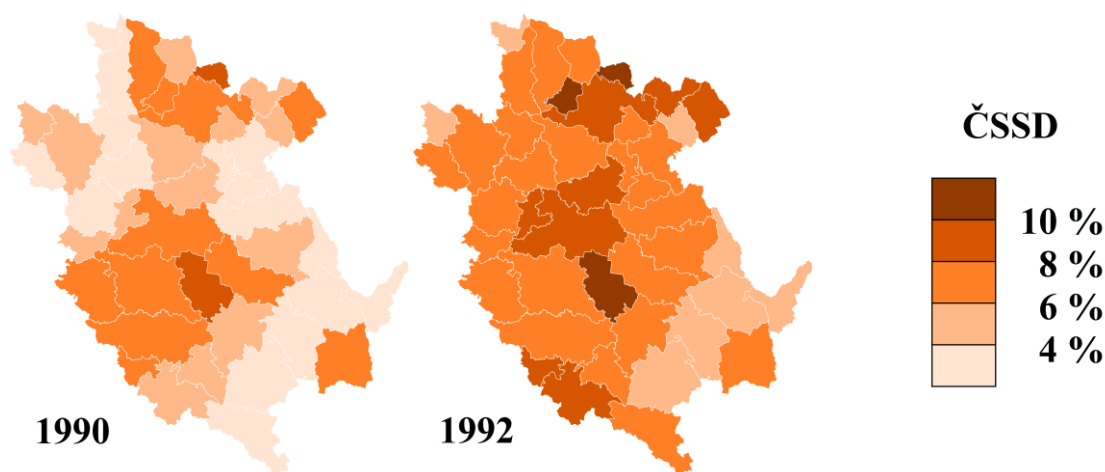
Kompletní přehled volebních úspěchů Občanské demokratické strany ve volbách v letech 1992 až 2010 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje Příloha O.

3.4.3 Česká strana sociálně demokratická

Činnost sociální demokracie byla v Československé federativní republice obnovena hned po sametové revoluci. Československá sociální demokracie, jak znělo jméno strany až do rozpadu federace, se přihlásila k odkazu Československé sociálně demokratické strany dělnické a Německé sociálnědemokratické strany dělnické z období první Československé republiky.

V prvních letech své činnosti trpěla nedostatkem voličské podpory, což bylo způsobeno zejména silným postavením Občanského fóra a jistou skepsí voličů, kteří měli stále v paměti její násilné připojení ke Komunistické straně Československa v roce 1948.

Volební úspěchy Československé sociální demokracie ve volbách do České národní rady v letech 1990 a 1992 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje následující ilustrace.

Obrázek 22: Vývoj volebních preferencí ČSSD v letech 1990 - 1992

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Zajímavostí je, že největší volební úspěchy slavila sociální demokracie ve volbách do České národní rady v roce 1990 v téměř stejných oblastech, ve kterých měla silné pozice v období první Československé republiky, tedy hlavně na Královéhradecku, Pardubicku,

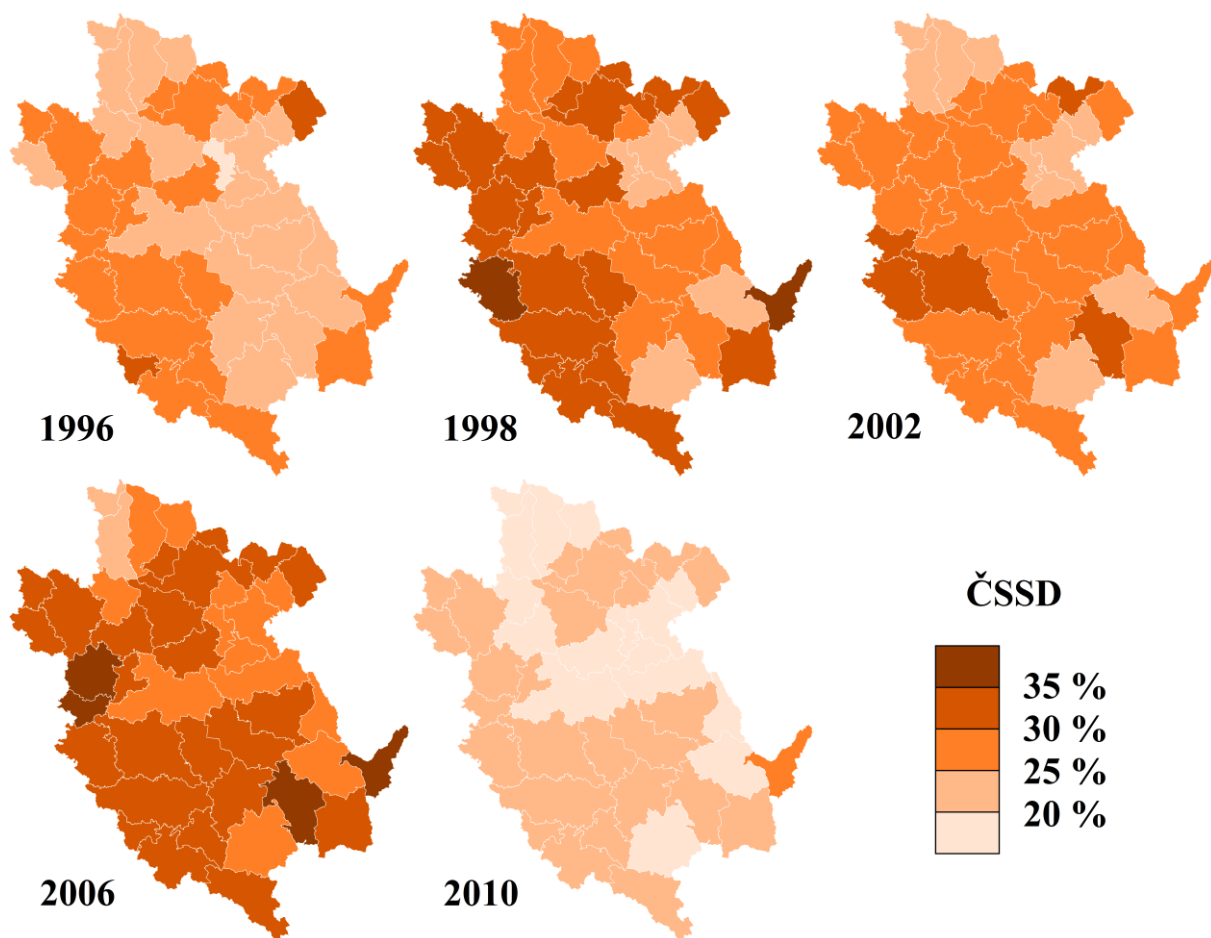

Chrudimsku, Holicku a v okolí Nasavrk. To samé platí v původně německých oblastech se silnou podporou německé sociální demokracie, tedy na Žacléřsku, Broumovsku, Trutnovsku a Hostinnsku.

V následujících volbách do České národní rady v roce 1992 se volební mapa zcela změnila. Těžištěm podpory sociální demokracie se stal pohraniční pás táhnoucí se od Hostinného po Broumov, to lze vysvětlit nárůstem nezaměstnaných způsobeného uzavřením dolů ve Svatoňovicko-žacléřské pánvi a počínajícím úpadkem textilního a papírenského průmyslu.

Navzdory nízké podpoře sociální demokracie v letech 1990 a 1992, kdy strana získávala průměrně kolem 5 procent hlasů, se její preference po roce 1996 ustálily v rozmezí 20 – 33 procent hlasů a stala se tak nejsilnější levicovou stranou v České republice.

Vývoj dosažených výsledků České strany sociálně demokratické ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1996 až 2010 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje následující ilustrace.

Obrázek 23: Vývoj volebních preferencí ČSSD v letech 1996 - 2010

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Jak je patrné z předchozí ilustrace od voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996, ve kterých získala Česká strana sociálně demokratická v celorepublikovém průměru 26,44 procent hlasů, si strana drží nejsilnější pozice především na Chlumecku, Broumovsku, Žacléřsku, Teplicku, Přeloučsku a na Kralicku, tedy v oblastech, kde dosahovala úspěchů i v době první Československé republiky. Když se na tyto oblasti podíváme z hlediska hospodářského charakteru zmíněných regionů, jedná se většinou o regiony s podprůměrnou hospodářskou výkonností a vysokou nezaměstnaností. To se týká především Broumova, Teplicka, Žacléřska a Kralicka, kde míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2011 přesahovala 10 procent. [6]

Naopak nejhorší výsledky zaznamenala sociální demokracie v oblastech s nízkou nezaměstnaností tedy v širším Náchodsku (Česká Skalice, Nové Město nad Metují, Náchod a Police nad Metují), Žambersku a Jilemnicku, dále v Krkonoších (Rokytnice nad Jizerou, Vrchlabí a Svoboda nad Úpou), kde má silnou podporu Občanská demokratická strana, a v okolí Litomyšle s tradičně vysokou podporou lidovců.

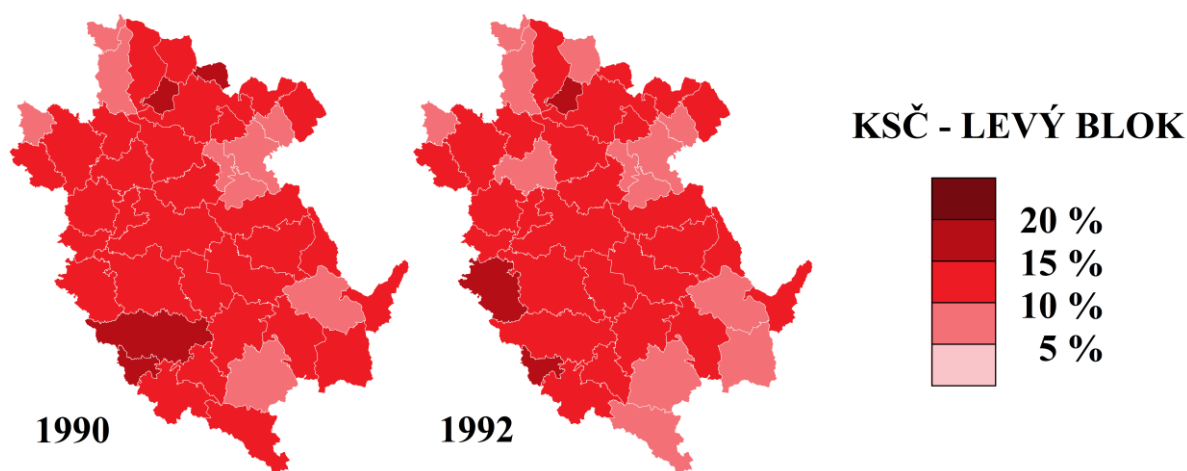
Kompletní přehled volebních úspěchů sociální demokracie ve volbách v letech 1990 až 2010 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje Příloha P.

3.4.4 Komunistická strana Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy vznikla v roce 1990 jako česká alternativa ke Komunistické straně Slovenska v rámci Komunistické strany Československa. Ve volbách do České národní rady v roce 1990 kandidovaly obě strany pod společnou kandidátní listinou a v roce 1992 na kandidátní listině Levý blok společně s Demokratickou levicí.

Komunisté získali v prvních demokratických volbách do České národní rady v roce 1990 v celorepublikovém průměru 13,24 procent hlasů. Nejsilnější pozice zaznamenala strana v okolí Nasavrku a Hostinného v obou územích přes 17 procent hlasů, tedy téměř o čtyři procenta více než v celorepublikových výsledcích. V následujících volbách konaných v roce 1992 dosáhla komunistická strana na Kandidátce Levého bloku srovnatelných výsledků. Podobné bylo i rozmístění územní podpory.

Následující ilustrace zobrazuje volební úspěchy Komunistické strany Československa ve volbách do České národní rady v roce 1990 a Levého bloku ve volbách v roce 1992.

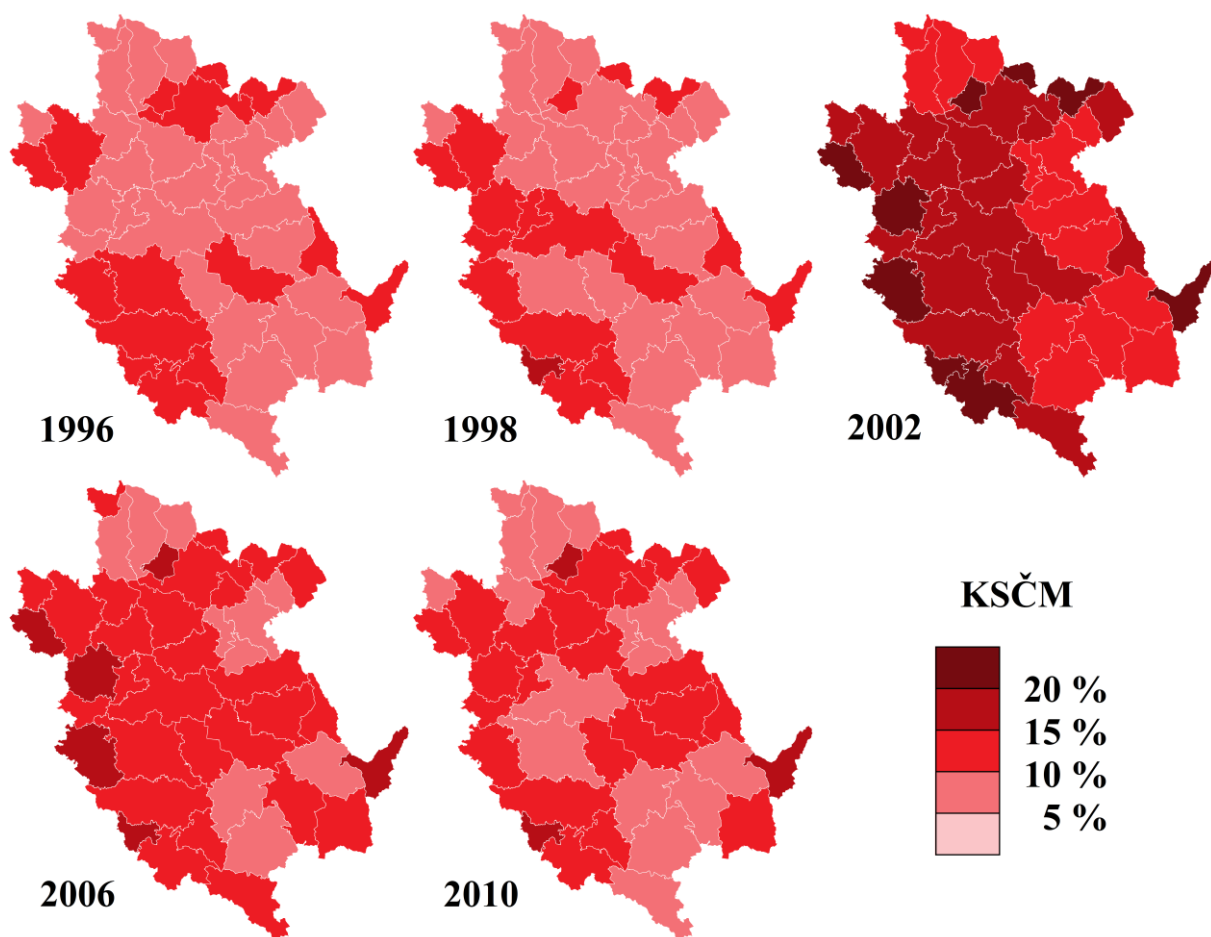
Obrázek 24: Vývoj volebních preferencí KSČ a LB v letech 1990 - 1992

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Z map je zřejmé, že komunisté získávají nejmenší podporu ve stejných územích jako sociální demokraté, tedy v širším Náchodsku (Česká Skalice, Nové Město nad Metují, Náchod a Police nad Metují), na Žambersku, Litomyšlsku a v některých oblastech Krkonoš (Svoboda nad Úpou, Jilemnice a Rokytnice nad Jizerou). Tato území, jak již bylo řečeno, lze charakterizovat jako území s nízkou nezaměstnaností (Náchodsko a Žambersko) a specifickým charakterem území (Krkonoše).

Podobný vývoj pokračoval i v následujících letech. Komunisté si udržovali mimo výše zmíněných území silné pozice zvláště na územích na západním okraji pozorovaného území východních Čech, tedy na Kopidlnsku, Novobydžovsku, Přeloučsku a Hlinecku, dále pak na Kralicku, Hostinnsku, Žacléřsku a Teplicku. Ve všech těchto jmenovaných územích dosáhla podpora komunistů ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002 20 procent. Tyto volby znamenaly pro Komunistickou stranu nejúspěšnější výsledky od pádu totalitního režimu v roce 1989.

Vývoj podpory Komunistické strany Čech a Moravy ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných v letech 1996, 1998, 2002, 2006 a 2010 zobrazuje následující ilustrace.

Obrázek 25: Vývoj volebních preferencí KSČM v letech 1996 - 2010

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Kompletní přehled volebních úspěchů komunistické strany ve volbách v letech 1990 až 2010 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje Příloha Q.

3.4.5 Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

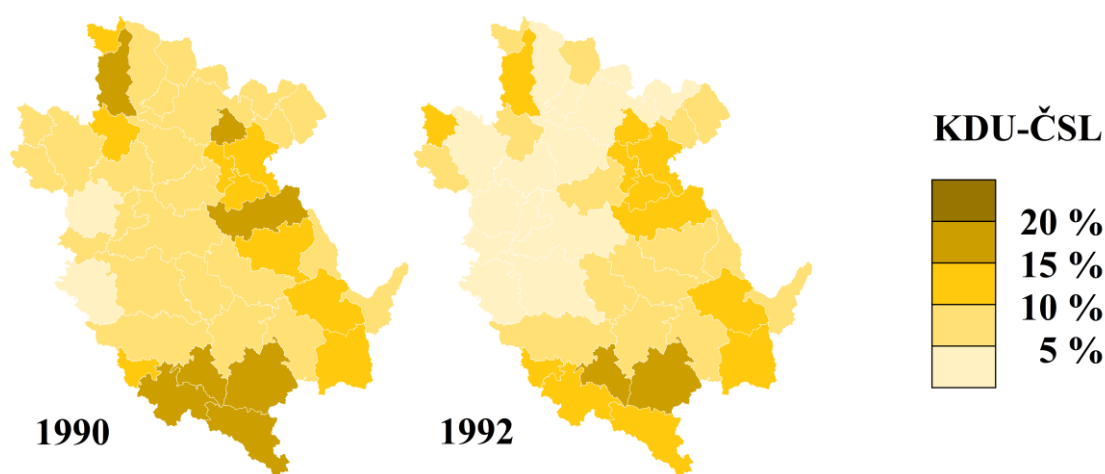
Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová vznikla v roce 1992 z Československé strany lidové. Název Křesťanská a demokratická unie vznikl z původního názvu koalice Československé strany lidové a Křesťanskodemokratické strany, ve které lidovci kandidovali ve volbách v roce 1990. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002 kandidovali lidovci v koalici s Unií svobody – Demokratickou unií.

Československá strana lidová měla v období první Československé republiky největší podporu zvláště v soudních okresech na jihovýchodě porovnávaného území, tedy v soudních okresech Skuteč, Litomyšl, Hlinsko a Polička a také v podhůří Orlických hor, tedy v soudních okresech Opočno, Nové Město nad Metují, Náchod, Kostelec nad Orlicí a Žamberk. Mimo tento severojižní pás získávali lidovci silnějších pozic jen v soudním okrese Jilemnice.

V těchto tradičně lidoveckých oblastech si Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová našla nejvíce svých voličů i po roce 1990.

Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová dosahovala od roku 1990 v celorepublikových výsledcích konstantní podpory v rozmezí 6 až 9 procent hlasů s výjimkou voleb v roce 2002, kdy získala 14,27 procent hlasů, a v roce 2010, kdy se se ziskem 4,39 procent hlasů nedostala poprvé v novodobé historii do Poslanecké sněmovny. Neúspěch v roce 2010 způsobil hlavně odliv voličů k nově vzniklé TOP 09.

Vývoj výsledků Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové ve volbách do České národní rady v letech 1990 a 1992 zobrazuje následující ilustrace.

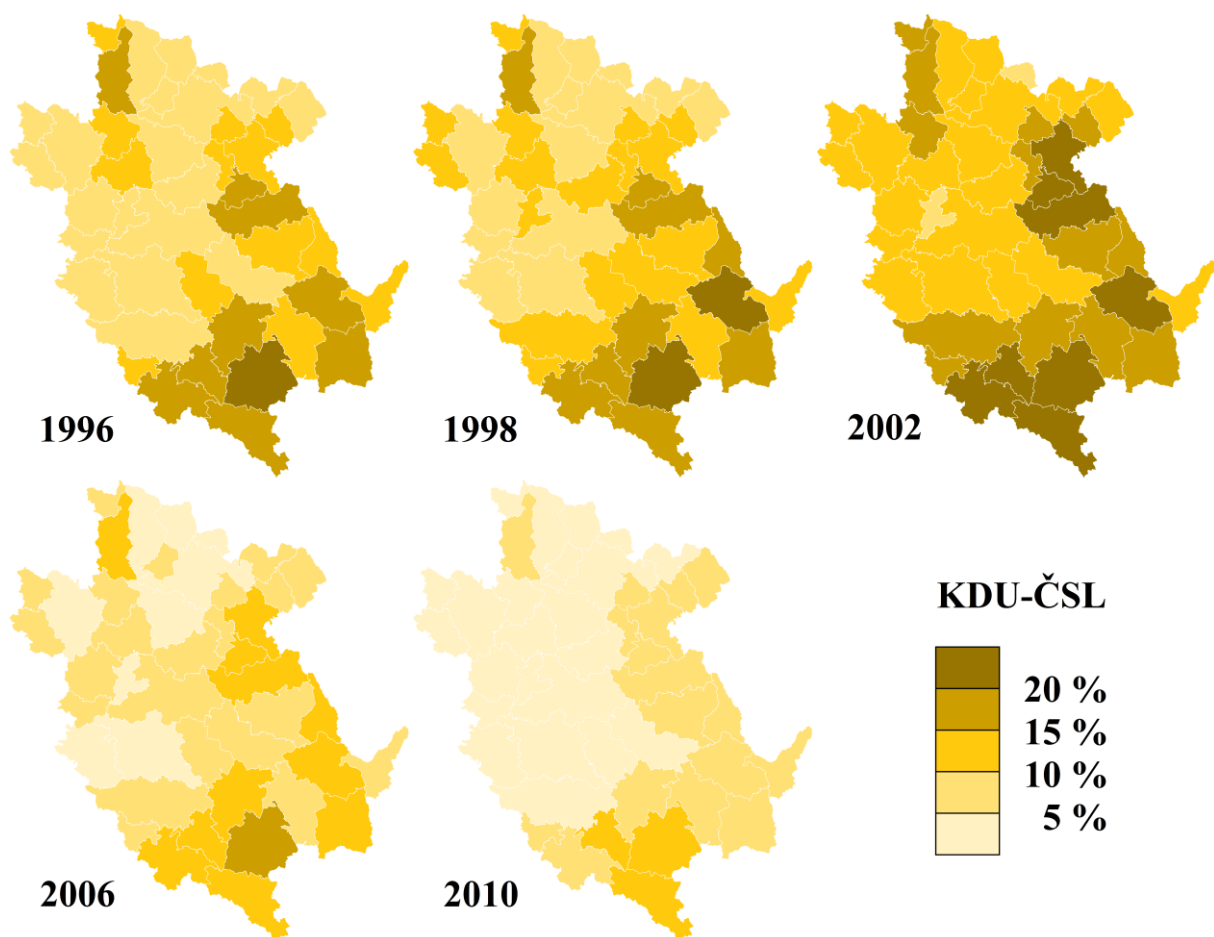

Obrázek 26: Vývoj volebních preferencí KDU - ČSL v letech 1990 - 1992

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Z poznatků, které jsme zmínili již v kapitole zabývající se volebními úspěchy lidovců v období první Československé republiky, vyplývá, že tato strana dosahuje nejlepších výsledků ve venkovských oblastech s vysokou religiozitou obyvatelstva. Například na Litomyšlsku, Skutečstku, Poličsku, Žambersku, a v některých obcích na Dobrušsku a Novoměstsku, kde získali lidovci nejvíce procent hlasů, bylo podle sčítání lidu v roce 2011 více než 25 procent obyvatel věřících. V ostatních oblastech pozorovaného území východních Čech se míra religiozity pohybovala kolem 10 procent. [11]

Vývoj volebních výsledků Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 1996, 1998, 2002, 2006 a 2010 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje následující ilustrace. Je zde velmi patrné, že lidová strana již od období první Československé republiky vykazuje větší stálost územní podpory než ostatní strany.

Obrázek 27: Vývoj volebních preferencí KDU - ČSL v letech 1996 - 2010

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Kompletní přehled volebních úspěchů Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové ve volbách v letech 1990 až 2010 v jednotlivých porovnávaných územích zobrazuje Příloha R.

3.4.6 Československá strana socialistická (Česká strana národně sociální)

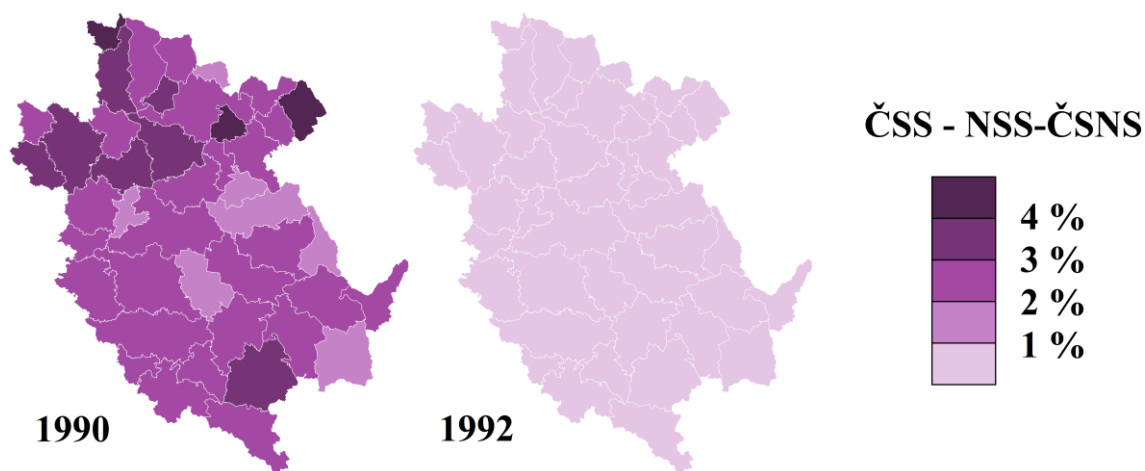
Pro úplnost politického spektra a hlavně kvůli kontinuitě s obdobím první republiky zde budou zmíněny i polistopadové volební výsledky národních socialistů. Ve volbách do České národní rady v roce 1990, ve kterých strana kandidovala pod názvem Československá strana socialistická, získala v celorepublikových výsledcích pouhých 2,68 procent hlasů. Nejlepší výsledky zaznamenali národní socialisté na Broumovsku (4,6 procent hlasů), v okolí Rokytnice nad Jizerou (4,71 procent hlasů) a na Úpicku (4,04 procent hlasů).

Z hlediska srovnání volebních úspěchů národních socialistů v roce 1990 s jejich volebními úspěchy v období první Československé republiky lze konstatovat, že těžištěm podpory této strany zůstal pruh táhnoucí se od Kopidlna k Náchodsku, tedy původní soudní okresy

Jilemnice, Jičín, Libáň, Hořice, Dvůr Králové nad Labem a Úpice. K nim v současnosti přibylo i původně německy osídlené Broumovsko, Hostinnsko a okolí Rokytnice nad Jizerou.

V následujících volbách do České národní rady v roce 1992 nepřesáhla podpora národních socialistů v žádném z porovnávaných území hranici jednoho procenta hlasů. Podobné tomu bylo i ve volbách následujících, proto se dalším vývojem úspěchů této strany nebudeme zabývat.

Kompletní výsledky Československé strany socialistické a Národně socialistické strany v jednotlivých porovnávaných územích ve volbách do České národní rady konaných v letech 1990 a 1992 zobrazuje Příloha S. Přehledně jsou tyto výsledky vidět na následující ilustraci.

Obrázek 28: Vývoj volebních preferencí ČSS a NSS-ČSNS v letech 1990 - 1992

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

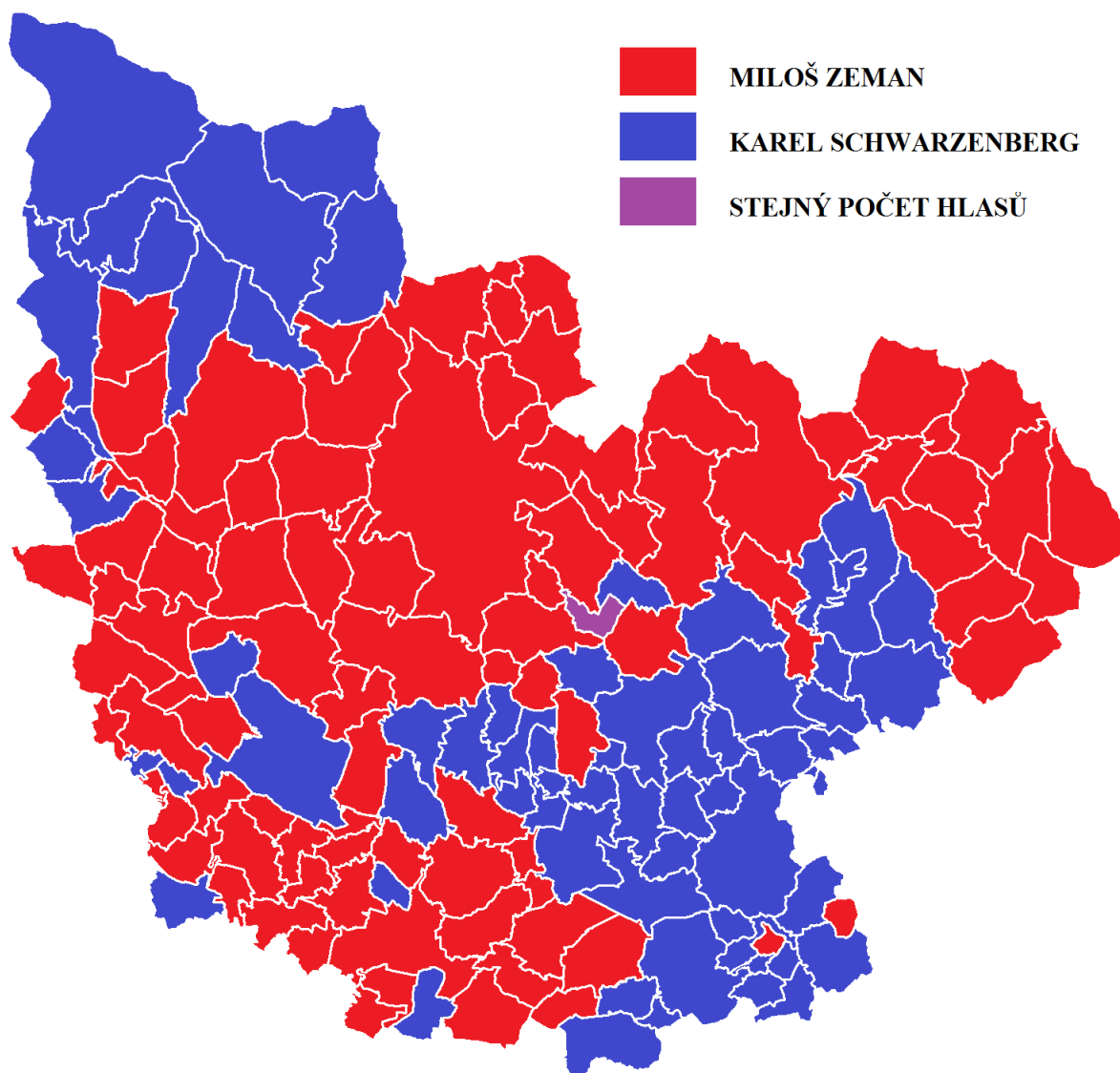
3.5 Vliv hospodářského a sociálního charakteru obcí na výsledky voleb prezidenta České republiky konaných v roce 2013

Vzhledem k aktuálnosti tématu prezidentských voleb a překvapivým výsledkům v rámci jednotlivých obcí v severovýchodních Čechách bude v této diplomové práci zařazeno i krátké pojednání o tomto tématu. Zaměříme se na výsledky druhého kola prezidentských voleb v jednotlivých obcích okresu Náchod a Trutnov.

V rámci předvolební kampaně došlo k několika faktorům, které zásadně zasáhli do konečných výsledků v druhém kole těchto voleb. Jedním z těchto faktorů bylo otevření a silná medializace, pro českou veřejnost stále citlivého tématu, poválečného odsunu německého obyvatelstva z Československa a konfiskace jejich majetku. Dalším významným faktorem byl fakt, že každý z kandidátů představoval odlišnou pozici v politickém středolevém spektru.

Zkoumané území bylo vybráno právě pro svoji pestrost jak v oblasti hospodářského charakteru tak i charakteru sociálního a historického. Území okresu Trutnov bylo do konce druhé světové války s výjimkou celého Úpicka a jihozápadní Části Královédvorská osídleno německým obyvatelstvem, zatímco v okrese Náchod kromě Broumovska a několika obcí severně od Jaroměře žili Češi. Z hospodářského hlediska lze pozorované území rozdělit podle výše podílu nezaměstnaných. Ve většině obcí na Broumovsku, Žacléřsku a Královédvorskú přesahovala míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2011 10 procent praceschopných, zatímco na Náchodsku, Novoměstsku a některých obcích na Vrchlabsku se míra nezaměstnanosti pohybovala mezi 5 a 8 procenty.

Výsledky druhého kola prezidentských voleb v jednotlivých obcích zobrazuje následující ilustrace.

Obrázek 29: Výsledky druhého kola prezidentských voleb 2013 v obcích okresů Náchod a Trutnov

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Z ilustrace je patrné, že Miloš Zeman zvítězil především na Trutnovsku, Broumovsku a Jaroměřsku, zatímco Karel Schwarzenberg získal většinu hlasů zvláště na Náchodsku a v oblasti Krkonoš.

Lze tedy zjednodušeně konstatovat, že Miloš Zeman si vedl lépe v původně německy osídlených oblastech a současně v oblastech s vyšší nezaměstnaností. Karel Schwarzenberg naopak vedl v oblastech s nižší nezaměstnaností a současně v oblastech odedávna osídlených Čechy.

Ve volebních výsledcích se tedy projevila nejen pozice kandidátů na pravolevém politickém spektru, ale také otevření stále citlivé otázky platnosti tzv. Benešových dekretů, které u některých obyvatel žijících v původně německy osídlených oblastech vyvolala znepokojení z možné ztráty svého majetku. I když bylo toto znepokojení zcela bezpředmětné, velmi zasáhlo do výsledků prezidentských voleb.

ZÁVĚR

Nyní se budeme zabývat shrnutím a vyhodnocením vlivu hospodářského a sociálního charakteru sledovaných území na volební výsledky ve volbách do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé v letech 1920 až 1935, Ústavodárného Národního shromáždění Republiky československé v roce 1946, České národní rady v letech 1990 a 1992 a do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v letech 1996 až 2010. Tento vliv byl analyzován podrobně po jednotlivých politických stranách a obdobích ve třetí kapitole. Nyní si tyto podrobné výsledky shrneme a provedeme jejich celkové vyhodnocení.

Porovnání výsledků voleb v období první Československé republiky s výsledky voleb konaných od roku 1990 do současnosti ukazuje několik zajímavých souvislostí. Když se zaměříme na rozdíly úspěšnosti jednotlivých stran v různých soudních okresech, zjistíme, že v období první Československé republiky byly tyto meziregionální rozdíly daleko znatelnější než dnes. To lze vysvětlit větším počtem kandidujících politických subjektů, ale i národnostními rozdíly mezi jednotlivými územími. Existence národních „verzí“ politických stran se stejnými ideologickými programy totiž způsobilo, že v oblastech obydlených německým obyvatelstvem získávaly hlasy především německé politické strany. Díky tomuto faktu mohly v období první republiky nastávat situace, že v určitém soudním okrese získala politická strana například 40 procent hlasů, zatímco v sousedním soudním okrese nezískala ani 5 procent hlasů. Takové markantní meziregionální rozdíly již dnes ve volebních výsledcích na území českých zemí neexistují.

Z hlediska vlivu hospodářského a sociálního charakteru regionů lze konstatovat, že v předválečném Československu byl tento vliv daleko silnější, než je tomu v novodobých volbách. Z volebních výsledků v letech 1920 až 1935 lze snadno vyčíst zejména hospodářské odvětví převažující v jednotlivých soudních okresech. V oblastech s rozvinutým zemědělstvím, hlavně tedy ve východních částech Polabí, si dlouhodobě udržovala silný vliv Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, zatímco v průmyslových, převážně textilních, oblastech v Podkrkonoší a na Podorlicku zaznamenávaly vysokou podporu socialistické strany, především tedy Německá sociálnědemokratická strana dělnická a Československá strana národně socialistická. V tradičních průmyslových centrech, jakými byly Pardubice, Hradec Králové a Chrudim získávala zase nejvíce hlasů Československá sociálně demokratická strana dělnická. Lze tedy říci, že v období první Československé republiky se třídní a sociální složení obyvatelstva jednotlivých soudních okresů silně odráželo ve volebních výsledcích politických stran.

Tento závěr lze ilustrativně ukázat na situaci v soudním okrese Dvůr Králové nad Labem. V soudním okrese, který se rozkládal na území města Dvora Králové nad Labem a 46 obcí venkovského charakteru, žilo dle sčítání lidu v roce 1930 65,1 procent Čechů a 34,7 procent Němců. Ve Dvoře Králové, který byl v té době průmyslovým centrem s převládající textilní výrobou, žili převážně Češi. Venkovské, především tedy zemědělské, oblasti tvořilo 28 převážně německy osídlených obcí a 18 převážně česky osídlených obcí. Lze tedy zjednodušeně konstatovat, že většinu městského obyvatelstva tvořili Češi, zatímco na venkově tvořili většinu Němci. Když se nyní zaměříme na volební výsledky, zjistíme, že v tomto soudním okrese dominovaly v prvorepublikových volbách především Československá strana národně socialistická a německý Svaz zemědělců. Tento praktický příklad tedy opět potvrzuje silný vliv třídního, sociálního a národnostního složení obyvatelstva na výsledky voleb v období první Československé republiky.

V soudobých volbách, tedy ve volbách konaných v letech 1990 až 2010, již tak značné meziregionální rozdíly nenajdeme. Největší rozdíly mezi porovnávanými územími na východě Čech nepřekročily 20 procent hlasů. To je způsobeno především hospodářskými, sociálními a národnostními proměnami, které zasáhly české země v průběhu let 1939 až 1989.

Po skončení druhé světové války došlo odsunem většiny německého obyvatelstva k národnostní homogenizaci celého prostoru východních Čech. Někteří nově dosídlení obyvatelé sice nebyli českého původu, avšak v následujících letech došlo k jejich brzké asimilaci. To se rovněž týkalo i zbylé části německého obyvatelstva, která nebyla odsunuta. V následujících více než čtyřiceti letech totalitního režimu, kdy vládu převzali komunisté, postupně došlo i k setření třídních a sociálních rozdílů mezi obyvateli. Na počátku devadesátých let zase došlo k úpadku tradičních průmyslových odvětví. V prostoru východních Čech se zejména jednalo o úpadek textilního průmyslu a o útlum těžby v uhelných dolech. Právě tyto faktory se nejvíce podepsaly na proměně chování voličů.

V soudobých volbách tedy již neexistuje polarizace na strany a voliče dělnické a rolnické, jak tomu bylo v období první Československé republiky. Ukazují se spíše rozdíly mezi ekonomickou výkonností a životní úrovní v jednotlivých regionech. Tyto rozdíly asi nejlépe postihuje míra nezaměstnanosti v jednotlivých regionech.

Výjimku mezi novodobými volbami tvoří volby do České národní rady konané v roce 1990, které se vyznačovaly několika specifickými znaky. Ve volebních výsledcích těchto voleb se odrážela spíše euforie občanů spojená s politickými a společenskými změnami předcházejícího roku a naděje na lepší politickou, hospodářskou a sociální budoucnost země.

Díky tomuto faktu zaznamenalo ve volbách mimořádný úspěch Občanské fórum, které získalo bezmála polovinu všech hlasů.

Jak je patrné z analýzy volebních výsledků ve volbách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, korespondují tyto volební výsledky právě s mírou nezaměstnaných v jednotlivých porovnávaných územích. V územích s vyšší nezaměstnaností převažuje podpora spíše levicových stran tedy České strany sociálně demokratické a Komunistické strany Čech a Moravy, zatímco v regionech s nižší mírou nezaměstnanosti získávají více hlasů pravicové strany, zejména tedy Občanská demokratická strana.

Zvláštním případem mezi politickými stranami na našem území je Československá strana lidová, potažmo Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová. Tato strana si udržuje již od prvních parlamentních voleb konaných v roce 1920 silnou podporu ve stále stejných regionech. Tento fakt je způsobem zejména charakterem této politické strany. Lidovci se vždy orientovali na věřící voliče, zvláště katolíky, proto se jejich volebních výsledků hospodářské, sociální a národnostní změny příliš nedotkly.

Určité změny ve volební úspěšnosti jednotlivých politických stran nastaly ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010. V důsledku vzniku a následného volebního úspěchu dvou nových politických stran, TOP 09 a Věcí veřejných, zaznamenaly všechny tradiční politické strany pokles voličské podpory. Z tohoto důvodu lidovci poprvé ve své historii nezískali ani jeden poslanecký mandát. Tyto změny svědčí zvláště o velké nedůvěře voličů v tradiční politické strany a v politiku jako celek.

Dalším znakem současných voleb je četné využívání volebních průkazů, které vede ke zkreslení volebních rozdílů mezi jednotlivými regiony. Tato problematika se týká zejména turisticky a sportovně hojně navštěvovaných horských regionů, v našem případě obzvláště oblasti Krkonoš. Nejsilněji byl tento fenomén patrný ve výsledcích prezidentských voleb v roce 2013.

Stručně tedy můžeme výsledky analýzy vlivu hospodářského a sociálního charakteru regionů shrnout následujícími větami.

Hospodářský a sociální charakter jednotlivých regionů se odráží ve volebních výsledcích jednotlivých stran, avšak tento vliv se postupem let stále vyvíjí. V období první republiky se ve volebních výsledcích nejsilněji odráželo třídní, sociální a národnostní složení obyvatelstva jednotlivých regionů. Existoval tedy výrazný rozdíl mezi volebními výsledky v zemědělských a průmyslových regionech a také v regionech osídlených českým a německým obyvatelstvem.

V současnosti se třídní, sociální a národnostní rozdíly téměř setřely a na volební výsledky spíše působí nerovnosti v hospodářské úrovni jednotlivých regionů. Existují tedy velké rozdíly mezi volebními výsledky v regionech s vysokou a nízkou mírou nezaměstnanosti.

Výjimku tvoří jen konfesní strany, které si udržují bez ohledu na hospodářské změny v jednotlivých regionech stále stejná území silné podpory.

Již od začátku bylo zřejmé, že na výsledky parlamentních voleb a úspěšnost jednotlivých politických stran působí velké množství různých celostátních i regionálních faktorů rozličné povahy. Tato práce se zaměřila právě na faktory spjaté s hospodářským a sociálním charakterem regionů. Nyní lze konstatovat, že hypotéza uvedená v úvodu práce se potvrdila. Analýza prokázala, že hospodářský a sociální charakter regionů se odrážel ve volebních výsledcích v období první Československé republiky a odráží se i ve volebních výsledcích v současnosti, avšak s rozdílem působení jednotlivých faktorů, kterými v době první republiky byly zejména převládající hospodářské odvětví a převažující národnost v regionu. Dnes jsou těmito zásadními faktory především regionální disparity, zvláště hospodářská úroveň jednotlivých regionů a míra nezaměstnanosti.

Téma voleb patří v současné době mezi jedno z nejaktuálnějších celospolečenských témat v České republice, ať již kvůli nedávnému zavedení přímých prezidentských voleb či z důvodu neustálých politických debat o možné změně volebního systému ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.

Tato diplomová práce se tedy snažila rozkrýt některé souvislosti hospodářského charakteru regionů s výsledky nejúspěšnějších politických stran v jednotlivých volbách do zastupitelských orgánů Československé a České republiky a pomoci tak toto velmi složité a bezesporu zajímavé aktuální celospolečenské téma lépe pochopit.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] ANDĚL, Jan. *Republika Československá. Díl 1, Čechy*. Praha: I. L. Kober, 1930. 320 s.
- [2] ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, 2008. 191 s. ISBN: 978-80-7201-734-8.
- [3] BAČKOVSKÝ, Rudolf. *Zeměpis republiky Československé*. 2. vydání. Praha: Slovanské knihupecké nakladatelství, 1923. 166 s.
- [4] BROKL, Lubomír. Parlamentní volby 1996. In *Sociologický časopis XXXII 4/1996* [online]. Aktualizace 2013-02-14 [cit. 15. březen 2013]. Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/7c5d93651535a08f289ac3a81943ec6fa0229ec5_280_389BROKL.pdf.
- [5] ČERBA, Otakar. Databázové systémy GIS. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004 [online]. Aktualizace 2004-02-11 [cit. 6. února 2013]. Dostupné na: <http://www.gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch07.html#ftn.d0e1338>.
- [6] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Nezaměstnanost ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Královéhradeckého kraje k 31. 12. 2011* [online]. Aktualizace 2012-07-10 [cit. 23. března 2013]. Dostupné na: http://www.czso.cz/xh/redakce.nsf/i/tabulky_za_spravni_obvody_obci_s_rozsirenou_pu_sobnosti_za_rok_2011.
- [7] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Specifika voleb v roce 1920* [online]. Aktualizace 2004-02-11 [cit. 6. února 2013]. Dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EE6AE/\\$File/422008k09.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EE6AE/$File/422008k09.pdf).
- [8] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Volby do Senátu Parlamentu ČR – Troje volby ve všech obvodech v období 1996 až 2008*. [online]. Aktualizace 2013-02-20 [cit. 26. března 2013]. Dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/A7001DDAF1/\\$File/422312.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/A7001DDAF1/$File/422312.pdf).
- [9] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Volební zákon pro volby do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946. In: *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920 – 2006* [online]. Aktualizace 2008-11-05 [cit. 15. února 2013]. Dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003FB95E/\\$File/422008k017.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003FB95E/$File/422008k017.pdf).
- [10] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění v roce 1920 na území České republiky. In: *Volby do zákonodárných*

- orgánů Československa a České republiky 1920 – 2006* [online]. Aktualizace 2008-11-05 [cit. 23. února 2013]. Dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EDDD1/\\$File/422008k08.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/CD003EDDD1/$File/422008k08.pdf).
- [11] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Základní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011 - Pardubický kraj* [online]. Aktualizace 2013-03-23 [cit. 23. března 2013]. Dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CD0048E006/\\$File/CZ053_ZVKR014.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CD0048E006/$File/CZ053_ZVKR014.pdf)
- [12] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby do Národního shromáždění – Historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935*. Praha: Český statistický úřad, 2006. 60 s.
- [13] GREGOR, Miroslav, CAHA, Libor. Volby a okresy. In: *Sociologický časopis*, XXIX, 4/1993.
- [14] GRUMLÍK, Josef. *Socialistický volební systém a socialistická demokracie*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1976. 66 s.
- [15] HEIDLER, Jan. *Volební systémy – teorie a praxe*. Praha: Lidové noviny. 1990. 16 s. ISBN 80-7106-007-0.
- [16] HLADKÝ, Ladislav. K vymezení východočeské textilní oblasti. In: *Vladimír Wolf et Opera Corcontica : sborník příspěvků k šedesátinám Prof. PhDr. Vladimíra Wolfa*. Hradec Králové: Ústav historických věd PdF UHK : Sdružení historiků ČR, 2002. 419 s. ISSN 1211-8176.
- [17] KÁRNÍK, Zdeněk: Výsledky posledních parlamentních voleb první republiky z 19. května 1935 v severovýchodních Čechách. In: *Vladimír Wolf et Opera Corcontica : sborník příspěvků k šedesátinám Prof. PhDr. Vladimíra Wolfa*. Hradec Králové: Ústav historických věd PdF UHK : Sdružení historiků ČR, 2002. 419 s. ISSN 1211-8176.
- [18] KOSTELECKÝ, Tomáš. *Vzestup nebo pád politického regionalismu? Změny na politické mapě v letech 1992 až 1998 - srovnání České a Slovenské republiky*. 1. vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2001. 100 s. ISBN 80-7330-003-6.
- [19] KREJČÍ, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, a. s., 1994. 353 s. ISBN 80-85605-88-0.
- [20] KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1. vydání. Praha: Professional, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.

- [21] LNĚNIČKA, Libor. *Vybrané texty z politické geografie*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 83 s. ISBN 978-80-210-5645-9.
- [22] MATOUŠEK, Karel. *Hospodářský zeměpis druhé republiky*. Praha: Česko-slovenská grafická Unie, 1939. 228 s.
- [23] MINISTERSTVO VNITRA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ. *Statistický lexikon obcí v republice Československé I, Země česká, vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930*. Praha: Orbis, 1934. 613 s.
- [24] MINISTERSTVO VNITRA REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ. *Statistický lexikon obcí v republice Československé II, Země moravskoslezská, vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930*. Praha: Orbis, 1935. 212 s.
- [25] *Národní shromáždění československé v prvním roce republiky: ročenka 1918 - 1919*. Praha: Předsednictvo národního shromáždění, 1919. 378 s.
- [26] NOVÁK, Miroslav, LEBEDA, Tomáš. *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: A. Čeněk, 2004. 485 s. ISBN 80-86473-88-0.
- [27] *První volby do prozatímního Národního shromáždění, do okresních a zemských národních výborů*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1945. 63 s.
- [28] SVOBODA, Emil. *Demokracie a volby*. Praha: Ministerstvo školství a osvěty, 1920. 29 s.
- [29] *Volby včera a dnes*. 1. vydání. Praha: Lidová demokracie, 1971. 95 s.
- [30] ZACHYSTAL, František. *Hospodářský zeměpis Československé republiky se zřetelem k jeho historickému vývoji*. Praha: Česká grafická Unie, 1931. 109 s.
- [31] Zákon 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky [online]. Aktualizace 2013-02-27 [cit. 19. března 2013]. Dostupné na: spcp.prf.cuni.cz/lex/100-60.doc.
- [32] Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky [online]. Aktualizace 2013-02-27 [cit. 19. března 2013]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1>.
- [33] Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: *Řády volení do Národního shromáždění se zákonem o volebním soudě*. Praha: Státní tiskárna, 1925. 45 s.

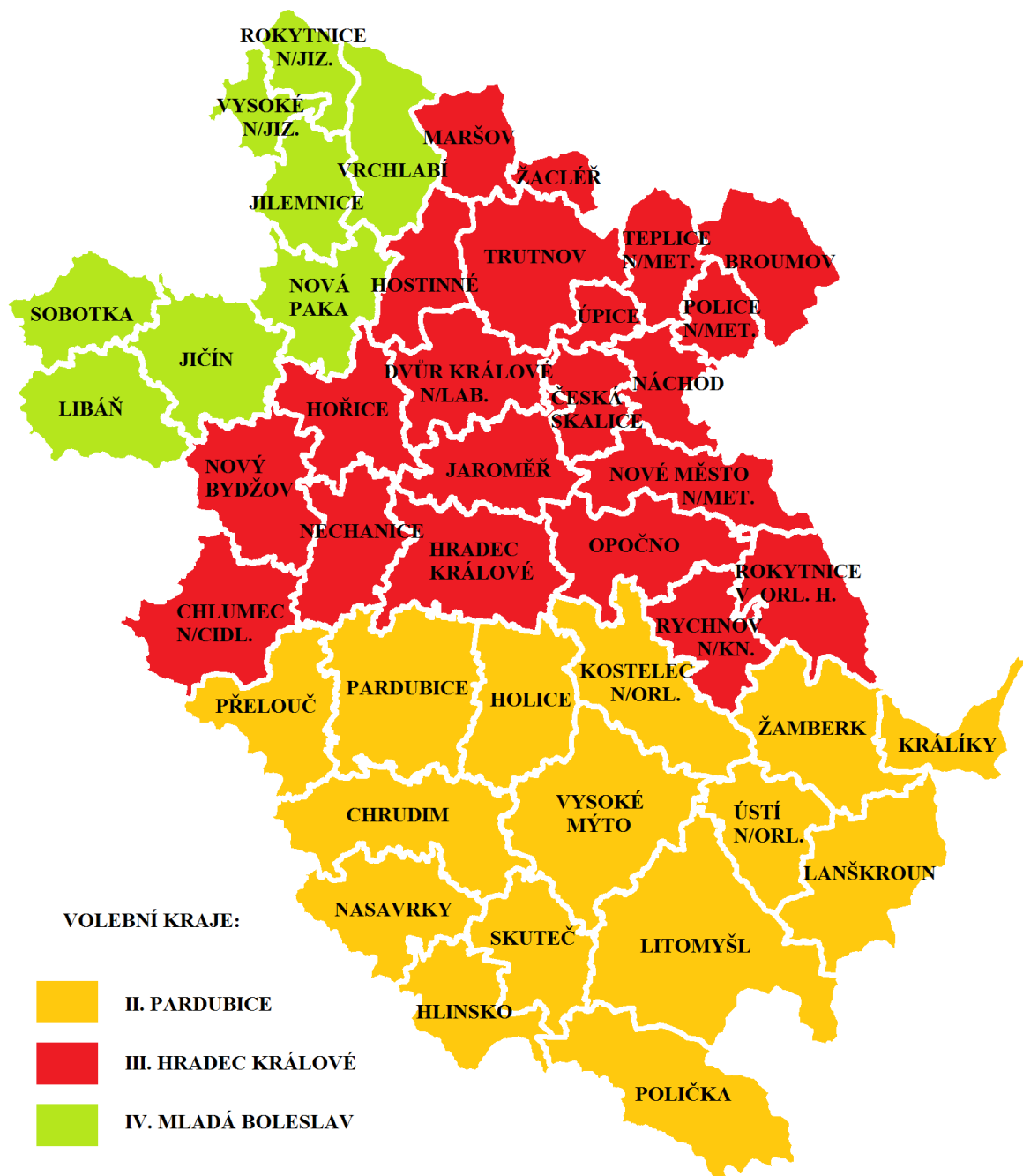

- [34] Zákon č. 75/1948 o volbách do Národního shromáždění [online]. Aktualizace 2013-02-27 [cit. 9. března 2013]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-75>.
- [35] Zákon ze dne 11. dubna 1946 o volbě ústavodárného Národního shromáždění [online]. Aktualizace 2013-02-14 [cit. 15. února 2013]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-67>.
- [36] Zákon ze dne 21. února 1946 o úpravě stálých seznamů voličských [online]. Aktualizace 2013-02-14 [cit. 15. února 2013]. Dostupné na: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-28>
- [37] ZDOBINSKÝ, Stanislav. *Volební systém ČSSR v otázkách a odpovědích*. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1980. 98 s.

SEZNAM PŘÍLOH

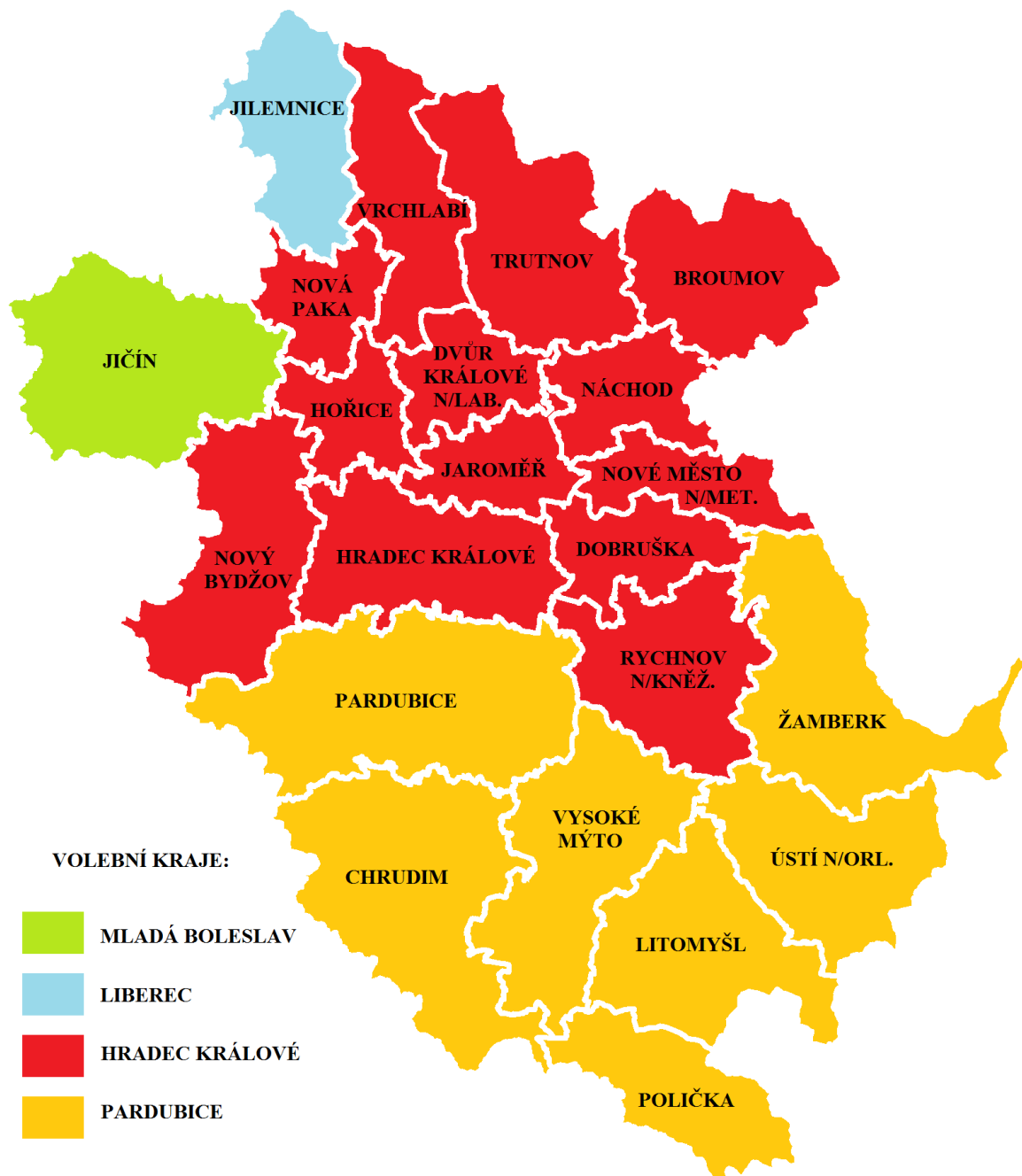
- Příloha A: Porovnávané soudní okresy ve výsledcích voleb v letech 1920 - 1935
- Příloha B: Porovnávané správní okresy ve výsledcích voleb v roce 1946
- Příloha C: Porovnávaná území ve výsledcích voleb v letech 1990 - 2010
- Příloha D: Počet občanů Československé republiky a jejich národnostní složení v soudních okresech
- Příloha E: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů ČSDSD v letech 1920 - 1935
- Příloha F: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů DSDAP v letech 1920 - 1935
- Příloha G: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů RSZML v letech 1920 - 1935
- Příloha H: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů BdL v letech 1920 - 1935
- Příloha I: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů ČSL v letech 1920 - 1935
- Příloha J: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů DCV v letech 1920 - 1935
- Příloha K: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů ČSNS v letech 1920 - 1935
- Příloha L: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů DNSAP (1920 – 1929) a SdP (1935)
- Příloha M: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů KSČ v letech 1920 - 1935
- Příloha N: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů ODS v letech 1992 - 2010
- Příloha O: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů ČSSD v letech 1990 - 2010
- Příloha P: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů KSČ a KSČM v letech 1990 - 2010
- Příloha Q: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů KDU-ČSL v letech 1990 - 2010
- Příloha R: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů OF (1990) a ČSS (1990 a 1992)

Příloha A: Porovnávané soudní okresy ve výsledcích voleb v letech 1920 - 1935

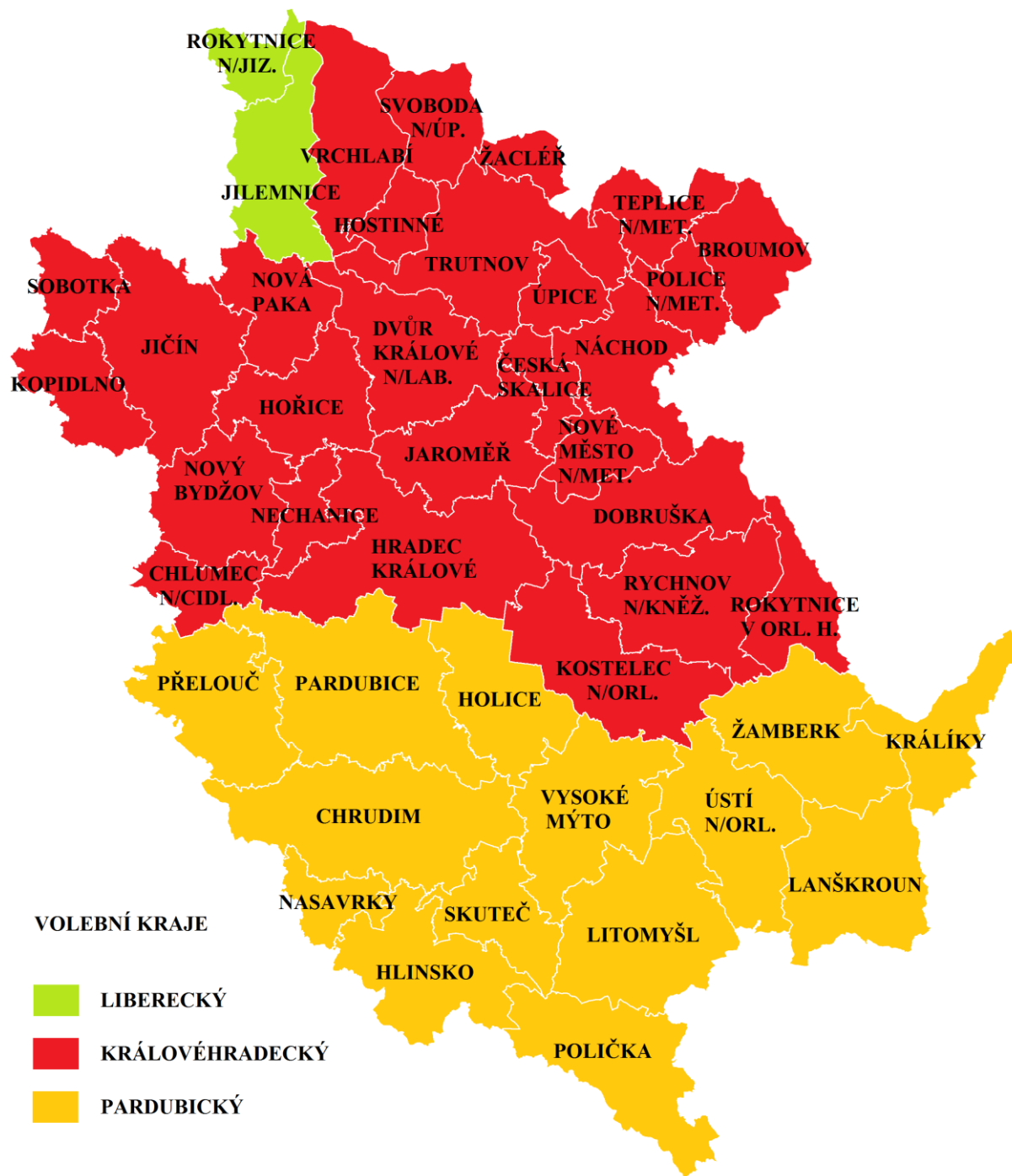
Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Příloha B: Porovnávané správní okresy ve výsledcích voleb v roce 1946

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Příloha C: Porovnávaná území ve výsledcích voleb v letech 1990 - 2010

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ (mapový podklad GIS)

Příloha D: Počet občanů Československé republiky a jejich národnostní složení v soudních okresech

Soudní okres	Občané ČSR celkem	Československá národnost		Německá národnost	
		Absolutní	Relativní	Absolutní	Relativní
Nechanice	17296	17236	99,65	28	0,16
Skuteč	21610	21534	99,65	49	0,23
Sobotka	14491	14434	99,61	49	0,34
Libáň	19019	18936	99,56	53	0,28
Chlumec nad Cidlinou	23619	23501	99,50	99	0,42
Přelouč	22438	22315	99,45	94	0,42
Nový Bydžov	29768	29591	99,41	109	0,37
Chrudim	49647	49341	99,38	260	0,52
Hořice	25530	25342	99,26	150	0,59
Nasavrky	19582	19421	99,18	21	0,11
Opočno	22980	22725	98,89	222	0,97
Hlinsko	22819	22562	98,87	91	0,40
Kostelec nad Orlicí	31839	31419	98,68	234	0,73
Česká Skalice	13251	13075	98,67	153	1,15
Holice	23446	23113	98,58	264	1,13
Hradec Králové	70052	68854	98,29	666	0,95
Pardubice	65994	64820	98,22	858	1,30
Náchod	41658	40884	98,14	592	1,42
Jičín	31100	30517	98,13	389	1,25
Rychnov nad Kn.	20305	19905	98,03	382	1,88
Žamberk	28155	27575	97,94	462	1,64
Police nad Metují	11573	11330	97,90	229	1,98
Vysoké Mýto	46882	45805	97,70	634	1,35
Úpice	16658	16095	96,62	521	3,13
Vysoké nad Jizerou	10535	10010	95,02	519	4,93
Jilemnice	22994	21783	94,73	1201	5,22
Nová Paka	29870	27405	91,75	2435	8,15
Jaroměř	36429	32800	90,04	2481	6,81
Ústí nad Orlicí	36790	31567	85,80	5184	14,09
Nové Město n. M.	21393	17489	81,75	3861	18,05
Polička	32930	24391	74,07	8245	25,04
Litomyšl	46509	33326	71,65	12822	27,57
Dvůr Králové n. L.	36136	23514	65,07	12543	34,71
Lanškroun	28286	10430	36,87	17811	62,97
Rokytnice nad Jizerou	8006	1404	17,54	6584	82,24
Trutnov	43844	5642	12,87	38103	86,91
Žacléř	9850	1122	11,39	8723	88,56
Králíky	12032	1330	11,05	10691	88,85
Broumov	26920	2529	9,39	24361	90,49
Vrchlabí	23202	2174	9,37	20975	90,40
Hostinné	18724	1589	8,49	17116	91,41
Rokytnice v Orł. h.	12273	716	5,83	11549	94,10
Teplice nad Metují	11038	611	5,54	10419	94,39
Maršov	9235	326	3,53	8886	96,22

Zdroj: vlastní zpracování dle [23]

Příloha E: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů ČSDSD v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	1935	Průměr
1	Hradec Králové	39,6	23,3	29,9	23,8	29,2
2	Chrudim	36,7	22,9	28,7	24,8	28,3
3	Pardubice	42,8	17,1	26,5	24,1	27,6
4	Nasavrky	36,3	18,1	28,0	23,6	26,5
5	Holice	33,8	20,6	24,2	22,5	25,3
6	Police nad Metují	22,7	25,7	30,8	17,7	24,2
7	Hlinsko	25,5	19,2	27,6	22,3	23,7
8	Přelouč	31,6	13,9	25,8	22,2	23,4
9	Jaroměř	28,4	16,8	22,9	19,5	21,9
10	Náchod	20,3	19,7	25,6	19,3	21,2
11	Nechanice	30,1	13,3	18,9	18,7	20,3
12	Ústí nad Orlicí	22,0	14,2	20,0	19,0	18,8
13	Žamberk	18,8	13,2	18,9	16,9	17,0
14	Nový Bydžov	37,1	7,6	9,5	12,9	16,8
15	Chlumeck nad Cidlinou	23,4	13,0	15,0	14,6	16,5
16	Polička	18,2	12,6	17,7	15,5	16,0
	České země	22,2	10,2	14,1	13,0	14,9
17	Sobotka	19,9	11,5	13,7	11,9	14,3
18	Kostelec nad Orlicí	23,7	6,6	11,6	13,6	13,9
19	Nová Paka	20,6	8,8	13,3	12,8	13,9
20	Vysoké Mýto	20,5	7,7	12,1	13,1	13,4
21	Jičín	20,8	5,2	10,7	13,9	12,7
22	Rychnov nad Kn.	17,5	5,1	12,5	15,4	12,6
23	Skuteč	20,2	5,1	13,2	11,5	12,5
24	Opočno	21,3	5,3	10,0	11,5	12,0
25	Vysoké nad Jizerou	15,7	8,4	11,3	12,2	11,9
26	Česká Skalice	19,1	4,3	8,9	7,3	9,9
27	Hořice	17,1	4,3	9,6	7,8	9,7
28	Jilemnice	11,1	6,6	10,0	10,9	9,7
29	Libáň	16,3	4,2	7,8	8,4	9,2
30	Lanškroun	9,6	6,1	8,3	7,5	7,9
31	Dvůr Králové n. L.	10,7	4,4	6,8	7,7	7,4
32	Úpice	11,4	2,4	6,5	7,3	6,9
33	Litomyšl	11,1	3,4	6,9	5,7	6,8
34	Žacléř	9,0	6,0	5,5	4,8	6,3
35	Nové Město n. M.	8,3	2,9	5,5	5,6	5,6
36	Rokytnice nad Jizerou	4,2	3,0	3,6	3,8	3,7
37	Trutnov	4,4	2,9	3,1	3,6	3,5
38	Vrchlabí	2,3	3,6	3,0	2,9	3,0
39	Králíky	3,2	2,2	2,8	2,4	2,7
40	Broumov	3,3	2,1	2,4	2,0	2,5
41	Hostinné	2,1	1,8	1,5	1,3	1,7
42	Rokytnice v Orł. h.	2,0	0,6	0,5	0,4	0,9
43	Teplice nad Metují	1,3	0,6	0,9	0,5	0,8
44	Maršov	1,0	0,2	0,3	0,4	0,5

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha F: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů DSDAP v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	1935	Průměr
1	Žacléř	65,6	38,7	45,3	32,1	45,4
2	Broumov	46,6	27,7	31,3	17,9	30,9
3	Teplice nad Metují	42,6	29,4	31,9	14,9	29,7
4	Hostinné	43,3	26,1	29,1	16,9	28,9
5	Trutnov	41,5	25,6	30,4	15,2	28,2
6	Maršov	44,0	22,9	30,3	11,4	27,2
7	Králíky	37,1	17,8	28,2	16,4	24,9
8	Vrchlabí	39,0	20,8	24,6	7,6	23,0
9	Lanškroun	27,3	16,4	22,1	15,4	20,3
10	Rokytnice nad Jizerou	34,5	15,2	16,5	4,7	17,7
11	Rokytnice v Orl. h.	22,9	13,2	17,0	10,8	16,0
	České země	14,2	7,5	8,8	4,7	8,8
12	Dvůr Králové n. L.	15,1	6,8	8,4	4,1	8,6
13	Polička	10,0	3,4	4,8	4,5	5,7
14	Litomyšl	6,1	2,2	6,0	5,2	4,9
15	Ústí nad Orlicí	7,3	3,4	4,3	3,9	4,7
16	Nová Paka	2,6	1,7	1,8	0,9	1,8
17	Nové Město n. M.	3,5	0,9	1,4	0,9	1,7
18	Jilemnice	1,9	1,5	1,7	0,7	1,5
19	Vysoké nad Jizerou	1,8	0,8	1,1	0,3	1,0
20	Jaroměř	0,7	0,7	1,1	0,4	0,7
21	Úpice	0,2	0,4	0,4	0,3	0,3
22	Police nad Metují	0,2	0,3	0,3	0,1	0,2
23	Žamberk	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
24	Hlinsko	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
25	Kostelec nad Orlicí	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
26	Pardubice	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
27	Česká Skalice	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1
28	Sobotka	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1
29	Chrudim	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
30	Vysoké Mýto	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
31	Skuteč	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
32	Hradec Králové	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
33	Náchod	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
34	Jičín	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
35	Libáň	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
36	Holice	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
37	Nasavrky	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
38	Přelouč	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
39	Nový Bydžov	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
40	Hořice	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
41	Chlumeck nad Cidlinou	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
42	Nechanice	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
43	Opočno	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
44	Rychnov nad Kn.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSU

Příloha G: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů RSZML v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	1935	Průměr
1	Nechanice	47,0	55,2	51,3	54,6	52,0
2	Chlumeck nad Cidlinou	41,4	46,9	45,0	46,2	44,9
3	Sobotka	47,6	42,8	43,2	44,3	44,5
4	Libáň	38,7	40,2	43,2	41,3	40,9
5	Přelouč	36,8	40,9	37,7	38,8	38,6
6	Nasavrky	40,2	36,7	33,2	31,2	35,3
7	Jičín	34,5	34,9	35,3	34,0	34,7
8	Hořice	36,4	35,0	33,2	31,4	34,0
9	Nový Bydžov	29,5	32,5	33,4	34,0	32,4
10	Opočno	32,6	30,9	33,1	32,1	32,2
11	Rychnov nad Kn.	32,3	31,4	26,9	26,7	29,3
12	Vysoké Mýto	31,5	29,1	30,5	26,0	29,3
13	Holice	31,0	26,9	29,3	27,4	28,7
14	Žamberk	32,5	28,4	28,2	24,8	28,5
15	Česká Skalice	29,0	24,2	26,2	22,8	25,6
16	Chrudim	25,0	24,4	24,3	23,5	24,3
17	Kostelec nad Orlicí	22,9	24,6	24,2	21,3	23,3
18	Litomyšl	23,4	21,3	24,2	20,6	22,4
19	Jaroměř	25,2	20,6	21,9	21,5	22,3
20	Skuteč	26,7	20,8	20,6	19,0	21,8
21	Vysoké nad Jizerou	23,1	22,8	20,6	18,4	21,2
22	Nová Paka	24,7	20,5	20,1	19,4	21,2
23	Pardubice	22,4	20,3	20,9	19,9	20,9
24	Nové Město n. M.	24,6	17,4	20,1	19,1	20,3
25	Police nad Metují	22,4	18,6	18,6	17,6	19,3
26	Hradec Králové	20,1	16,2	15,3	14,9	16,6
27	Jilemnice	17,8	14,9	15,0	14,9	15,7
28	Polička	15,7	14,0	14,8	13,4	14,5
29	Hlinsko	18,1	14,1	13,2	12,4	14,5
	České země	12,4	12,6	13,2	13,2	12,9
30	Úpice	11,3	6,1	7,9	6,5	8,0
31	Ústí nad Orlicí	8,7	6,7	6,9	6,8	7,3
32	Lanškroun	6,9	6,3	7,6	8,0	7,2
33	Dvůr Králové n. L.	5,8	7,5	7,6	7,1	7,0
34	Náchod	7,6	5,1	6,2	5,2	6,0
35	Rokytnice v Orł. h.	1,1	0,9	1,3	1,3	1,2
36	Králíky	1,1	0,5	0,9	1,0	0,9
37	Rokytnice nad Jizerou	0,5	0,6	0,8	0,7	0,7
38	Hostinné	0,6	0,5	0,6	0,7	0,6
39	Vrchlabí	0,4	0,3	0,5	0,6	0,5
40	Teplíce nad Metují	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3
41	Broumov	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2
42	Trutnov	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2
43	Maršov	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
44	Žacléř	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSU

Příloha H: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů BdL v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	1935	Průměr
1	Rokytnice v Orl. h.	23,8	42,3	36,0	17,0	29,8
2	Králíky	28,6	36,6	30,1	22,7	29,5
3	Teplice nad Metují	20,3	39,0	26,1	11,5	24,2
4	Lanškroun	21,5	30,4	22,2	13,1	21,8
5	Broumov	17,5	25,8	17,8	9,3	17,6
6	Hostinné	15,5	22,4	18,0	10,7	16,7
7	Trutnov	15,5	21,9	18,9	8,5	16,2
8	Rokytnice nad Jizerou	14,2	25,2	19,5	3,9	15,7
9	Vrchlabí	12,2	20,2	17,3	7,3	14,3
10	Maršov	6,4	20,6	22,1	4,5	13,4
11	Žacléř	11,3	21,5	12,2	6,2	12,8
12	Litomyšl	12,6	15,7	13,7	8,4	12,6
13	Dvůr Králové n. L.	13,5	15,2	12,6	7,2	12,1
14	Polička	9,9	12,9	10,7	7,9	10,4
	České země	5,0	7,9	6,7	2,3	5,5
15	Ústí nad Orlicí	5,1	5,8	4,6	3,6	4,8
16	Jaroměř	3,6	4,6	4,1	2,5	3,7
17	Nové Město n. M.	1,6	5,0	3,9	1,7	3,1
18	Nová Paka	2,4	2,7	2,3	1,6	2,3
19	Jilemnice	1,3	1,5	1,5	0,5	1,2
20	Vysoké nad Jizerou	0,2	1,2	2,1	0,1	0,9
21	Žamberk	0,2	0,5	0,4	0,2	0,3
22	Úpice	0,3	0,2	0,6	0,1	0,3
23	Opočno	0,2	0,4	0,3	0,2	0,3
24	Police nad Metují	0,3	0,3	0,2	0,1	0,2
25	Rychnov nad Kn.	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2
26	Jičín	0,0	0,3	0,2	0,0	0,1
27	Hradec Králové	0,0	0,0	0,3	0,0	0,1
28	Náchod	0,0	0,0	0,3	0,0	0,1
29	Chrudim	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
30	Kostelec nad Orlicí	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
31	Pardubice	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
32	Česká Skalice	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
33	Libáň	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
34	Sobotka	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
35	Hlinsko	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
36	Holice	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
37	Vysoké Mýto	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
38	Přelouč	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
39	Skuteč	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
40	Nový Bydžov	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
41	Chlumeck nad Cidlinou	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
42	Nechanice	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
43	Nasavrky	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
44	Hořice	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha I: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů ČSL v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	1935	Průměr
1	Skuteč	31,5	40,2	32,0	25,8	32,4
2	Opočno	24,6	29,5	26,7	22,1	25,7
3	Litomyšl	23,5	27,3	24,4	21,3	24,1
4	Hlinsko	24,9	30,4	22,9	16,5	23,7
5	Polička	21,2	26,6	21,0	18,2	21,8
6	Žamberk	18,3	24,4	20,9	19,3	20,7
7	Nové Město n. M.	18,1	25,0	21,1	17,9	20,5
8	Náchod	17,2	24,9	18,9	17,5	19,6
9	Kostelec nad Orlicí	20,0	22,6	17,6	17,6	19,5
10	Česká Skalice	15,0	23,8	19,8	18,4	19,3
11	Úpice	12,5	23,9	20,4	17,5	18,6
12	Jilemnice	14,6	22,4	19,1	14,6	17,7
13	Rychnov nad Kn.	11,8	18,8	17,0	14,2	15,5
14	Vysoké Mýto	12,6	18,8	15,5	14,6	15,4
15	Holice	13,9	17,8	13,8	11,4	14,2
16	Nová Paka	12,4	16,5	14,8	12,3	14,0
17	Ústí nad Orlicí	13,9	16,3	12,6	12,4	13,8
18	Nasavrky	10,0	17,1	14,9	12,4	13,6
19	Police nad Metují	9,6	16,8	13,4	12,5	13,1
20	Chrudim	11,2	15,6	11,6	11,4	12,5
21	Vysoké nad Jizerou	10,7	13,5	13,4	11,6	12,3
22	Hradec Králové	10,7	14,1	11,8	11,5	12,0
23	Libáň	10,0	14,5	11,1	9,3	11,2
24	Přelouč	9,7	14,1	11,1	9,4	11,1
25	Jaroměř	8,8	12,8	11,4	10,5	10,9
	České země	9,6	12,3	10,2	9,1	10,3
26	Lanškroun	10,3	11,7	9,9	8,9	10,2
27	Chlumeck nad Cidlinou	8,8	10,7	10,4	9,2	9,8
28	Hořice	7,8	10,3	8,8	8,8	8,9
29	Nový Bydžov	5,3	9,9	9,8	8,6	8,4
30	Jičín	6,0	10,2	8,8	8,1	8,3
31	Sobotka	5,2	9,4	8,6	8,4	7,9
32	Pardubice	5,1	10,2	7,4	6,7	7,4
33	Nechanice	4,2	7,1	7,1	6,2	6,2
34	Dvůr Králové n. L.	3,3	7,0	5,9	5,2	5,4
35	Rokytnice nad Jizerou	0,6	1,1	1,4	0,9	1,0
36	Trutnov	0,5	0,8	0,7	0,6	0,7
37	Králíky	0,3	0,6	0,4	0,6	0,5
38	Rokytnice v Orł. h.	0,2	0,6	0,5	0,5	0,5
39	Hostinné	0,3	0,5	0,5	0,4	0,4
40	Teplice nad Metují	0,2	0,6	0,5	0,4	0,4
41	Broumov	0,3	0,6	0,4	0,3	0,4
42	Vrchlabí	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3
43	Maršov	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
44	Žacléř	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSU

Příloha J: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů DCV v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	1935	Průměr
1	Rokytnice v Orł. h.	21,6	28,7	33,7	9,2	23,3
2	Maršov	18,8	26,7	28,0	11,4	21,2
3	Hostinné	18,7	24,6	26,1	12,3	20,4
4	Králíky	16,7	25,0	22,6	12,0	19,1
5	Trutnov	12,2	17,6	20,3	9,1	14,8
6	Vrchlabí	14,1	18,5	19,6	7,0	14,8
7	Rokytnice nad Jizerou	11,9	16,9	18,8	5,9	13,4
8	Teplíce nad Metují	8,3	13,6	22,6	6,6	12,8
9	Broumov	6,8	12,8	18,8	7,4	11,5
10	Dvůr Králové n. L.	9,1	9,0	11,6	4,2	8,5
11	Lanškroun	5,8	7,8	10,8	5,8	7,6
12	Žacléf	3,1	6,9	14,2	4,6	7,2
13	Litomyšl	7,7	8,0	6,8	4,2	6,7
14	Polička	5,7	6,7	8,4	4,4	6,3
15	Nové Město n. M.	5,5	7,4	6,4	2,6	5,5
	České země	4,4	5,8	6,1	2,6	4,7
16	Nová Paka	2,0	2,4	2,5	1,4	2,1
17	Ústí nad Orlicí	0,7	1,6	1,4	0,9	1,2
18	Jaroměř	1,3	1,5	1,1	0,6	1,1
19	Jilemnice	1,2	1,2	1,0	0,6	1,0
20	Vysoké nad Jizerou	0,4	1,4	0,4	0,0	0,6
21	Rychnov nad Kn.	0,3	0,2	0,3	0,1	0,2
22	Úpice	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
23	Hradec Králové	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2
24	Police nad Metují	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
25	Žamberk	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2
26	Česká Skalice	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2
27	Opočno	0,2	0,1	0,2	0,0	0,1
28	Náchod	0,0	0,2	0,1	0,1	0,1
29	Jičín	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
30	Chrudim	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
31	Hořice	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
32	Chlumeck nad Cidlinou	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
33	Hlinsko	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
34	Holice	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
35	Kostelec nad Orlicí	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
36	Vysoké Mýto	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
37	Pardubice	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
38	Nový Bydžov	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
39	Nasavrky	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
40	Přelouč	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
41	Skuteč	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
42	Nechanice	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
43	Libáň	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
44	Sobotka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha K: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů ČSNS v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	1935	Průměr
1	Úpice	44,6	36,5	38,2	31,7	37,8
2	Ústí nad Orlicí	25,9	24,9	29,8	24,7	26,3
3	Vysoké nad Jizerou	24,8	26,4	27,3	21,8	25,1
4	Náchod	29,1	21,5	24,5	20,0	23,8
5	Jilemnice	23,0	24,8	23,6	18,3	22,4
6	Hořice	22,7	19,6	24,2	21,9	22,1
7	Dvůr Králové n. L.	21,3	21,3	24,3	19,5	21,6
8	Vysoké Mýto	19,5	20,4	23,1	19,0	20,5
9	Hlinsko	16,9	19,8	22,1	16,9	18,9
10	Česká Skalice	17,0	20,8	18,6	17,8	18,6
11	Jaroměř	14,8	20,7	19,9	17,7	18,3
12	Police nad Metují	23,8	14,4	18,9	15,3	18,1
13	Pardubice	12,7	17,6	22,6	19,1	18,0
14	Nová Paka	14,2	18,1	20,7	17,4	17,6
15	Libáň	20,7	17,0	17,7	12,1	16,9
16	Jičín	14,9	17,5	19,0	14,2	16,4
17	Kostelec nad Orlicí	15,9	15,0	19,0	14,9	16,2
18	Skuteč	10,1	15,1	16,5	13,7	13,9
19	Sobotka	15,1	12,0	16,6	11,4	13,8
20	Žamberk	14,0	13,0	13,7	11,9	13,2
21	Rychnov nad Kn.	11,3	11,9	15,4	13,1	12,9
22	Hradec Králové	10,9	11,0	14,4	14,7	12,8
23	Chlumeck nad Cidlinou	15,2	11,5	13,6	9,7	12,5
24	Přelouč	11,2	13,7	14,4	10,6	12,5
25	Chrudim	9,8	11,2	14,7	11,9	11,9
26	Nový Bydžov	10,1	9,7	14,2	11,1	11,3
27	Nové Město n. M.	12,5	11,3	12,1	8,7	11,2
	České země	9,7	10,2	12,5	11,0	10,9
28	Holice	7,6	8,9	10,2	11,1	9,5
29	Polička	7,9	8,9	9,9	10,0	9,2
30	Nechanice	7,4	6,4	8,4	7,1	7,3
31	Opočno	6,5	7,2	8,5	6,9	7,3
32	Nasavrky	4,9	6,0	6,8	5,7	5,9
33	Litomyšl	5,3	4,5	5,5	5,1	5,1
34	Trutnov	2,6	3,1	3,3	3,5	3,1
35	Lanškroun	2,0	3,1	3,4	3,5	3,0
36	Rokytnice nad Jizerou	1,9	2,7	2,2	3,4	2,6
37	Broumov	1,9	1,8	1,9	2,2	2,0
38	Králíky	0,9	1,4	2,1	2,3	1,7
39	Rokytnice v Orł. h.	2,9	1,6	1,2	0,9	1,7
40	Žaclěř	0,9	1,0	1,6	2,9	1,6
41	Vrchlabí	0,2	1,1	2,0	2,4	1,4
42	Hostinné	0,3	1,0	1,5	1,8	1,2
43	Teplice nad Metují	0,6	0,5	1,2	2,0	1,1
44	Maršov	0,1	0,6	0,6	1,0	0,6

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSU

Příloha L: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů DNSAP (1920 – 1929) a SdP (1935)

Poř.	Soudní okres	1920	1925	1929	Průměr
1	Rokytnice nad Jizerou	27,1	14,0	15,7	18,9
2	Vrchlabí	24,2	14,0	16,1	18,1
3	Broumov	20,8	13,7	15,1	16,5
4	Teplice nad Metují	23,8	4,9	10,0	12,9
5	Maršov	26,6	3,4	3,8	11,3
6	Rokytnice v Orl. h.	24,3	3,5	5,2	11,0
7	Hostinné	16,0	7,6	9,4	11,0
8	Trutnov	16,5	5,9	8,0	10,1
9	Lanškroun	12,6	6,7	6,4	8,6
10	Žacléř	8,3	8,1	8,7	8,4
11	Nové Město n. M.	9,0	5,9	6,5	7,1
12	Králíky	10,5	4,4	3,3	6,1
	České země	6,8	3,1	3,6	4,5
13	Dvůr Králové n. L.	4,4	0,9	1,6	2,3
14	Vysoké nad Jizerou	2,0	0,3	0,4	0,9
15	Polička	1,1	0,7	0,5	0,8
16	Ústí nad Orlicí	0,5	0,8	1,0	0,8
17	Litomyšl	0,6	0,6	0,5	0,6
18	Nová Paka	0,4	0,3	0,8	0,5
19	Jaroměř	1,0	0,2	0,3	0,5
20	Jilemnice	0,5	0,2	0,6	0,4
21	Úpice	0,4	0,0	0,2	0,2
22	Žamberk	0,1	0,0	0,2	0,1
23	Hradec Králové	0,1	0,0	0,2	0,1
24	Police nad Metují	0,0	0,0	0,2	0,1
25	Náchod	0,2	0,0	0,0	0,1
26	Opočno	0,1	0,0	0,1	0,1
27	Pardubice	0,1	0,1	0,0	0,1
28	Chlumeck nad Cidl.	0,1	0,0	0,1	0,1
29	Jičín	0,0	0,0	0,1	0,0
30	Česká Skalice	0,1	0,0	0,0	0,0
31	Nechanice	0,0	0,0	0,1	0,0
32	Libáň	0,0	0,0	0,1	0,0
33	Sobotka	0,0	0,0	0,1	0,0
34	Rychnov nad Kn.	0,0	0,0	0,0	0,0
35	Chrudim	0,0	0,0	0,0	0,0
36	Kostelec nad Orlicí	0,0	0,0	0,0	0,0
37	Vysoké Mýto	0,0	0,0	0,0	0,0
38	Hořice	0,0	0,0	0,0	0,0
39	Hlinsko	0,0	0,0	0,0	0,0
40	Holice	0,0	0,0	0,0	0,0
41	Nasavrky	0,0	0,0	0,0	0,0
42	Přelouč	0,0	0,0	0,0	0,0
43	Skuteč	0,0	0,0	0,0	0,0
44	Nový Bydžov	0,0	0,0	0,0	0,0

Poř.	Soudní okres	1935
1	Maršov	66,6
2	Rokytnice nad Jizerou	63,6
3	Vrchlabí	63,3
4	Teplice nad Metují	61,8
5	Rokytnice v Orl. h.	54,5
6	Trutnov	53,9
7	Broumov	52,0
8	Hostinné	49,6
9	Žacléř	40,7
10	Králíky	34,0
11	Lanškroun	29,0
	České země	19,4
12	Dvůr Králové n. L.	18,5
13	Nové Město n. M.	12,6
14	Litomyšl	9,1
15	Polička	6,6
16	Vysoké nad Jizerou	3,6
17	Nová Paka	3,5
18	Jaroměř	2,8
19	Jilemnice	2,7
20	Ústí nad Orlicí	2,5
21	Úpice	1,0
22	Police nad Metují	0,5
23	Žamberk	0,3
24	Hradec Králové	0,3
25	Náchod	0,3
26	Opočno	0,3
27	Rychnov nad Kn.	0,3
28	Pardubice	0,2
29	Jičín	0,2
30	Chlumeck nad Cidl.	0,1
31	Česká Skalice	0,1
32	Chrudim	0,1
33	Kostelec nad Orlicí	0,1
34	Vysoké Mýto	0,1
35	Hořice	0,1
36	Nechanice	0,0
37	Libáň	0,0
38	Sobotka	0,0
39	Hlinsko	0,0
40	Holice	0,0
41	Nasavrky	0,0
42	Přelouč	0,0
43	Skuteč	0,0
44	Nový Bydžov	0,0

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha M: Pořadí soudních okresů podle volebních úspěchů KSČ v letech 1920 - 1935

Poř.	Soudní okres	1925	1929	1935	Průměr
1	Nový Bydžov	18,7	13,2	11,4	14,4
2	Kostelec nad Orlicí	16,0	13,3	12,6	14,0
3	Rokytnice nad Jizerou	10,7	14,4	8,8	11,3
4	Úpice	14,2	9,1	9,4	10,9
5	Holice	12,0	10,5	9,8	10,8
6	Nasavrky	12,7	8,8	10,3	10,6
7	Pardubice	15,6	7,9	8,0	10,5
	České země	12,1	9,9	8,9	10,3
8	Hradec Králové	12,7	8,2	9,5	10,1
9	Hořice	12,3	9,1	7,8	9,7
10	Žacléř	10,8	10,6	6,8	9,4
11	Dvůr Králové n. L.	10,2	7,4	10,0	9,2
12	Ústí nad Orlicí	10,8	6,9	8,0	8,6
13	Česká Skalice	10,6	6,3	7,9	8,3
14	Skuteč	6,7	7,8	10,0	8,2
15	Rychnov nad Kn.	10,2	7,5	6,7	8,1
16	Vysoké nad Jizerou	6,5	5,5	10,9	7,6
17	Jičín	9,9	5,5	7,1	7,5
18	Nová Paka	8,2	5,6	8,4	7,4
19	Jilemnice	4,7	6,4	9,5	6,9
20	Chrudim	8,8	5,1	6,4	6,8
21	Vrchlabí	6,3	7,8	5,8	6,6
22	Hostinné	5,8	9,0	4,9	6,6
23	Opočno	9,6	6,2	3,8	6,5
24	Vysoké Mýto	8,3	5,7	5,0	6,3
25	Broumov	5,9	6,4	6,1	6,1
26	Hlinsko	4,8	4,8	8,1	5,9
27	Králíky	6,6	5,7	4,6	5,6
28	Libáň	7,5	3,7	4,8	5,3
29	Sobotka	7,7	4,4	3,5	5,2
30	Chlumeck nad Cidlinou	6,3	4,8	3,6	4,9
31	Police nad Metují	3,1	1,6	9,6	4,8
32	Náchod	4,2	3,6	6,2	4,7
33	Litomyšl	5,3	3,8	4,6	4,6
34	Jaroměř	5,2	2,5	6,0	4,6
35	Nové Město n. M.	4,4	4,3	4,4	4,4
36	Trutnov	4,5	5,1	2,7	4,1
37	Žamberk	4,2	2,7	4,5	3,8
38	Přelouč	5,6	1,9	3,7	3,7
39	Nechanice	5,4	3,3	2,4	3,7
40	Políčka	4,0	3,1	3,4	3,5
41	Maršov	2,4	3,1	3,5	3,0
42	Lanškroun	3,0	1,6	1,2	1,9
43	Teplice nad Metují	1,1	1,3	0,9	1,1
44	Rokytnice v Orl. h.	0,6	1,2	0,5	0,8

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha N: Pořadí správních okresů podle volebních úspěchů jednotlivých stran ve volbách v roce 1946

Poř.	Správní okres	KSČ
1	Vrchlabí	60,1
2	Broumov	49,2
3	Trutnov	47,9
4	Jilemnice	44,9
	České země	40,2
5	Dvůr Králové nad Labem	39,5
6	Rychnov nad Kněžnou	39,5
7	Nový Bydžov	39,2
8	Ústí nad Orlicí	38,3
9	Hradec Králové	37,9
10	Nová Paka	37,9
11	Jaroměř	37,3
12	Pardubice	37,2
13	Chrudim	37,0
14	Jičín	36,5
15	Hořice	35,8
16	Žamberk	35,4
17	Dobruška	34,8
18	Vysoké Mýto	34,1
19	Náchod	33,2
20	Litomyšl	32,9
21	Nové Město nad Metují	27,6
22	Polička	26,7

Poř.	Správní okres	ČSNS
1	Dvůr Králové nad Labem	36,2
2	Jičín	32,6
3	Hořice	30,6
4	Jaroměř	28,9
5	Hradec Králové	27,9
6	Nový Bydžov	26,6
7	Jilemnice	26,5
8	Náchod	26,2
9	Nové Město nad Metují	25,6
10	Vysoké Mýto	24,4
11	Nová Paka	24,2
12	Polička	24,1
13	Pardubice	23,8
	České země	23,7
14	Trutnov	23,5
15	Rychnov nad Kněžnou	22,4
16	Ústí nad Orlicí	22,4
17	Broumov	21,0
18	Dobruška	20,7
19	Litomyšl	19,5
20	Chrudim	19,1
21	Žamberk	18,7
22	Vrchlabí	15,5

Poř.	Správní okres	ČSL
1	Litomyšl	37,0
2	Nové Město nad Metují	36,4
3	Polička	33,6
4	Dobruška	32,2
5	Žamberk	26,8
6	Náchod	26,7
7	Vysoké Mýto	26,1
8	Ústí nad Orlicí	23,8
9	Nová Paka	23,6
10	Rychnov nad Kněžnou	23,5
11	Chrudim	23,4
12	Jilemnice	20,7
	České země	20,2
13	Nový Bydžov	19,4
14	Hořice	19,3
15	Jičín	18,9
16	Pardubice	17,8
17	Broumov	15,7
18	Jaroměř	15,5
19	Hradec Králové	15,4
20	Trutnov	12,8
21	Dvůr Králové nad Labem	12,6
22	Vrchlabí	8,4

Poř.	Správní okres	ČSDSD
1	Pardubice	20,9
2	Chrudim	20,3
3	Žamberk	18,7
4	Hradec Králové	18,5
5	Jaroměř	18,0
6	Vrchlabí	15,7
	České země	15,6
7	Trutnov	15,4
8	Polička	15,4
9	Ústí nad Orlicí	15,3
10	Vysoké Mýto	14,9
11	Nový Bydžov	14,4
12	Rychnov nad Kněžnou	14,2
13	Nová Paka	14,0
14	Hořice	13,9
15	Broumov	13,7
16	Náchod	13,4
17	Jičín	11,8
18	Dobruška	11,8
19	Dvůr Králové nad Labem	11,3
20	Litomyšl	10,2
21	Nové Město nad Metují	10,1
22	Jilemnice	7,4

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha O: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů ODS v letech 1992 - 2010

Poř.	Porovnávané území	1992	1996	1998	2002	2006	2010	Průměr
1	Vrchlabí	38,99	37,59	35,88	33,16	44,55	23,44	35,60
2	Svoboda nad Úpou	36,35	35,45	34,50	33,59	43,15	24,18	34,54
3	Police nad Metují	36,80	34,72	33,70	29,71	39,88	23,07	32,98
4	Náchod	38,75	35,48	32,73	29,56	38,92	21,92	32,89
5	Hradec Králové	36,19	34,63	33,82	28,42	41,13	20,29	32,41
6	Nové Město n. M.	34,14	35,24	32,25	27,02	38,33	22,14	31,52
7	Česká Skalice	32,92	34,19	31,46	26,71	40,97	22,16	31,40
8	Pardubice	32,83	32,72	31,94	27,45	39,41	22,19	31,09
9	Trutnov	34,59	29,46	29,16	27,93	39,28	22,48	30,48
10	Dvůr Králové n. L.	35,40	29,96	29,69	26,14	38,50	21,55	30,21
11	Rokytnice nad Jizerou	30,62	28,37	30,21	28,43	40,47	20,79	29,82
12	Úpice	32,64	32,52	28,40	25,07	35,88	20,22	29,12
13	Jilemnice	30,82	30,74	29,17	24,83	37,00	21,76	29,05
14	Nová Paka	31,95	30,69	28,24	24,60	39,32	18,10	28,82
15	Hořice	32,40	30,35	27,26	25,86	36,18	20,04	28,68
16	Rychnov nad Kn.	30,64	31,61	28,05	25,87	34,04	19,64	28,31
17	Žamberk	31,64	30,48	26,53	23,08	35,56	19,96	27,87
	Česká republika	29,73	29,62	27,74	24,47	35,38	20,22	27,86
18	Jaroměř	30,73	30,59	27,84	23,83	35,01	18,44	27,74
19	Jičín	28,72	29,70	27,72	25,46	36,17	18,42	27,70
20	Sobotka	25,05	29,81	28,07	25,70	36,87	20,38	27,65
21	Kostelec nad Orlicí	30,66	29,35	26,59	24,65	34,22	20,14	27,60
22	Ústí nad Orlicí	30,35	30,34	28,20	23,41	33,77	18,39	27,41
23	Chrudim	28,58	29,24	28,03	23,96	34,03	20,26	27,35
24	Vysoké Mýto	29,36	28,51	25,78	24,94	34,25	19,47	27,05
25	Holice	26,97	27,03	25,37	24,45	34,43	21,00	26,54
26	Dobruška	28,99	28,23	25,35	21,84	32,76	17,94	25,85
27	Žacléř	27,14	27,33	24,27	22,11	34,33	16,53	25,28
28	Nechanice	24,64	28,94	26,34	20,95	33,77	16,47	25,18
29	Kopidlno	26,47	25,91	23,99	23,72	32,66	17,03	24,96
30	Lanškroun	25,09	27,02	23,90	22,81	32,03	18,80	24,94
31	Chlumec nad Cidlinou	26,02	26,77	24,25	22,58	32,46	17,27	24,89
32	Polička	23,93	26,34	23,32	22,48	31,19	21,33	24,77
33	Přelouč	28,44	25,25	23,66	21,10	32,15	17,97	24,76
34	Nový Bydžov	23,30	27,09	25,83	23,48	30,87	17,88	24,74
35	Broumov	25,59	25,13	23,07	24,82	32,20	16,37	24,53
36	Rokytnice v Orł. h.	22,27	26,51	24,65	21,48	30,92	20,28	24,35
37	Litomyšl	27,93	26,27	22,60	20,30	29,97	18,96	24,34
38	Hostinné	26,31	25,88	22,51	20,98	30,19	16,95	23,80
39	Teplice nad Metují	25,31	24,35	21,63	19,80	30,77	15,52	22,90
40	Hlinsko	27,44	24,27	20,87	17,76	27,53	15,88	22,29
41	Králíky	25,76	24,47	17,11	18,13	26,27	15,86	21,27
42	Skuteč	22,38	22,76	21,14	17,59	26,18	16,75	21,13
43	Nasavrky	23,61	22,31	19,27	14,68	26,71	15,90	20,41

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha P: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů ČSSD v letech 1990 - 2010

Poř.	Porovnávané území	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010	Průměr
1	Chlumeck nad Cidlinou	4,98	6,60	29,10	34,95	33,73	35,08	24,60	24,15
2	Broumov	7,40	9,66	31,14	34,02	29,05	32,62	23,45	23,90
3	Žacléř	8,01	11,54	28,81	32,55	26,73	33,33	25,07	23,72
4	Teplice nad Metují	5,57	8,13	28,43	33,76	30,90	34,74	24,32	23,69
5	Přelouč	6,13	7,86	27,38	35,04	30,80	34,59	22,95	23,54
6	Nasavrky	7,06	8,20	30,47	33,18	28,81	33,25	22,75	23,39
7	Králíky	3,29	5,63	28,43	35,56	28,78	35,41	26,24	23,33
8	Hostinné	6,00	11,37	28,34	33,19	28,15	32,63	23,11	23,25
9	Holice	8,67	10,92	26,66	32,84	29,22	32,48	21,19	23,14
10	Hlinsko	5,67	8,57	26,31	32,56	26,63	33,91	25,69	22,76
11	Nový Bydžov	3,07	6,06	28,13	33,49	28,86	35,42	24,26	22,76
12	Nechanice	5,95	9,32	27,44	30,99	29,30	32,93	22,25	22,60
13	Pardubice	7,61	7,90	25,95	31,12	30,95	31,74	20,29	22,22
14	Sobotka	4,94	5,46	27,24	32,56	28,12	33,42	22,30	22,01
	Česká republika	4,11	6,53	26,44	32,31	30,20	32,32	22,08	22,00
15	Lanškroun	6,41	7,63	25,94	30,96	27,89	34,33	20,78	21,99
16	Chrudim	7,03	7,83	25,97	30,72	28,74	31,83	21,53	21,95
17	Skuteč	5,33	7,59	25,38	30,12	27,20	33,63	24,31	21,94
18	Trutnov	6,62	9,32	25,81	31,26	28,05	30,57	20,76	21,77
19	Polička	3,73	6,72	25,77	32,21	28,81	32,36	21,94	21,65
20	Jičín	4,87	6,52	25,92	32,34	28,80	32,04	20,65	21,59
21	Ústí nad Orlicí	3,91	5,61	22,98	28,56	31,61	35,34	22,60	21,52
22	Jaroměř	5,04	8,25	25,32	31,66	28,44	31,22	19,71	21,38
23	Kopidlno	3,56	6,07	23,28	30,67	26,15	33,39	25,35	21,21
24	Kostelec nad Orlicí	6,13	7,85	23,56	27,92	27,09	31,24	21,87	20,81
25	Hořice	3,34	6,13	25,84	30,36	28,38	30,46	19,65	20,59
26	Hradec Králové	7,14	8,19	23,07	27,60	29,33	29,46	18,92	20,53
27	Vysoké Mýto	4,05	6,17	23,19	27,73	27,35	31,74	20,59	20,12
28	Rychnov nad Kn.	4,53	7,05	23,03	27,21	26,43	31,31	20,39	19,99
29	Dvůr Králové n. L.	4,27	6,94	23,10	28,45	26,34	30,04	20,52	19,95
30	Nová Paka	3,75	6,33	24,10	28,46	27,37	29,46	19,33	19,83
31	Úpice	4,51	7,15	22,36	26,06	25,41	29,08	20,51	19,30
32	Dobruška	3,74	6,38	22,93	27,34	25,47	29,94	18,51	19,19
33	Rokytnice v Orl. h.	2,58	5,65	23,98	25,67	26,46	28,35	17,94	18,66
34	Vrchlabí	6,28	7,93	22,95	26,85	24,50	26,07	15,89	18,64
35	Police nad Metují	4,57	5,88	21,04	23,72	24,53	29,88	18,90	18,36
36	Svoboda nad Úpou	4,09	7,55	23,15	27,21	23,76	26,27	16,45	18,35
37	Náchod	3,76	6,67	20,90	24,94	24,50	27,52	17,77	18,01
38	Litomyšl	2,64	4,79	21,87	24,80	24,62	28,50	17,81	17,86
39	Nové Město n. M.	3,54	6,69	20,41	23,19	24,36	27,56	17,54	17,61
40	Žamberk	3,39	5,10	20,63	24,26	24,86	27,63	17,07	17,56
41	Jilemnice	3,53	6,06	22,23	26,58	21,95	24,76	15,09	17,17
42	Česká Skalice	3,22	6,14	18,95	22,83	23,97	26,66	17,85	17,09
43	Rokytnice nad Jizerou	3,94	5,59	22,00	25,56	21,23	23,62	15,77	16,82

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha Q: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů KSČ a KSČM v letech 1990 - 2010

Poř.	Porovnávané území	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010	Průměr
1	Nasavrky	17,63	18,57	14,90	15,45	22,70	18,46	16,01	17,67
2	Hostinné	17,02	17,15	14,05	14,15	24,42	17,43	15,87	17,16
3	Králíky	12,80	13,55	13,08	14,55	25,69	16,92	17,45	16,29
4	Přelouč	14,93	15,18	11,91	12,22	21,49	15,40	14,09	15,03
5	Kostelec nad Orlicí	14,63	14,93	12,51	13,05	19,68	14,39	13,78	14,71
6	Žacléf	15,20	14,87	11,71	10,70	20,85	14,42	14,72	14,64
7	Teplice nad Metují	14,18	13,40	11,51	10,31	21,11	14,63	14,37	14,22
8	Kopidlno	12,72	12,43	11,21	12,99	20,61	15,44	13,96	14,20
9	Skuteč	13,56	13,34	11,64	12,23	19,83	14,98	13,26	14,12
10	Hlinsko	12,47	12,86	11,55	12,48	20,61	14,65	13,62	14,03
11	Chrudim	15,00	14,71	11,41	11,78	18,97	13,77	11,78	13,92
12	Jičín	14,41	14,29	11,16	11,25	19,15	13,37	12,31	13,71
13	Nový Bydžov	11,39	11,77	9,91	11,08	20,77	15,62	14,90	13,63
	Česká republika	13,24	14,05	10,33	11,03	18,51	12,81	11,27	13,03
14	Rokytnice v Orł. h.	13,04	11,14	10,48	10,96	18,08	14,37	12,46	12,93
15	Chlumeč nad Cidlinou	12,81	12,17	9,26	10,81	18,22	13,88	13,01	12,88
16	Trutnov	13,98	13,98	10,21	9,73	17,50	11,95	11,15	12,64
17	Nechanice	10,50	10,28	9,31	11,09	18,75	14,59	13,65	12,60
18	Jaroměř	11,50	11,93	8,71	9,58	19,38	12,35	13,02	12,35
19	Pardubice	14,48	14,08	10,12	9,85	16,36	11,21	9,67	12,25
20	Broumov	11,49	12,13	8,40	9,36	17,46	13,18	12,29	12,04
21	Úpice	11,90	12,23	9,04	9,66	16,78	12,32	11,34	11,89
22	Hradec Králové	13,80	13,80	9,89	10,01	15,03	10,81	9,74	11,87
23	Dvůr Králové n. L.	11,39	11,86	9,53	9,32	18,26	12,34	10,28	11,85
24	Holice	12,30	12,17	8,91	9,76	17,01	12,09	10,15	11,77
25	Hořice	11,02	11,35	8,51	9,68	16,88	12,63	11,22	11,61
26	Rychnov nad Kn.	11,09	10,34	8,49	9,14	14,86	10,99	10,92	10,83
27	Lanškroun	12,86	9,69	7,74	8,64	14,70	10,60	10,75	10,71
28	Dobruška	10,47	10,24	7,98	7,98	14,61	10,72	10,51	10,36
29	Polička	10,05	9,84	7,95	8,63	15,64	10,73	9,66	10,36
30	Nová Paka	10,09	9,49	7,97	8,52	15,14	10,54	9,10	10,12
31	Ústí nad Orlicí	11,53	10,40	6,82	7,86	13,58	10,07	9,39	9,95
32	Svoboda nad Úpou	11,02	9,23	8,14	7,81	14,92	9,64	8,71	9,92
33	Sobotka	9,73	9,25	6,68	7,55	15,54	11,49	8,75	9,85
34	Vysoké Mýto	11,50	10,58	6,91	7,54	14,00	9,37	8,94	9,83
35	Rokytnice nad Jizerou	8,60	8,64	7,95	8,69	13,64	11,11	9,91	9,79
36	Vrchlabí	11,39	10,79	7,04	7,28	12,97	8,45	8,19	9,44
37	Jilemnice	8,75	8,86	6,90	7,73	13,57	9,90	9,63	9,33
38	Česká Skalice	8,30	8,72	7,46	7,54	13,50	9,11	8,35	9,00
39	Litomyšl	9,04	7,91	6,13	7,18	12,10	9,51	8,21	8,58
40	Žamberk	9,42	8,66	6,28	6,85	11,51	8,58	8,42	8,53
41	Náchod	8,32	8,04	5,77	5,81	10,71	8,31	7,54	7,79
42	Nové Město n. M.	7,47	7,44	5,82	5,89	10,88	8,55	7,12	7,60
43	Police nad Metují	6,62	6,95	5,62	5,32	10,75	7,34	6,90	7,07

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSU

Příloha R: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů KDU-ČSL v letech 1990 - 2010

Poř.	Porovnávané území	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010	Průměr
1	Litomyšl	19,47	18,97	23,17	23,33	28,49	18,94	13,33	20,81
2	Skuteč	17,88	16,06	17,24	17,53	21,43	14,41	10,08	16,38
3	Žamberk	13,92	13,70	19,27	20,52	22,94	13,87	9,81	16,29
4	Polička	17,03	14,90	16,47	16,99	20,66	14,25	10,30	15,80
5	Hlinsko	16,44	12,92	15,26	16,50	25,03	14,31	9,93	15,77
6	Dobruška	15,16	13,01	16,22	18,03	20,95	12,28	7,52	14,74
7	Nové Město n. M.	14,38	10,72	16,19	15,74	21,23	11,13	7,37	13,82
8	Jilemnice	15,86	10,94	15,54	15,38	19,47	11,95	5,90	13,58
9	Náchod	13,44	12,51	14,38	14,41	20,06	12,00	7,50	13,47
10	Lanškroun	11,75	12,27	16,07	15,76	19,34	10,93	7,39	13,36
11	Vysoké Mýto	9,22	9,54	17,85	17,79	19,53	10,01	7,19	13,02
12	Česká Skalice	12,63	11,66	14,40	14,73	17,40	9,91	5,65	12,34
13	Nasavrky	12,65	11,84	12,99	14,18	16,80	9,26	6,85	12,08
14	Úpice	16,46	10,14	11,28	12,19	16,21	8,58	5,21	11,44
15	Police nad Metují	9,37	8,16	13,78	14,93	18,60	8,70	5,40	11,28
16	Rychnov nad Kn.	11,37	8,73	13,54	14,15	16,65	9,02	5,22	11,24
17	Ústí nad Orlicí	8,93	8,04	13,38	14,08	17,28	9,23	6,18	11,02
18	Rokytnice v Orł. h.	6,89	5,86	13,28	15,73	15,04	10,58	7,76	10,73
19	Rokytnice nad Jiz.	10,47	6,76	12,74	12,10	18,80	9,08	4,50	10,64
20	Králíky	9,25	9,23	13,06	13,47	13,35	8,74	6,24	10,48
21	Nová Paka	12,64	7,22	11,63	11,88	15,31	7,11	3,96	9,96
22	Holice	7,93	7,40	11,34	12,77	14,93	8,78	4,32	9,64
23	Sobotka	8,82	10,50	9,50	10,98	12,88	5,92	2,67	8,75
24	Broumov	8,29	7,29	8,18	9,39	13,38	6,85	6,78	8,59
25	Chrudim	7,90	6,68	8,74	10,50	15,24	6,67	3,86	8,51
	Česká republika	8,42	6,28	8,08	9,00	14,27	7,22	4,39	8,24
26	Jaroměř	8,19	5,31	9,30	10,06	11,85	6,45	2,81	7,71
27	Kostelec nad Orlicí	7,36	5,50	9,19	10,53	12,40	5,58	3,17	7,68
28	Hořice	5,69	4,65	10,37	11,59	13,13	5,16	2,49	7,58
29	Kopidlno	7,28	5,14	9,02	10,50	11,88	6,02	2,88	7,53
30	Hradec Králové	6,47	3,69	7,62	8,38	14,36	5,55	2,89	7,00
31	Svoboda nad Úpou	8,03	5,32	6,96	7,15	14,39	4,79	1,94	6,94
32	Teplíce nad Metují	6,55	4,72	7,52	8,87	10,37	5,61	3,61	6,75
33	Dvůr Králové n. L.	5,92	3,47	7,98	9,35	12,84	4,98	2,53	6,72
34	Chlumeck nad Cidlinou	5,46	3,32	7,45	8,67	10,51	7,90	3,55	6,69
35	Nechanice	6,74	3,49	8,03	11,58	9,16	4,96	2,42	6,63
36	Vrchlabí	6,25	3,88	7,79	7,98	13,45	4,17	2,19	6,53
37	Hostinné	6,58	4,68	7,37	7,57	10,43	5,23	3,11	6,43
38	Jičín	6,26	3,75	7,17	8,04	11,64	4,90	2,92	6,38
39	Pardubice	5,08	3,23	6,49	7,51	13,63	4,42	3,24	6,23
40	Nový Bydžov	4,98	3,18	7,33	8,52	10,23	5,08	2,42	5,96
41	Přelouč	4,48	3,48	6,19	7,40	11,76	4,26	2,55	5,73
42	Trutnov	5,51	3,06	6,09	6,52	11,48	3,61	1,72	5,43
43	Žacléř	7,70	3,65	5,77	6,93	8,15	3,62	1,56	5,34

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ

Příloha S: Pořadí porovnávaných území podle volebních úspěchů OF (1990) a ČSS (1990 a 1992)

Poř.	Porovnávané území	1990
1	Police nad Metují	62,65
2	Náchod	62,40
3	Dvůr Králové n. L.	61,13
4	Nový Bydžov	59,85
5	Nové Město n. M.	59,81
6	Svoboda nad Úpou	59,70
7	Hořice	59,59
8	Vrchlabí	59,17
9	Nechanice	56,00
10	Hradec Králové	55,99
11	Vysoké Mýto	55,78
12	Rokytnice nad Jizerou	55,70
13	Česká Skalice	55,49
14	Trutnov	55,48
15	Ústí nad Orlicí	55,43
16	Pardubice	55,23
17	Chlumeck nad Cidlinou	54,63
18	Jaroměř	54,08
19	Nová Paka	53,54
20	Žamberk	53,38
21	Broumov	53,03
22	Rychnov nad Kn.	52,78
23	Dobruška	52,77
24	Holice	52,72
25	Jičín	52,42
26	Přelouč	52,18
27	Teplice nad Metují	52,05
28	Jilemnice	51,79
29	Kostelec nad Orlicí	50,96
30	Chrudim	50,59
31	Úpice	50,33
32	Kopidlno	50,07
	Česká republika	49,50
33	Hlinsko	49,24
34	Králíky	48,63
35	Žacléř	47,95
36	Rokytnice v Orł. h.	47,32
37	Polička	47,08
38	Litomyšl	46,82
39	Hostinné	46,70
40	Sobotka	46,54
41	Skuteč	46,32
42	Lanškroun	43,22
43	Nasavrky	41,55

Poř.	Porovnávané území	1990	1992	Průměr
1	Broumov	4,60	0,30	2,45
2	Rokytnice nad Jizerou	4,71	0,13	2,42
3	Úpice	4,04	0,29	2,17
4	Hostinné	3,99	0,08	2,03
5	Litomyšl	3,82	0,08	1,95
6	Jičín	3,61	0,10	1,86
7	Jilemnice	3,39	0,12	1,76
8	Kopidlno	3,12	0,21	1,67
9	Dvůr Králové n. L.	3,06	0,25	1,65
10	Hořice	3,01	0,12	1,57
11	Chrudim	2,96	0,12	1,54
12	Ústí nad Orlicí	2,90	0,10	1,50
13	Přelouč	2,66	0,29	1,48
14	Pardubice	2,71	0,17	1,44
15	Nová Paka	2,76	0,09	1,43
	Česká republika	2,68	0,15	1,42
16	Hradec Králové	2,74	0,08	1,41
17	Chlumeck nad Cidlinou	2,57	0,18	1,38
18	Kostelec nad Orlicí	2,64	0,10	1,37
19	Jaroměř	2,56	0,17	1,36
20	Polička	2,60	0,12	1,36
21	Žamberk	2,59	0,09	1,34
22	Sobotka	2,55	0,06	1,31
23	Trutnov	2,47	0,13	1,30
24	Svoboda nad Úpou	2,41	0,19	1,30
25	Vrchlabí	2,53	0,06	1,29
26	Vysoké Mýto	2,47	0,07	1,27
27	Teplice nad Metují	2,48	0,06	1,27
28	Hlinsko	2,29	0,09	1,19
29	Česká Skalice	2,26	0,12	1,19
30	Náchod	2,20	0,15	1,18
31	Králíky	2,24	0,09	1,16
32	Rychnov nad Kn.	2,19	0,08	1,13
33	Nový Bydžov	2,10	0,15	1,13
34	Skuteč	2,06	0,16	1,11
35	Nasavrky	2,20	0,00	1,10
36	Police nad Metují	2,04	0,06	1,05
37	Nové Město n. M.	1,81	0,17	0,99
38	Holice	1,79	0,15	0,97
39	Žacléř	1,79	0,10	0,94
40	Nechanice	1,35	0,31	0,83
41	Dobruška	1,51	0,07	0,79
42	Rokytnice v Orł. h.	1,52	0,00	0,76
43	Lanškroun	1,30	0,13	0,71

Zdroj: vlastní zpracování dat ČSÚ